

ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา
A STUDY OF TEACHERS' AND STUDENTS' ATTITUDE
AND EXPECTATION TOWARDS THE DHAMMA STUDIES MONK TEACHERS

พระมหาไชยา ชยสิทธิ (เสนาเสนา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๖
ISBN 974 – 364 – 087 - 8

ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

พระมหาไชยา ชยสิทธิ์ (เสนาเสนา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A STUDY OF TEACHERS' AND STUDENTS' ATTITUDE
AND EXPECTATION TOWARDS THE DHAMMA STUDIES MONK TEACHERS

PHRAMAHA CHAIYĀ JAYASITTHI (SENSAENYA)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโณ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์)

.....กรรมการ

(พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโณ)

.....กรรมการ

(พระครูวิจิตรธรรมโชติ)

.....กรรมการ

(พ.อ.(พิเศษ) ดร.วีระ วงศ์สรรค์)

.....กรรมการ

(ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโณ ประธานกรรมการ

พระครูวิจิตรธรรมโชติ กรรมการ

พ.อ.(พิเศษ) ดร. วีระ วงศ์สรรค์ กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุ
ผู้สอนธรรมศึกษา

ผู้วิจัย : พระมหาไชยา ชยสิทธิ์ (เสนแสนยา)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ, ผศ. ป.ธ.๕, ศศ.บ., พธ.ม., Ph.D.

: พระครูวิจิตรธรรมโชติ ป.ธ.๓ , พธ.บ., M.A. (Politics)

: พ.อ.(พิเศษ) ดร.วีระ วงศ์สรรค์ กศ.บ.(เกียรตินิยม), น.บ., ศศ.บ.,
วท.บ., ค.ม., กศ.ด.

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๗ เมษายน ๒๕๔๗

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครู และนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุที่สอนธรรมศึกษา และศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาที่มีต่อความเหมาะสมของหลักสูตรธรรมศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาครอบคลุมใน ๓ ประเด็นดังนี้

๑. ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุ

๒. ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ

๓. ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุ ที่มีต่อหลักสูตรธรรมศึกษา

โดยมีกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น ๕๒๔ รูป/คน ประกอบด้วย พระภิกษุ ๑๗ รูป ครู ๕๕ คน นักเรียนธรรมศึกษา ๔๕๒ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ แบบสอบถามที่ตอบสมบูรณ์มี ๕๒๔ ฉบับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (T-Test)

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

(๑) บทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุ

ครูในโรงเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาว่ามีความเหมาะสมในระดับค่อนข้างมาก และมีความคาดหวังต่อพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาไว้สูงมากในด้านการสอน โดยต้องการให้พระภิกษุใช้สื่อการสอนที่หลากหลาย ไม่เน้นการสอนแบบบรรยายจะทำให้นักเรียนเบื่อธรรมะ และพระภิกษุบางรูปยังมีความไม่พร้อมในการสอนหลายอย่าง เช่น ความรู้ ความแม่นยำในหลักสูตร และความหลากหลายในวิธีการสอนเด็ก

(๒) วิธีการสอนของพระภิกษุ

นักเรียนธรรมศึกษา เห็นว่าวิธีการสอนของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษามีความเหมาะสมในระดับเหมาะสมค่อนข้างมาก มีความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการใช้อุปกรณ์การสอนที่หลากหลาย สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้สนุกสนานไม่เครียดกับวิชาการ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น และมีกิจกรรมร่วมอื่นๆ ในการเรียนการสอนวิชาธรรมะ

(๓) หลักสูตรธรรมศึกษา

พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา มีความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรธรรมศึกษาทั้งในส่วนที่เป็นข้อดีและข้อเสียตามประสบการณ์การสอนไม่แตกต่างกันนักดังนี้

ข้อดี เนื้อหาหลักสูตร สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรพอสมควร โดยเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านทฤษฎีมากกว่าด้านปฏิบัติ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ไขปัญหา และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และส่งเสริมให้คนเป็นคนดีรู้จักนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมาก มีเนื้อหาหลักสูตรที่ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ที่ผู้นำไปปฏิบัติสามารถดำรงชีวิตเป็นสุขได้ตลอดชีวิต

ข้อเสีย เนื้อหาวิชาที่ทำการสอนมากเกินไปเกินความต้องการของนักเรียน และมีศัพท์ธรรมะที่ยากเกินความสามารถของนักเรียน ซึ่งมีวุฒิภาวะเพียงชั้นประถมศึกษาเท่านั้น

Thesis Title : A Study of teachers' and students' attitude and expectation towards the Dhamma studies monk teachers

Researcher : Phramahā Chaiya Jayasitthi (Sensaenya)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramahā Somjin Sammāpanño. Pali IX, M.A, Ph.D.

: Phrakhru Vijiddhamachod. Pali III , B.A, M.A.(Politics)

: Dr.Weera Wongsan. B.Ed., B.A, B.Sc.,M.Ed.,D.Ed.

Date of Graduation : April 17, 2004

ABSTRACT

This thesis was carried out to describe and explain the teachers' and students' attitude and expectation towards the role of Dhamma studies monk teachers. The study further aimed at finding out the monk teachers' attitude and expectation towards the Dhamma studies curriculum.

Researcher divided the study into three issues as following :

1. To study the teachers' attitude and expectation towards the teaching roles of Dhamma studies monk teachers.

2. To study the students' attitude and expectation towards the teaching techniques of Dhamma studies monk teachers.

3. To study the monk teachers' attitude and expectation towards the Dhamma studies curriculum.

Data obtained from 524 sampling group. There were 17 monks, 55 teachers, and 452 students. Questionnaire with five categorical rating scales were used. The percentage, mean, standard deviation and T-test were performed on the data.

The conclusion of the research result :

(1) The roles and procedures of teaching of the monks

The teachers have the positive perspectives to the monks who teach the Dhamma in the schools, the monks will give or teach the moral principles to the students and also they highly had expected to the teachings of monks. They would like monks to use different kinds of teaching materials and techniques, not only teach as giving speech. They comment that sometime monks were not ready to teach as the knowledge of monks, not ensure in the curriculum.

(2) The procedures of teaching of the monks

The students have expected to the monks for their using many different teaching and materials. To make nice atmospheres on the class not just make a serious academic study. Let the students ask and express their feelings and opinions and also with other activities for teaching Dhamma.

(3) Curriculum of Dhamma studies

Monks with different experiences in teaching had the same opinions about the curriculum with positive and negative directions

The positive: The detail of curriculum is suitable for its objective : to emphasize the students with theory not practice, to promote the students to solve and listen to the other opinions, and to promote the students understand how to apply the knowledge for daily lives of present day.

The negative: The detail of teaching material is too much Technical terms in Dhamma are too difficult for the students at primary school.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะความช่วยเหลือของบุคคลหลายฝ่าย ทั้งส่วนที่เป็นงานด้านวิชาการ และงานภาคสนาม

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโญ อาจารย์ที่ปรึกษา พระมหาเทียบ สิริธนาโณ คณบดีคณะพุทธศาสตร์ ที่ได้ให้คำปรึกษาและเสนอแนะในสิ่งที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณพระครูวิจิตรธรรมโชติ คณบดีคณะสังคมศาสตร์ พันเอก(พิเศษ) ดร.วิระ วงศ์สรรค์ ที่กรุณาให้คำแนะนำตรวจแก้ในส่วนบกพร่องทั้งส่วนเนื้อหา และการวิจัย ในส่วนของสถิติจนสำเร็จ แม้ว่าจะมีภารกิจมากมาย แต่ก็สละเวลาให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณพระครูสมุทรปัญญาวุฑฒ์ เจ้าอาวาสวัดครุใน พระมหาวงษ์ กิตติโสภโณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสฝ่ายการศึกษา พระมหาสมศักดิ์ เขมจารี เลขานุการเจ้าคณะ ตำบลบางครุ – บางจาก และขอขอบคุณคณะสามเณรทุกรูปที่ช่วยเหลือในด้านงานเอกสาร

ขอขอบคุณพระภิกษุสามเณรครูสอนธรรมศึกษาประจำสำนักศาสนศึกษาวัดครุใน ผู้บริหาร ครู และนักเรียน โรงเรียนชุมชนวัดครุใน โรงเรียนราชประชาสมาสัยฯ (ฝ่ายประถมศึกษา)โรงเรียนสายอนุสรณ์ ที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน โดยเฉพาะพระครูใบฎีกา สนั่น ทयरุกโข และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนเจ้าหน้าที่สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล และอำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลต่างๆ

ขออนุโมทนาขอบคุณ ดร.ชัยสิทธิ์ ทองบริสุทธิ์ และคุณกฤต ศรียะอาจ ที่ช่วยเหลือในด้านการวัดค่าเชิงสถิติ และสละเวลาช่วยให้คำแนะนำที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณบุพพการีคือ โยมพ่อสา โยมแม่วรรณี เสนแสนยา คุณความดี และคุณานุประโยชน์ของงานวิจัยนี้ ขอมอบบูชาคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ และพระพุทธรักษา ที่ได้ให้ที่พักพิง จนสามารถสร้างประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม

พระมหาไชยา ชยสิทธิ (เสนแสนยา)

วันที่ ๕ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๘)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๐)

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๕ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๗
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘

บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติและความคาดหวัง	๙
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสูตร	๑๕
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระภิกษุ	๒๖
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้การสอน	๒๗
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๕

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ การกำหนดแนวทางในการวางแผนการวิจัย	๕๓
๓.๒ การกำหนดประชากร	๕๖
๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๖
๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสุ่มตัวอย่าง	๕๗
๓.๕ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๘
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๙
๓.๗ วิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๙

บทที่ ๔ การวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว	๖๑
ตอนที่ ๒ ทักษะคิดและความคาดหวังของครูและนักเรียน ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา	๖๘
ตอนที่ ๓ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย	๙๕

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๑
๕.๒ อภิปรายผล	๑๐๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๐๗

บรรณานุกรม ๑๐๘

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.	๑๑๖
ภาคผนวก ข.	๑๒๐
ภาคผนวก ค.	๑๓๕
ภาคผนวก ง.	๑๓๙
ภาคผนวก จ.	๑๕๐

ประวัติผู้วิจัย ๑๕๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑ กรอบแนวคิดของการทำวิจัย	๕๔
๒ จำนวนแบบสอบถามที่ส่งไปและได้รับคืน จำแนกตามสถานภาพ	๕๘
๓ แสดงจำนวนและร้อยละของพระภิกษุที่สอนธรรมศึกษา	๖๑
๔ แสดงจำนวนและร้อยละของครูในโรงเรียน	๖๔
๕ แสดงจำนวนและร้อยละของนักเรียนธรรมศึกษา	๖๖
๖ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในด้านบุคลิกภาพ	๖๘
๗ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในการเตรียมการสอน	๖๙
๘ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในการดำเนินการสอน	๗๐
๙ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน	๗๒
๑๐ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ในการใช้อุปกรณ์การสอน	๗๔
๑๑ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ในการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน	๗๕
๑๒ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ในการใช้วิธีการสอน	๗๖
๑๓ ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตร	๗๗
๑๔ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ในด้านบุคลิกภาพ	๗๘
๑๕ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ในการเตรียมการสอน	๘๐

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐฯ ๒๕๒๕ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ เรียงตามคัมภีร์ ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)
อง.ติก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตตก.(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตตกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.สตตก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตตกนิบาต (ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

พระไตรปิฎกภาษาบาลี แจ่มเล่ม ข้อ หน้า เช่น **อง.ติก. (บาลี) ๒๐/๕๖๕/๓๕๖** หมายถึง สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิปาตปาติ เล่ม ๒๐ ข้อ ๕๖๕ หน้า ๓๕๖ ฉบับ สยามรัฐฯ ๒๕๒๕

พระไตรปิฎกภาษาไทย แจ่มเล่ม ข้อ หน้า เช่น **อง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓** หมายถึง พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต เล่ม ๒๒ ข้อ ๑๕๕ หน้า ๒๖๓ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตมา มุ่งเน้นการศึกษาในทางด้านภาษาบาลีเป็นหลัก จนเมื่อปี พ.ศ.๒๔๓๕ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อคราวปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร ได้กำหนดหลักสูตรสอนพระภิกษุและสามเณรขึ้น เพื่อให้เรียนรู้หลักพระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดจนหัดแต่งแก้กระทู้ธรรม ตกถึงวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๔๕๔ ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่เพื่อใช้สำหรับสอนพระนวกะ และได้โปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางเป็นครั้งแรก ในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตรเป็นสถานที่สอบ วิชาที่สอบมีอยู่ ๓ วิชา คือ ธรรมวิภาค แต่งความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธเฉพาะท้องถิ่นในอรรถกถาธรรมบท จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพิ่มคิหิปฏิบัติเข้าในธรรมวิภาค และได้ขยายหลักสูตรขึ้นอีกเป็นระดับชั้นโทและชั้นเอก ดังมีหลักสูตรปรากฏในปัจจุบัน ต่อมา ในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงเห็นว่า ควรขยายโอกาสให้ฆราวาสได้ศึกษาธรรมบ้าง จึงมอบหมายให้คณะสงฆ์จัดการการศึกษาหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้นเรียกว่า “ธรรมศึกษา” เปิดขึ้นแรกเป็นหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี และต่อมาได้มีการขยายออกไปเป็นชั้นธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอกในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ และ ๒๔๗๔ ตามลำดับ^๑ จากการจัดการศึกษานั้น ทำให้เกิดผลดีในด้านการศึกษาพระศาสนาหลายประการ เช่น ทำให้พระสงฆ์สามเณรมีความอดุสาหะในการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น เพื่อมิให้มีความรู้ด้อยกว่าประชาชนที่

^๑ “รายงานสอบนักธรรมชั้นตรีในมณฑลอยุธยา”, (แถลงการคณะสงฆ์เล่ม ๑๘ พ.ศ. ๒๔๗๓ หน้า ๔๔๕-๔๕๐, อ้างใน : พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวณฺโณ), บทความ “การศึกษาของสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๕ ถึง รัชกาลที่ ๗), ใน ๑๐๐ ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย (๒๔๓๖-๒๕๓๖), มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ พิมพ์เป็นที่ระลึกในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี แห่งการสถาปนา, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๔๓๕.

เข้ามาศึกษาธรรมวินัย และทำให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น ซึ่งนับเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการเผยแผ่ศาสนา^๒ ปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมนี้ มีพระพรหมมุนี (พรหมมุนีคฤศณ) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง เน้นการพัฒนา ศาสนทายาทให้มีคุณภาพ สามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้เป็นอย่างดี ทั้งถือว่าเป็นกิจการของพระสงฆ์ส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^๓

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ พระอาจารย์บุตร และพระมหาวงษ์ มองเห็นปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้นแก่คนในชุมชนอุตสาหกรรม จึงได้ออกไปขอสอนธรรมตามโรงเรียนต่างๆ เช่น โรงเรียนวัดทรงธรรม โรงเรียนอานวยวิทย์ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๑๔ พระครูสมุทรวราจารย์ เจ้าอาวาสวัดครุใน ได้ปรึกษากับนายสงวน ปานสง่า ครูใหญ่โรงเรียนชุมชนวัดครุในในสมัยนั้น เพื่อที่จะเปิดทำการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี โดยเป็นผู้อุปถัมภ์อุปกรณ์ที่จำเป็นทุกอย่าง เช่น อุปกรณ์การสอน เครื่องถ่ายโรเนียว กระดาษถ่ายโรเนียว เป็นต้น จนเกษียณอายุราชการ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ สมัยพระครูสุวรรณสุนทร เป็นเจ้าอาวาส ได้ขยายโรงเรียนที่ทำการสอนอีกสองแห่ง คือโรงเรียนสายอนุสรณ์ และโรงเรียนราชประชาสมาสัยฯ ฝ่ายประถมศึกษา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ตามลำดับ สาเหตุที่ทางโรงเรียนให้ความสนใจ เพราะเห็นคุณค่าของการนำหลักจริยธรรมเข้าสู่โรงเรียน หลังจากที่พระภิกษุเข้าไปสอนแล้วทำให้เด็กนักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น เมื่อสถานที่ที่ทำการสอนเพิ่มขึ้น จำนวนนักเรียนก็เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เมื่อพระครูใบฎีกาสารวย ปญฺญาวุโธ (พระครูสมุทรปัญญาวุธ) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ได้วางนโยบายเพื่อที่จะผลิตครูสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและนักธรรม-ธรรมศึกษาให้เพียงพอ โดยไม่ต้องไปขอความช่วยเหลือจากวัดอื่นๆ ดังเช่นที่ผ่านมา จึงได้เปิดให้มีการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและนักธรรมอย่างจริงจังภายในวัดขึ้น และได้จัดหาทุนมาตั้งเป็นทุนนิธิเพื่อใช้จ่ายในด้านการศึกษา โดยได้ตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาขึ้น ชื่อว่า

^๒ “ประกาศอนุญาตให้ภุคหัตถ์เข้าสอบธรรม”, (แถลงการคณะสงฆ์เล่ม ๑๘ พ.ศ. ๒๔๗๒ หน้า ๓๘๕-๓๘๐, อ้างใน : พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฺตโน), บทความ “การศึกษาของสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๕ ถึง รัชกาลที่ ๗)”, หน้า ๔๗๕.

^๓ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๓-๑๕๕.

“ทุนบุญนิธิปริยัติศึกษา” ถึงกระนั้นก็ตามที่ บุคลากรที่ผลิตออกมาก็ยังมีไม่เพียงพอประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือตัวบุคลากรเองยังมีปัญหาในการนำหลักธรรมเข้าไปสู่นักเรียน เพราะเหตุที่ระยะเวลา เนื้อหาของวิชา และวุฒิภาวะของนักเรียน ไม่สัมพันธ์กัน มีคำที่พระราชรัตนโมลีกล่าวปรารภถึงหลักสูตรพระปริยัติธรรมไว้ว่าคิดว่า

การเรียนนักธรรมชั้นตรีก็ไม่หนักหนาอะไร เมื่อท่องหลักได้แล้วทุกอย่างก็สบาย เพียงแต่ข้าพเจ้าไม่สามารถจะอ่านวินัยมุขเล่มหนึ่ง ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งเป็นหนังสือเรียนวินัยนักธรรมชั้นตรี ซึ่งท่านผู้ทรงนิพนธ์บรรยายไว้ดีมาก มันควรจะใช้เป็นการศึกษาปริญญาตรี ไม่ใช่กับสำเร็จการศึกษามาเพียงชั้นประถมเท่านั้น^๔

ถึงแม้ในหลักสูตรปัจจุบัน แม่กองธรรมสนามหลวง จะเน้นเพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีความรู้พระธรรมวินัยระดับขั้นพื้นฐาน และเปลี่ยนรูปแบบการทำข้อสอบของธรรมศึกษาจากแบบอัตนัย เป็นปรนัยแล้วก็ตามที แต่หลักสูตรหาเปลี่ยนแปลงไปตามไม่ จึงเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการนำหลักสูตรไปสอนขึ้น และผลที่ตามมาคือผู้ศึกษาไม่ได้ประโยชน์อะไรจากการเรียน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ได้กล่าวถึงบุคลากรไว้ในบทที่ ๓ ข้อ ๓.๕(๕) ว่า

พัฒนาบุคลากรทางศาสนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ให้มีความรู้และทักษะในการถ่ายทอดหลักธรรมสู่การปฏิบัติได้อย่างมีคุณภาพ และสนับสนุนให้บุคลากรทางศาสนาที่มีคุณภาพได้มีโอกาสเผยแพร่ศาสนธรรมผ่านสื่อต่างๆ รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพให้องค์กรทางศาสนา ทำหน้าที่ตรวจสอบกำกับดูแลพฤติกรรม ของบุคลากรทางศาสนาอย่างเคร่งครัด

จะเห็นได้ว่า รัฐนั้นให้ความสำคัญในการเผยแพร่ศาสนธรรม โดยมุ่งประเด็นไปที่การพัฒนาบุคลากรทางศาสนาเป็นหัวใจหลัก ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่จะนำหลักคุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปสู่จิตใจของบุคคลซึ่งจะเป็นผู้พัฒนาชาติไปสู่ความเจริญในอนาคต

จากการแสดงบทบาทของพระภิกษุที่สอนธรรมศึกษา ประจำสำนักศาสนศึกษา วัดครุใน ดังที่ปรากฏมาแล้วนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจศึกษา คือเพื่อต้องการจะทราบทัศนคติและความคาดหวังของครูแต่ละโรงเรียนที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระภิกษุเป็นอย่างไร

^๔ พระราชรัตนโมลี, ชีวิตจิตใจของกรรม, (กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗-๒๘.

เพื่อต้องการทราบทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนต่อวิธีการในการถ่ายทอด ในการจัดกิจกรรมว่ามีความเหมาะสมเพียงไร และต้องการศึกษาถึงความเหมาะสมของหลักสูตร ตามความคิดเห็นของพระภิกษุที่ทำการสอนว่ามีความเหมาะสมเพียงไรกับบุคลิกภาวะของ นักเรียน

จากการที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการสอนและการทำงานด้านการให้การศึกษา มาเป็นเวลาหลายปี ได้ประสบกับปัญหาในการทำงานหลายอย่าง ทั้งปัญหาจากตัวผู้สอนเอง และปัญหาจากตัวนักเรียน ปัญหาเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ที่ทำการสอน ซึ่งมีทั้งด้านที่ควรปรับปรุงส่งเสริมและด้านที่ควรแก้ไข ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาวิจัยเพื่อทราบ ทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อการแสดงบทบาท ต่อวิธีการถ่ายทอด หลักธรรมของพระภิกษุ และความคิดเห็นต่อเนื้อหาวิชาธรรมศึกษาที่จัดสอนในโรงเรียน เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและปรับปรุงตัวเองของบุคลากรประการหนึ่ง และเพื่อเสนอเป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษาให้สอดคล้องกับ ยุคปฏิรูปการศึกษาต่อไปในอนาคต โดยที่ผู้วิจัยหวังว่า การวิจัยครั้งนี้ จะเป็นการจุดประเด็น ในการสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้าน (ชุมชน) วัด และ โรงเรียน และเป็นจุดที่ตรงประเด็น ที่สุดที่จะเข้าไปเผยแผ่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเข้าสู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทและ ความสามารถด้านการสอนของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอน ของพระภิกษุ ที่ทำการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาความเหมาะสมของหลักสูตร ตามทัศนคติและความคาดหวัง ของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ เพื่อต้องการทราบถึงทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาท และความสามารถด้านการสอนของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๑.๓.๒ เพื่อต้องการทราบถึงทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการ สอนของพระภิกษุ ที่ทำการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๑.๓.๓ เพื่อต้องการทราบถึงความเหมาะสมของหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนก
ธรรมศึกษา ตามทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๑.๔ สมมติฐานการวิจัย

๑.๔.๑ ครู ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระภิกษุแตกต่างกัน

๑.๔.๒ นักเรียน ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อวิธีการสอนของพระภิกษุต่างกัน

๑.๔.๓ พระภิกษุ ที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักสูตรต่างกัน

๑.๕ คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ สำนักศาสนศึกษา หมายถึง สถานที่อำนวยการทางการศึกษาทั้งใน
และนอกสถานที่ทางพระพุทธศาสนา ในที่นี้หมายถึง สำนักศาสนศึกษาวัดครุใน ตำบลบางครุ
อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๕.๒ นักเรียนธรรมศึกษา หมายถึง ขรวาาสผู้ศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม
ในที่นี้ประสงค์เอนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนชุมชน
วัดครุใน โรงเรียนสายอนุสรณ์ โรงเรียนราชประชาสมาสัยฯ ฝ่ายประถมศึกษา

๑.๕.๓ ครู หมายถึง

ก. ครูในโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนชุมชนวัดครุใน โรงเรียนสายอนุสรณ์ และ
โรงเรียนราชประชาสมาสัยฯ ฝ่ายประถมศึกษา

ข. ครูพระ ได้แก่ พระภิกษุสามเณรจากสำนักศาสนศึกษาวัดครุใน ที่ทำการ
สอนธรรมศึกษาในโรงเรียน

๑.๕.๔ พฤติกรรมการสอน หมายถึง อาการที่แสดงออกทางด้านร่างกาย
ความคิด และความรู้สึกของครู ในการจัดประสบการณ์ สถานการณ์ หรือกิจกรรมต่างๆ
เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการแสดงออกทั้งของ
ครูและนักเรียนที่เกิดขึ้นต่อเนื่องอย่างมีปฏิสัมพันธ์

๑.๕.๕ ทัศนคติ หมายถึง จิตลักษณะประเภทหนึ่งของมนุษย์ มีองค์ประกอบ ๓
ประการ คือ องค์ประกอบด้านกรู้คิดเชิงประเมินค่าเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดในทำนอง
ประโยชน์หรือโทษ องค์ประกอบด้านความรู้สึกโน้มเอียงไปทางชอบหรือไม่ชอบมากหรือน้อย
ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด และองค์ประกอบด้านความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นในทาง
ขัดขวางหรือสนับสนุน สภาวะความพร้อมของจิตใจซึ่งเกิดขึ้น ประสบการณ์ สภาวะความ

พร้อมนี้จะเป็นแรงกำหนดทิศทางของปฏิกริยาของบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของ สถานการณ์ที่ เกี่ยวข้อง และสิ่งอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นการยอมรับ หรือไม่ยอมรับก็ได้ และทัศนคติยังผลให้ คนเราแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา^๕

๑.๕.๖ ความคาดหวัง หมายถึง ความมุ่งหมายที่บุคคลต้องการให้เป็น หรือว่าควร จะเป็นอย่างนั้น ซึ่งความคาดหวังของแต่ละบุคคลในงานวิจัยนี้นั้น จะต้องเป็นความคาดหวัง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมเป็นสำคัญ

๑.๕.๗ ทัศนคติและความคาดหวัง หมายถึง ความเห็นที่แสดงความประสงค์ ตามที่ตนเองต้องการให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง

๑.๕.๘ หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียน ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และการประเมินผล เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะตามความมุ่งหมายของ การศึกษาที่วางไว้ ในที่นี้ประสงค์เอาหลักสูตรที่ทางคณะสงฆ์ใช้เป็นหลักในการสอนเยาวชน ที่ศึกษาพระปริยัติธรรมในแผนกธรรมศึกษา ระดับธรรมศึกษาชั้นตรี และธรรมศึกษาชั้นโท

๑.๖ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๖.๑ การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาและสำรวจทัศนคติและความคาดหวังของครู และนักเรียน ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุที่สอนธรรมศึกษาในโรงเรียน โดยใช้ประชากร ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ ครูประจำชั้นเรียนและครูที่เกี่ยวข้องในฝ่ายของโรงเรียน นักเรียนธรรมศึกษา ระดับชั้นตรี และชั้นโท และพระภิกษุที่สอนธรรมศึกษาประจำสำนักศาสนศึกษาวัดครูใน

๑.๖.๒ งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครู และ นักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๕ ใน ๒ ลักษณะ คือ

๑. บทบาทในการแสดงบุคลิกภาพด้านคุณธรรมและจริยธรรมของพระภิกษุ

๒. บทบาทในการแสดงความสามารถของพระภิกษุที่ทำการสอนในงานด้าน การสอนธรรมศึกษา

^๕ พันตำรวจโทสุพิศาล ภักดีนฤนาถ, “ทัศนคติของข้าราชการตำรวจชั้นประทวนและพลตำรวจใน กองบังคับการตำรวจพระนครบาลเหนือ ต่อการชุมนุมประท้วงที่ไว้”. ปริญาตลปศาสตรมหาบัณฑิต (สังคม วิทยาประยุกต์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๗.

๑.๖.๓ และงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของ พระภิกษุ ที่มีต่อเนื้อหาหลักสูตรวิชาธรรมศึกษาที่ทำการสอน

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ก. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย

๑. ครู ซึ่งเป็นครูประจำชั้น และครูที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในฝ่ายของโรงเรียน ๓ แห่ง ได้แก่ โรงเรียนชุมชนวัดครุใน โรงเรียนราชประชาสมาสัยฯ (ฝ่ายประถม) โรงเรียนสายอนุสรณ์ รวม ๓๐ คน

๒. นักเรียนธรรมศึกษาระดับประถมศึกษาชั้นตรีและประถมศึกษาชั้นโท รวม ๘๐๐ คน

๓. พระภิกษุที่ทำการสอนประจำสำนักศาสนศึกษาวัดครุใน ตำบลบางครุ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวนทั้งสิ้น ๒๐ รูป

การสุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จากกลุ่มประชากรทั้งหมด ๘๕๐ รูป/คน

ข. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ตัวแปรอิสระ ได้แก่

- สถานภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่ม คือ ครูในโรงเรียน นักเรียน ธรรมศึกษา และพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

- การแสดงบทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา และ

- หลักสูตรธรรมศึกษา

๒. ตัวแปรตาม ได้แก่

- ทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนธรรมศึกษา ที่มีต่อบทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

- ทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุที่มีต่อหลักสูตรธรรมศึกษา

ค. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ ใช้แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สร้างตามแบบลิงเคิร์ต (Linkert) ถามครอบคลุมประเด็นในการวัดทัศนคติและความคาดหวังดังต่อไปนี้

๑. ทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทและความสามารถด้านการสอนของพระภิกษุ

๒. ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียนที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ

๓. ทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุที่มีต่อหลักสูตรธรรมศึกษา

ง. สถิติที่ใช้และการนำเสนอข้อมูล

นำแบบสอบถามที่ตอบสมบูรณ์จำนวน ๕๒๔ ฉบับมาวิเคราะห์ด้วยสถิติ และนำเสนอข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

๑. แสดงค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว โดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ

๒. การวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทและความสามารถด้านการสอนของพระภิกษุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๓. การวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๔. การวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตร ตามทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๕. การวิเคราะห์สมมติฐานที่ตั้งไว้ ด้วยการทดสอบค่าที (T-Test)

๖. สรุปข้อมูลทัศนคติและความคาดหวังจากแบบสอบถามปลายเปิด

๑.๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบถึงทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทและความสามารถด้านการสอนของพระภิกษุ

๒. ทำให้ทราบถึงทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ

๓. ทำให้ทราบถึงความเหมาะสมของหลักสูตร ตามทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุ

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องนี้มีหัวข้อ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พอสรุปได้ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติและความคาดหวัง
- ๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสูตร
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระภิกษุ
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้การสอน
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับทัศนคติและความคาดหวัง

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติ

๑. ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ เป็นศัพท์ทางจิตวิทยาการศึกษา เป็นเครื่องแสดงถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ น. แนวความคิด คือคำว่า ทัศนคติ นั้น เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า ทัศนะ ซึ่งแปลว่า ความเห็น กับคำว่า คติ ซึ่งแปลว่า แบบอย่างหรือลักษณะ เมื่อรวมกันเข้าจึงแปลว่า ลักษณะของความเห็น หรือแนวความคิด ซึ่งหมายถึง ความรู้สึกส่วนตัวที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง^๖

ประภาเพ็ญ สุวรรณ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ หมายถึง ความคิดเห็นซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนที่พร้อมจะมีปฏิกิริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

^๖ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕), หน้า ๓๕๓.

ชูชีพ อ่อน โคนสูง ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทักษะ คือ ความพร้อมที่จะตอบสนองหรือแสดงความรู้สึกต่อวัตถุ สิ่งของ สัมผัสอื่นๆ ตลอดจนสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งความรู้สึกหรือการตอบสนองดังกล่าวอาจเป็นไปในทางชอบ (เข้าไปหา) หรือไม่ชอบ (หลีกเลี่ยงถอยหนี)

ไพโรจน์ โพธิ์พุกยวงค์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทักษะ Attitude เป็นศัพท์ที่บัญญัติทางจิตวิทยาการศึกษา หมายถึง สภาพความพร้อมของจิตใจและประสาทที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถชี้บอกทิศทางของการแสดงออกของบุคคลที่จะกระทำต่อสิ่งของ บุคคล หรือสถานการณ์

Good ให้ความหมายของทักษะไว้ว่า ทักษะ หมายถึง ความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อาจจะเป็นการยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้ ต่อสภาพการณ์บางอย่าง ต่อบุคคลหรือสิ่งของ เช่น ความพึงพอใจ

๒. ลักษณะของทักษะ

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้กล่าวถึงลักษณะของทักษะไว้ว่า มีลักษณะที่สำคัญ ๔ ประการ คือ

๑. ทักษะ เป็นสภาวะก่อนที่พฤติกรรมได้ตอบจะเกิดขึ้นต่อเหตุการณ์ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือจะเรียกว่าเป็นสภาวะพร้อมที่จะมีพฤติกรรมจริง

๒. ทักษะ จะมีความคงตัวอยู่ในช่วงระยะเวลา คือมีความมั่นคงถาวรพอสมควร เปลี่ยนแปลงได้ยาก แต่มิได้หมายความว่า จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง

๓. ทักษะ เป็นตัวแปรที่นำไปสู่ความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับความรู้สึกนึกคิด ไม่ว่าจะเป็นไปในรูปของการแสดงออกโดยวาจาหรือการแสดงความรู้สึก ตลอดจนการที่จะต้องเผชิญหรือหลีกเลี่ยงต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

๔. ทักษะ มีคุณสมบัติของแรงจูงใจในอันที่จะทำให้บุคคลประเมินและเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าไปถึงการกำหนดทิศทางของพฤติกรรมจริงด้วย

๓. องค์ประกอบของทักษะ

องค์ประกอบของทักษะ มี ๓ องค์ประกอบ คือ

๑. องค์ประกอบทางการรู้คิด (cognitive component) ทักษะคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น จะต้องประกอบด้วยความรู้สึกรู้สึกหรือความเชื่อที่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายของทัศนคติ (attitude object) ที่อาจเป็นวัตถุ บุคคล หรือเหตุการณ์ เป็นอันดับแรก และเป็นความรู้ที่มีทิศทางประกอบด้วย คือทางที่ว่าสิ่งนั้นดี เลว มีคุณหรือมีโทษมากน้อยเพียงใด เป็นความรู้หรือความเชื่อที่ประเมินสิ่งนั้นได้หรือไม่ได้ เป็นเพียงข้อเท็จจริงโดยทั่วไปเท่านั้น

๒. องค์ประกอบทางความคิด (affective component) ทักษะคิตีมีลักษณะที่สำคัญคือ อารมณ์ของบุคคลเกี่ยวกับวัตถุทางทัศนคตินั้น เช่นเดียวกับองค์ประกอบแรกความรู้สึกรู้สึกของบุคคลที่จะต้องมีความรู้สึกรู้สึกด้วย ซึ่งหมายถึงความชอบ ความไม่ชอบสิ่งหนึ่งหรือความพอใจไม่พอใจสิ่งหนึ่ง องค์ประกอบนี้ของทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งของบุคคลจะต้องสอดคล้องกับทิศทางขององค์ประกอบแรกของเขาด้วย กล่าวคือ ถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งใดมีประโยชน์ บุคคลก็จะชอบและพอใจสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งนั้นเลวหรือมีโทษ บุคคลก็จะไม่ชอบไม่พอใจสิ่งนั้น องค์ประกอบนี้มีเนื้อหาที่อาจวัดได้ไม่หลากหลายเท่าองค์ประกอบแรก แต่ก็ใช้องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของทัศนคติ

๓. องค์ประกอบทางการพร้อมกระทำ (action tendency component) เมื่อบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่า และมีความรู้สึกรู้สึกชอบไม่ชอบสิ่งนั้นแล้ว สิ่งที่ต้องสอดคล้องกันซึ่งติดตามมาคือ ความพร้อมที่จะกระทำการให้สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกของตนต่อสิ่งนั้นด้วย

สรุปแล้วคำว่า ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึกรู้สึกที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันมีแนวโน้มที่จะให้บุคคลแสดงปฏิกิริยา และการกระทำต่อสิ่งนั้นๆ ในลักษณะสนับสนุนหรือปฏิเสธ ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งการแสดงทัศนคตินั้นมีทั้งในส่วนที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ได้

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคาดหวัง

๑. ทฤษฎีความคาดหวัง (The Expectancy Theory)

ทฤษฎีความคาดหวังเป็นทฤษฎีหนึ่งที่กำลังกล่าวถึงการจูงใจ (motivation) ของบุคคลในองค์การซึ่งเป็นการขยายความตามทฤษฎีของ Maslow ว่า ถ้าหากบุคคลเกิดความต้องการพร้อมๆ กันในหลายสิ่ง บุคคลนั้นจะเลือกปฏิบัติอย่างไร ซึ่งในทฤษฎีของVroom เป็นการ

กล่าวถึงกระบวนการคิดของมนุษย์ว่าเมื่อมนุษย์จะทำอะไรมนุษย์จะหาทางตอบคำถามที่จะทำ เช่น จันทกรทำงานหนักใหม่ หรือถ้าทำงานหนักแล้วจะได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าหรือไม่และ Vroom ให้ความสำคัญต่อการที่บุคคลรับรู้ในสถานการณ์หรือความคาดหวังว่าจะอะไรเกิดขึ้น หากเขาประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง การคาดการณ์ของความเป็นไปได้ของผลที่ได้รับ เป็นสิ่งจูงใจบุคคลให้แสดงพฤติกรรมบางอย่างที่ต้องการออกมา ซึ่งทฤษฎีความคาดหวังที่ Vroom ได้เสนอไว้ประกอบด้วยมโนทัศน์ (Concepts) ต่างๆ ที่นำมาอธิบายทฤษฎีของเขา ดังนี้^๓ คือ

๑. ความคาดหวัง (expectancy) หมายถึง การที่บุคคลประเมินตนเองว่าตนสามารถปฏิบัติงานอันใดอันหนึ่งได้ดีเพียงใด หรือกล่าวได้ว่าการที่บุคคลรับรู้ความเป็นไปได้ว่า หากมีความพยายามเพิ่มขึ้นจะนำไปสู่ผลงานที่ดีขึ้น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างความพยายามในการทำงานกับผลงานที่เกิดขึ้น หรือเป็นความเชื่อที่ว่า ความพยายามนั้นๆ จะนำไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ เช่น คนบางคนคาดหวังว่าหากเขาทำงานหนักขึ้นเขาจะได้เลื่อนขั้น ตรงกันข้ามกับคนบางคนคิดว่าหากเขาขยันทำงานเขาจะถูกเพื่อนขับออกจากกลุ่ม

๒. โอกาสที่การปฏิบัติงานจะนำไปสู่ผลลัพธ์อีกอันหนึ่ง หรือความเป็นเครื่องมือ (Instrumentality) คือ การที่บุคคลเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติงานของตนกับผลลัพธ์ของการทำงาน หรือกล่าวได้ง่ายๆ หมายถึงความเป็นไปได้ที่ผลงานที่เกิดขึ้นจากความพยายามที่เพิ่มขึ้น จะนำไปสู่รางวัลที่ต้องการ เช่น บุคคลคาดหวังจากผลงานเพิ่มมากขึ้น เขาจะได้รับเงินเดือนเพิ่มขึ้น ความเป็นเครื่องมือสูง จะแสดงให้เห็นว่าความเป็นไปได้ ได้รับเงินเพิ่มมากขึ้น

๓. การให้คุณค่ากับสิ่งที่ได้รับ (Valence) หมายถึงความชอบหรือไม่ชอบในรางวัลหรือผลลัพธ์ที่ได้นั้น เขามีความต้องการเพียงไรและเขาให้คุณค่าต่อผลลัพธ์นั้นมากหรือน้อยเป็นที่ต้องการต่อเขามากน้อยเพียงไร ซึ่งการที่บุคคลตีค่ารางวัลหรือผลรับที่ได้ว่า พอใจหรือไม่พอใจนั้น ไม่ได้เกิดจากรางวัลที่ได้รับ แต่เกิดจากปัจจัยของแต่ละบุคคล ดังนั้นจึงมีความแตกต่างกันออกไปตามแต่ละบุคคล เช่น คนบางคนชอบทำงานราชการ เพราะเขาตีค่า

^๓ พระมหาสุภวัฒน์ หนูพริก, “ทัศนคติและความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาต่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, *ปริญญาานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต*, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕-๑๖.

ความมั่นคงในการทำงานไว้สูง บางคนชอบงานที่ทำท่ายและมีความรับผิดชอบสูง เพราะเขามีค่านิยมสูงเกี่ยวกับความสำเร็จของงาน เป็นต้น

ลีทริโซค วรานูสันติกุลได้กล่าวไว้ในงานเขียนของเขานักจิตวิทยาในยุคปัจจุบันในกลุ่มปัญญานิยม (Cogntirism) มีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ใช้ปัญญาหรือความคิดในการตัดสินใจว่าจะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อจะนำไปสู่เป้าหมายที่สนองความต้องการของตนเองด้วยความเชื่อเช่นนี้เองจึงเกิดมีคติฐาน(Assumption) ดังนี้

๑. พฤติกรรมของมนุษย์ถูกกำหนดขึ้น โดยผลรวมของแรงผลักดันภายในตัวของเขาเอง และแรงผลักดันจากสิ่งแวดล้อม

๒. มนุษย์แต่ละคนมีความต้องการ ความปรารถนา และเป้าหมายแตกต่างกัน

๓. บุคคลตัดสินใจที่ทำพฤติกรรม โดยเลือกพฤติกรรมหลายอย่างถึงที่เป็นข้อมูลให้เลือก ได้แก่ ความคาดหวังในค่าของผลลัพธ์ที่ได้รับ ภายหลังจากที่แสดงพฤติกรรมนั้นไปแล้ว

จากคติฐานดังกล่าว นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ซึ่งนำโดย วรูม (Vroom) ลอว์เลอร์ (Lawler) และ พอร์เตอร์ (Porter) จึงได้เสนอทฤษฎี ซึ่งจะมีศัพท์วิชาการที่จะต้องทำความเข้าใจอยู่ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ความคาดหวังในความพยายาม การกระทำ (Effort Performance Expectancy) หมายถึง การที่บุคคลคาดหวังไว้ล่วงหน้าว่า ถ้าหากตนเองลงมือแสดงพฤติกรรมเต็มที่ สุดความสามารถแล้ว จะมีโอกาส หรือความน่าจะเป็นสูงมากน้อยเพียงใดที่จะกระทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ กล่าวได้โดยง่ายก็คือ บุคคลจะซึ่งใจว่าพฤติกรรมที่ต้องกระทำนั้น มันยากเกินกำลังความสามารถตนเองหรือไม่ ก่อนที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นออกไป เช่น ถ้าหากเขายกพฤติกรรมที่มีจนเลิศเลอให้บุคคลผู้หนึ่งฟัง โดยหวังว่าเขาจะเลียนแบบ เขาอาจจะไม่ยอมเลียนแบบ เพราะเขาคิดว่าตัวเขาไม่มีคุณสมบัติ หรือความสามารถที่กระทำเช่นนั้นได้

๒. การคาดหวังในการกระทำ ผลกรรม (Performance outcome Expectancy) หมายถึง การที่บุคคลคาดหวังไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะแสดงพฤติกรรมว่า ถ้าหากเขาจะกระทำพฤติกรรมนั้นแล้ว เขาจะได้ผลลัพธ์ที่เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไรต่อตัวเขา ตัวอย่างเช่น ผู้ได้บังคับบัญชาที่คิดจะแสดงความคิดเห็นต่อผู้บังคับบัญชา เขาจะต้องตั้งใจดูก่อนว่าแสดง

ความคิดเห็นนี้ออกไปแล้วเจ้านายจะชอบหรือไม่ เป็นต้น จะเห็นว่าแต่ละพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นจะนำไปสู่ผลลัพธ์หลายอย่างที่แตกต่างกัน

๓. **ค่าของผลกรรม (Valence)** หมายถึง คุณค่าหรือความตั้งใจที่ผลกรรมมีให้แก่บุคคลที่จะต้องแสดงพฤติกรรมออกไป เพื่อให้ได้มาซึ่งผลกรรมนั้นแต่ละบุคคลมีความรู้ที่แตกต่างกัน ต่อผลกรรมเดียวกัน

จากแนวคิดของนักวิชาการที่ให้ความหมายมานั้น สรุปได้ว่า คำว่า ทศนคติและความคาดหวัง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันมีแนวโน้มที่จะให้บุคคลแสดงพฤติกรรม และการกระทำต่อสิ่งนั้นๆ ในลักษณะสนับสนุนหรือปฏิเสธ โดยคาดหวังอยากจะทำให้สิ่งนั้นเป็นไปตามความต้องการของตนเอง โดยที่ความต้องการนั้นต้องเป็นความต้องการที่เป็น ไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักสำคัญ ซึ่งในที่นี้มุ่งถึงความคาดหวังต่อประโยชน์ที่เยาวชนจะได้รับหลังจากได้รับการศึกษาธรรมศึกษาแล้ว

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสูตร

๒.๒.๑ ความหมายของหลักสูตร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร น. รายวิชาที่กำหนดไว้ให้ศึกษาวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง”^๘

คำว่า “หลักสูตร” แปลมาจากภาษาอังกฤษ “curriculum” ซึ่งมาจากคำในภาษาละติน “currere” แปลว่า “The course to run” ซึ่งหมายถึงเส้นทางที่จะต้องวิ่งไป

และหลักสูตรยังมีความหมายอีกหลายนัยยะ ตามที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ซี. วี. กูดส์ (C. V. Goods) หลักสูตร หมายถึงกลุ่มรายวิชาที่จัดไว้อย่างมีระบบหรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจบการศึกษา หรือเพื่อรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาหลักๆ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลศึกษา

โบแชมป์ (Beauchamp) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรว่า หลักสูตร คือเนื้อหาที่จัดไว้เป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา เป็นโครงการที่โรงเรียนกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรวมทั้งประสบการณ์ทั้งปวงที่โรงเรียนกำหนดสำหรับนักเรียน ภายใต้การแนะนำและการควบคุมของโรงเรียน^๙

สุมิตร คุณานุกร ให้ความหมายของหลักสูตรไว้เป็น ๒ ระดับคือ ระดับโรงเรียน หมายถึงโครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะ เป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และระดับชาติ หมายถึงโครงการให้ศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะสอดคล้องตามความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้^{๑๐}

^๘ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๘๖๐.

^๙ อังใน : พระมหาพจน์ สุวโจ (พชคัมภีพิตยงกูร), “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมศึกษาเฉพาะกรณีนักธรรมชั้นตรี” ปริญญานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕ - ๔๖.

^{๑๐} สุมิตร คุณานุกร, หลักสูตรและการสอน, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๒ - ๓.

กมล สุคประเสริฐ กล่าวว่า หลักสูตร มิได้หมายความแต่หนังสือหลักสูตรของ
กระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น แต่ยังมีความหมายถึงกิจกรรมและประสบการณ์ทั้งหลายที่จัด
ให้กับเด็ก ซึ่งรวมถึงการสอนของครูต่อนักเรียนด้วย^{๑๑}

วิชัย วงษ์ใหญ่ กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่
นักเรียนเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทางที่โรงเรียนปรารถนา และ
หลักสูตรที่ดีที่ควร จะต้องตอบสนองความต้องการความสนใจของผู้เรียนอันสอดคล้องกับ
ความต้องการของชีวิตที่เหมาะสมที่สุด^{๑๒}

สำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้กำหนดแนวทางไว้ในปัญจปฏิรูปการศึกษาแนวทาง
สู่การปฏิบัติ ๒๕๔๕ ว่า หลักสูตร หมายถึง กลุ่มวิชา แผนหรือแนวทางในการจัดการศึกษา
เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถจัดการเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตาม
ศักยภาพ

สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง โครงการ ประมวลความรู้ กิจกรรม และ
ประสบการณ์ต่างๆ ที่จัดให้มีการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อ
เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและพัฒนาทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และ
สติปัญญา ด้วยการเอาใจใส่ดูแลอย่างดีของผู้มีส่วนรับผิดชอบทุกระดับ

๒.๒.๒ ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นแม่บทสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกสาขาวิชา หลักสูตร
จะระบุสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิดกับผู้เรียน และแนวทางในการจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์
ต่างๆ ตามต้องการ มีนักการศึกษาได้กล่าวเน้นถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

ธารง บัวศรี หลักสูตร เป็นหัวใจการศึกษา ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็น
ว่า โรงเรียนมีความมุ่งหมายในการให้การศึกษาแก่เด็กอย่างไร และสามารถให้ความรู้สร้าง
เสริมทักษะและทัศนคติในด้านใดบ้าง สิ่งต่างๆ ที่ประมวลไว้ในหลักสูตรเป็นเสมือน

^{๑๑} สุमितร์ คุณานุกร, หลักสูตรและการสอน, หน้า ๒ - ๓.

^{๑๒} วิชัย วงษ์ใหญ่, พัฒนาหลักสูตรและการสอน - มิติใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์,
๒๕๒๕), หน้า ๒.

แนวทางที่ช่วยให้เราทราบทันทีว่า การศึกษาที่จัดให้แก่เด็กนั้นหนักไปในทางใด มีผลต่อตัวเด็กและสังคมมากน้อยเพียงใด^{๑๓}

กาญจนา คุณาลักษณ์ หลักสูตร เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ปรัชญาหรือความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาบรรลุความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรเป็นข้อกำหนดและแนวปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ หลักสูตรทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงได้ เพราะเมื่อประเทศชาติต้องการที่จะสร้างคุณลักษณะของประชาชนในชาติให้เป็นอย่างไร รัฐบาลก็สามารถที่จะกำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์ให้เยาวชนเป็นไปตามที่ชาติต้องการได้^{๑๔}

สุมิตร คุณานุกร ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หากจะเปรียบเทียบความมุ่งหมายทางการศึกษาในระดับชาติเป็นอุดมคติอุดมการณ์ความใฝ่ฝันของบุคคลแล้ว หลักสูตรก็เปรียบได้กับโครงการของการปฏิบัติเพื่อให้อุดมคตินั้นบรรลุถึงผลสำเร็จ การจัดการศึกษาในประเทศใดก็ตาม จะไม่สำเร็จลุล่วงไปตามที่กำหนดไว้ ถ้าไม่มีหลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการจัดการศึกษา การให้การศึกษามาถึง การให้วิชาความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การปลูกฝังทัศนคติและค่านิยม และการส่งเสริมสร้างความเจริญเติบโตและสมบูรณ์ทางร่างกาย หรืออีกนัยหนึ่ง การให้การศึกษาคือการพัฒนาผู้เรียนในทุกๆด้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้^{๑๕}

วิจิตร ศรีสะอ้าน ได้เสนอความคิดเห็นว่า คุณภาพของการศึกษาจะดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น หลักสูตร แบบเรียน อุปกรณ์การสอน และครู ปัจจัยที่ถือว่ามี ความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาคือหลักสูตร เพราะหลักสูตรเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่แสดงแง่มุมต่างๆในการศึกษา ตลอดแนวทางในการวัดและประเมินผลเพื่อให้การศึกษาดำเนินไปอย่างมีระบบระเบียบเป็นขั้นตอน และประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายทางการศึกษา

^{๑๓} อ่างใน : พระมหาพจน์ สุวโจ (พัยคัมพิทยางกูร), “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมศึกษาเฉพาะกรณีนักธรรมชั้นตรี” *ปริยญาณิพนธ์พุทธศาสนธรรมหาบัณฑิต*, หน้า ๔๘.

^{๑๔} อ่างใน : ธนา หทัยหล้า, “ปัญหาการบริหารหลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูอาจารย์ในวิทยาลัยอาชีพ กลุ่มภาคใต้”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารอาชีวศึกษา, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๔๓)*, หน้า ๑๑.

^{๑๕} สุมิตร คุณานุกร, *หลักสูตรและการสอน*, หน้า ๒.

ธีรยุทธ์ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

๑. หลักสูตรเป็นเสมือนเป้าหมายให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ

๒. หลักสูตรเป็น โครงการและแนวทางในการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรจะบอกให้ทราบว่า จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายอะไร จะต้องจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์อย่างไร และจะใช้อะไรเป็นเครื่องวัดแสดงได้ว่าบรรลุจุดหมายที่กำหนดได้

๓. ในระดับโรงเรียน หลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู เพราะหลักสูตรจะบอกให้ครูรู้ว่า จะต้องจัดประสบการณ์อย่างไร และจะต้องวัดผลการประเมินอย่างไร

๔. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษา คือสถาบันการศึกษาจะต้องจัดการเรียนให้ถึงมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดไว้เหมือนกัน^{๑๖}

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ หลักสูตรเป็นเครื่องชี้นำทางในการจัดความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งครูจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งหมายสู่จุดหมายเดียวกัน หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาและเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรทั้งเหมาะสมทันสมัยและมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้นย่อมมีความรู้และศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่^{๑๗}

สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรได้รวมจุดหมายของการศึกษาในแต่ละระดับเนื้อหาสาระ และประสบการณ์ทั้งหลายของผู้เรียนเข้าด้วยกัน และเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะต่างๆที่จำเป็น ที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงความต้องการของปรัชญาการศึกษา หลักสูตรจึงเป็นรากฐานของการเรียนการสอนซึ่งมีผลให้ผู้เรียนได้รับความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างดี

^{๑๖} อ่างใน : วิไลพร สุวัฒน์พันธุ์กุล, “การประเมินหลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารอาชีวศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง พุทธศักราช ๒๕๓๐”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต, (การบริหารอาชีวศึกษา, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๓๐), หน้า ๓๖ -๓๗.

^{๑๗} ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : อติเนเพรส, ๒๕๒๕,) หน้า ๑๑.

๒.๒.๓ องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตรเป็นส่วนสำคัญที่จะให้ความหมายของหลักสูตร สมบูรณ์ขึ้น องค์ประกอบเหล่านั้นได้แก่ วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ วิธีสอน และการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลทั้งก่อนและหลังการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้หลายประการ ดังเช่น

สำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ในปัญญปฏิรูปการศึกษาแนวทางสู่การปฏิบัติ ๒๕๔๕ ว่า หลักสูตรประกอบด้วย หลักการ (แสดงเจตจำนงหรือเป้าหมายทั่วไปของหลักสูตร) จุดหมาย (ตอบคำถามว่าจะจัดการศึกษาเพื่ออะไร ต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมใดบ้าง เป็นพลเมืองดีมีอาชีพ รู้จักตนเองและบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีวิจารณญาณในการคิด) โครงสร้าง แนวทาง วิธีการ เนื้อหา อุปกรณ์ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผู้เรียน โดยหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษา มี ๒ ส่วน คือ หลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรแกนกลาง เป็นหลักสูตรที่กำหนดเพื่อให้เรียนรู้และตระหนักถึงที่แสดงถึงความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ

หลักสูตรสถานศึกษา เป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดเนื้อหาสาระตามกรอบสาระการเรียนรู้ และหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นโดยบูรณาการหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรท้องถิ่นที่มีองค์ความรู้ตามสภาพชุมชน สังคม ภูมิปัญญา และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ผู้รับผิดชอบในการจัดทำหลักสูตรแกนกลาง คือ หน่วยงานส่วนกลาง ผู้รับผิดชอบหลักสูตรสถานศึกษา คือ สถานศึกษาทุกแห่ง โดยความร่วมมือจากเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน

ทาบ (Taba) หลักสูตรทุกฉบับไม่ว่าจะเป็นการออกแบบในลักษณะใดก็ตามปกติจะประกอบไปด้วยจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ หลักสูตรจะบอกถึงเนื้อหาสาระ

บางครั้งหลักสูตรอาจจะกล่าวถึงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอีกด้วย และนอกจากนี้ หลักสูตรจะรวมถึงโครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร^{๘๘}

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร ๘ ประการคือ

๑. จุดหมาย คือ ความประสงค์หรือความต้องการทางการศึกษาและสังคม
๒. หลักการ คือ ทิศทางหรือแนวทางซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร
๓. โครงสร้าง คือ กลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่างๆในหลักสูตร
๔. เนื้อหาของรายวิชา คือ ประสบการณ์ต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่กำหนดไว้สำหรับรายวิชานั้นๆ อันจะช่วยให้บรรลุถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้
๕. สื่อการเรียน คือ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจทักษะ และทัศนคติที่ต้องการ
๖. วิธีการสอนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ให้รู้จักคิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น
๗. การประเมินผล คือ เมื่อสอนไปแล้วจะต้องวัดดูว่านักเรียนได้เกิดมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะตามนัยของจุดประสงค์ของการเรียนรู้เพียงใดหรือไม่ และจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรต่อไป^{๘๙}

สรุปแล้วองค์ประกอบของหลักสูตรนั้น ถือว่ามีความสำคัญในการกำหนดเกณฑ์ในการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งต้องประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง แนวทาง วิธีการ เนื้อหา อุปกรณ์ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผู้เรียนตามหลักสูตรที่วางไว้

สรุปแนวคิดเรื่องหลักสูตร ตามกรอบแนวคิดของหลักสูตร คือ ให้ผู้เรียนได้มีความรู้ และตระหนักสิ่งที่แสดงถึงความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ หลักสูตร ประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง แนวทาง วิธีการ เนื้อหา อุปกรณ์ การจัดการเรียนการสอน และการประเมิน

^{๘๘} อ่างใน : พระมหาพจน์ สุวโจ (พชัคม์พิทยางกูร), “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมศึกษาเฉพาะกรณีนี้กรรรมชั้นตรี” ปริญญาภิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, หน้า ๕๐.

^{๘๙} เดชา คมเสวต, การใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ, หน้า ๑๖ - ๑๗.

ผู้เรียน โดยหลักสูตรแกนกลางกำหนดผู้รับผิดชอบในการจัดทำหลักสูตรคือ หน่วยงาน ส่วนกลาง โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ

๑. พัฒนาหลักสูตรให้มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงระหว่างระดับการศึกษา และ คำนึงถึงการพัฒนาคนอย่างรอบด้านตามศักยภาพของแต่ละคน

๒. ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น หลากหลาย เพื่อตอบสนองความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามศักยภาพ

๓. กำหนดมาตรการในการกำกับดูแลและการจัดการ เพื่อให้มีการนำหลักสูตรสู่ การปฏิบัติ เพื่อตอบสนองมาตรฐานการศึกษาของชาติ

๔. การบูรณาการหลักสูตร คือการทำให้หลักสูตรสมบูรณ์ หมายถึง การนำเอา ศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อประโยชน์ ในการจัดหลักสูตรและจัดการเรียน การสอน หลักสูตรที่พัฒนาหรือดำเนินการด้วยวิธี บูรณาการแล้ว เราเรียกว่า หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) มีลักษณะโดยรวม ดังต่อไปนี้

- เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้
- เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ
- เป็นบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ
- เป็นบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของ ผู้เรียน
- เป็นบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ

๒.๒.๔ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี – ธรรมศึกษาชั้นโท^{๒๐}

๑. โครงสร้างหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี

หลักสูตรหรือหนังสือแบบเรียนสำหรับธรรมศึกษาตรีที่ยุติใช้ในปัจจุบันนี้เป็นหนังสือเรียนภาษาไทยที่เป็นพระนิพนธ์ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) โดยจัดเนื้อหาวิชาตามลำดับ ดังนี้

๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑

๒) วิชาธรรม

หลักสูตร ใช้หนังสือนวโกวาท แผนกธรรมวิภาคและคิหิปฏิบัติ

๓) วิชาตำนาน

หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธประวัติ เล่ม ๑-๒-๓ ปฐมสมโพธิ พระนิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) และศาสนพิธี เล่ม ๑

๔) วิชาวินัย

หลักสูตร ใช้หนังสือเบญจศีลเบญจธรรม และอุโบสถศีล ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวเรธ)

๒. โครงสร้างหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท

หลักสูตรหรือหนังสือแบบเรียนสำหรับธรรมศึกษาชั้นโท ที่ยุติใช้ในปัจจุบันนี้เป็นหนังสือเรียนภาษาไทยที่เป็นพระนิพนธ์ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และสมเด็จพระสังฆราช (สา ปุสฺสเทว) โดยจัดเนื้อหาวิชาตามลำดับ ดังนี้

๑) วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

^{๒๐} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๗ - ๘.

หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๒

๒) วิชาธรรม

หลักสูตร ใช้หนังสือธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒

๓) วิชาตำนาน

หลักสูตร ใช้หนังสืออนุพุทธประวัติ และพุทธทานุพุทธประวัติอันกล่าวเฉพาะประวัติพระสาวก สังคีตติกา ปฐมสมโพธิกา พระนิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว) และศาสนพิธี เล่ม ๒ ขององค์การศึกษา ชั้นนี้กำหนดให้เรียนประวัติของพระสาวกจำนวน ๔๐ รูป

๔) วิชาวินัย

หลักสูตร ใช้หนังสืออุโบสถศีล ของพระศรีรัตนโมลี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ)

๓. การเรียนการสอน

การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอน และการใช้สื่อการสอนสมัยใหม่ ส่วนมากสอนด้วยวิธีอธิบายให้จดจำคำๆ และหนังสือเรียนเน้นการจำมากกว่าความเข้าใจ และประเมินผลจากความเข้าใจของนักเรียนด้วยวิธีถามตอบปัญหาที่มีทั้งแบบปรนัยและแบบอัตนัย โดยนิยมแบบสนามหลวงเป็นหลัก คือข้อสอบแบบปรนัย

๔. ระยะเวลาการศึกษา

แบ่งภาคการศึกษาออกเป็น ๒ ภาค คือ

๑) ภาควิสาขะ เริ่มตั้งแต่ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ จนถึงขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๘

๒) ภาคพรรษา เริ่มตั้งแต่ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ จนถึงขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑

แต่ด้วยเหตุที่ทางสำนักศาสนศึกษาต้องจัดพระภิกษุออกไปสอนตามโรงเรียน ระยะเวลาการศึกษาจึงต้องขึ้นอยู่กับทางโรงเรียนเป็นผู้กำหนดเอง โดยเฉพาะช่วงเวลาปิดเทอม และเวลาสอบกลางภาคของทางโรงเรียนจะไม่ตรงกับทางสำนักเรียน จึงอนุโลมให้ทางโรงเรียนเป็นผู้กำหนดระยะเวลาที่จะสอนให้ทางสำนักเรียนจัดหาครูพระเข้าไปสอน

กำหนดเวลา ๑๒.๓๐ น. ถึง ๑๕.๐๐ น. ตามตารางการเรียนการสอนที่ทางสำนักศาสนศึกษากำหนดไว้ โดยในโรงเรียนหนึ่งโรงเรียน จะสอนสัปดาห์ละ ๑ วัน หรือชั้น

ละ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งมีการเรียนการสอนต่อชั้นเรียนประมาณ ๒๐ - ๒๕ สัปดาห์ หรือ ๔๐ - ๔๘ ชั่วโมงต่อปีการศึกษาหนึ่ง

๕. กำหนดการสอบ

การสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรมศึกษา ตรงกับวันแรม ๒-๓-๔ และ ๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี ซึ่งกำหนดให้ตรงกับวันเสาร์ และวันอาทิตย์ โดยทำการสอบ ๒ วัน วันเสาร์ สอบวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง วันอาทิตย์สอบวิชาธรรม พุทธ และวินัย ซึ่งเป็นข้อสอบแบบปรนัย โดยใช้เวลาในการสอบวิชาละ ๕๐ นาที (๑๐๐ คะแนน) เปิดสอบเวลา ๑๓.๐๐ น. ทุกวันพร้อมกันที่วราขานาจักร

๖. การวัดและการประเมิน

การออกข้อสอบ แม่กองธรรมสนามหลวงรวบรวมข้อสอบจากคณะกรรมการ หลายรูป โดยมีคณะกรรมการพิเศษตรวจคัดเลือกอีกชั้นหนึ่ง ลักษณะปัญหาที่ออกข้อสอบ จะถามความจำ ความเข้าใจ ความคิดเห็น และการวิจารณ์แต่ละเคล้ากันไป ข้อสอบทั้งหมดเป็น ปรนัย ยกเว้นวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมที่ให้เขียน

การตรวจ คณะกรรมการที่จะทำการตรวจข้อสอบ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่อาราธนา มาจากทั่วประเทศ โดยทำการตรวจในกรุงเทพฯ วิธีการตรวจใช้กรรมการ ๒ รูป ร่วมกัน พิจารณา รูปแรกตรวจแล้วให้คะแนนเท่าใด เขียนตัวเลขไว้ที่หน้าข้อสอบแต่ละข้อทุกข้อ และรวมคะแนนไว้บนหัวกระดาษด้านขวามือ ลงชื่อกำกับไว้ที่หัวกระดาษด้านซ้ายมือ ต่อจากนั้นกรรมการรูปที่ ๒ จะตรวจซ้ำอีกครั้ง ถ้าไม่เห็นด้วยก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าเห็น ด้วยก็ลงชื่อกำกับไว้ที่หัวกระดาษด้านซ้ายมือเช่นเดียวกัน

การให้คะแนน ข้อสอบทั้งหมดมี ๔ วิชา คะแนนเต็มวิชาละ ๑๐๐ คะแนน คะแนนเต็มรวมทุกวิชา ๔๐๐ คะแนน ผู้สอบจะต้องเข้าสอบทุกวิชา จะขาดวิชาใดวิชาหนึ่ง ไม่ได้ และวิชาที่สอบนั้นต้องไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ คะแนน ถือว่าสอบได้

แต่หากมีวิชาใดวิชาหนึ่งคะแนนต่ำกว่า ๒๕ คะแนน แม้จะรวมครบทุกวิชาได้เกิน กว่าเกณฑ์ที่กำหนดก็ถือว่าสอบตก

เปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดตามแผนผังมโนทัศน์แห่งสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา
หากมองไปที่แผนผังมโนทัศน์แห่งสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาซึ่งมีอธิบาย
ชี้แจงไว้ดังนี้

การศึกษาประวัติพระพุทธศาสนาและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ก็คือ
การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องพระรัตนตรัย ซึ่งประกอบด้วยพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธ ก็คือพุทธประวัติ ว่าด้วยชีวประวัติของพระพุทธเจ้า
ชาดกว่าด้วยเรื่องพระชาติในอดีตของพระพุทธเจ้า และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งว่า
ด้วยเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ

คำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่า พระธรรม ซึ่งรวบรวมไว้เป็นพระไตรปิฎก มี
ศัพท์เฉพาะที่ต้องทำความเข้าใจเรียกว่า ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎกบรรจุ
หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมบางข้อได้รับการเรียบเรียงเป็นพุทธศาสนสุภาษิต
เพื่อเป็นคติสอนใจ หนึ่งในวิธีนำหลักธรรมมาปฏิบัติก็คือ การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

พระสงฆ์ คือ ผู้น้อมนำพระธรรมมาปฏิบัติจนได้ชื่อว่าเป็นพุทธสาวก – พุทธ
สาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ผู้เคร่งครัดในหน้าที่ชาวพุทธ และแม่นยำในศาสนพิธี
มรรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ^{๒๐}

ซึ่งตามกรอบแนวคิดนี้นั้นจะเห็นได้ว่าวิชาพระพุทธศาสนามีกรอบเดียวกับหลัก
ของธรรมศึกษาต่างแต่วิชาพระพุทธศาสนามีเนื้อหาสาระที่น้อยกว่าตามวุฒิภาวะของผู้เรียน
ส่วนวิชาของธรรมศึกษานั้นมีสาระที่หลากหลายและมากมาย ด้วยจุดประสงค์เดิมนั้น
ต้องการให้ครูซึ่งมีวุฒิภาวะสูงได้ศึกษาตามเกณฑ์บังคับของทางกระทรวงศึกษาในสมัยนั้น
แต่ปัจจุบันนี้ จุดมุ่งหมายของผู้บริหารหลักสูตรยังเหมือนเดิม แต่จุดมุ่งหมายของสำนักเรียน
เปลี่ยนไป จึงเกิดความไม่สมดุลกันระหว่างตัวสาระการเรียนรู้วิชาธรรมศึกษากับตัวผู้เรียน
ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยเด็ก

^{๒๐} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้
พระพุทธศาสนา ในหลักสูตรใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระภิกษุ

เจียมพงส์ วงศ์ธรรม ทำวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมเพื่อต้องการทราบว่าพระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมมากน้อยเพียงใด โดยมีพระสงฆ์ตัวอย่างซึ่งเป็นพระสังฆาธิการจาก ๒๑๕ วัดในเขตกรุงเทพฯ พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทในด้านการให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งทางโลก (สามัญศึกษา) และทางธรรม (ปริยัติธรรมศึกษา) การเผยแพร่ธรรมการสงเคราะห์ประชาชนและพระสงฆ์ส่วนใหญ่ประสงค์ที่จะมีบทบาททางด้านการศึกษามากขึ้น เช่น สามารถเข้าไปสอนในโรงเรียนมากกว่าที่เป็นอยู่

บรรพต วีระสัย และคณะ ทำวิจัยเรื่องพระสงฆ์กับสังคมไทยโดยพิจารณาในเชิงสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง กรณีศึกษาวัดในกรุงเทพมหานคร และฉะเชิงเทรา จำนวน ๒๓๐ รูป เพื่อทราบบทบาทของพระสงฆ์ ในมิติเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการเมือง การปกครอง พบว่าด้านการศึกษามีบทบาทในการให้ความรู้แก่พระสงฆ์และประชาชนทั้งภายในและนอกวัด การสร้างโรงเรียนในวัด

เนตรนภิส นาควัชระ และคณะ ได้ทำการศึกษายบทบาทวัดในกรุงเทพมหานคร พบว่าวัดมีบทบาทในด้านการศึกษาพิจารณาได้ ๒ ลักษณะ คือ

๑. บทบาทในการให้บริการทางการศึกษาโดยตรง ได้แก่ จัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม สำหรับพระภิกษุสามเณร โรงเรียนสำหรับฆราวาส โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์

๒. บทบาทในการให้บริการทางการศึกษาโดยอ้อม ได้แก่ จัดให้มีการเผยแพร่ธรรมะ

สรุปแล้ว บทบาทที่สังคมต้องการให้พระภิกษุสงฆ์จัดการคือในด้านการศึกษา ในด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน โดยที่พระสงฆ์นั้นต้องพัฒนาตัวเองในด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะถ่ายทอดความรู้ได้ดีเสียก่อน

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนการสอน

๒.๔.๑ ทฤษฎีของนักวิชาการทั่วไป

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยเฉพาะหมวด ๔ แนวการจัดการศึกษา เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา สาระของหมวดนี้ครอบคลุมหลัก สาระ และกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างให้แนวทาง การมีส่วนร่วมสรรสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สาระเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดตามหมวดนี้เริ่มตั้งแต่มาตรา ๒๒ ถึงมาตรา ๓๐ มีสาระสำคัญ ๘ เรื่องใหญ่ ๆ

การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด เป็นหลักการสำคัญที่สุด เป็นหลักการสำคัญที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา ๒๒ กำหนด ไว้ว่า “หลักการจัดการศึกษาต้องยึดหลักการว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”

มาตรา ๒๓ สาระการเรียนรู้ ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง และการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่อง การจัดการ ด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้

มาตรา ๒๔ กระบวนการเรียนรู้ ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็นอย่างสมคูล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ

สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนและใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่

มาตรา ๒๕ บทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยการส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

มาตรา ๒๗ และ ๒๘ การพัฒนาหลักสูตรแต่ละระดับ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของครอบครัว ชุมชน สังคม และประชาชาติ

หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยสาระของหลักสูตรทั้งด้านวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

มาตรา ๒๙ บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น จัดกระบวนการเรียนรู้ ในชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งหาวิธีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๔ ได้บัญญัติในเรื่องแนวทางการศึกษา โดยกำหนดให้จัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุด ทำให้ต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มีความรู้ทั้งในด้านวิชาการ ด้านงาน และด้านชีวิต รักการเรียนรู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สรุปได้ว่า สาระสำคัญในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดให้จัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และ

สังคม หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสม มีความเชื่อมโยงสาระการ
เรียนรู้ของผู้เรียนตามระดับชั้นเรียน^{๒๒}

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญต้องคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญของมนุษย์ทั้ง ๓
ส่วน ได้แก่ สมรรถนะของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด ความหลากหลายของสติปัญญา
และการเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง

๑. สมรรถนะของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด

สมรรถนะประกอบด้วยเซลล์สมองประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์เป็น โครงสร้างที่
มหัศจรรย์ โดยธรรมชาติสมองมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดมีความต้องการที่จะ
เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ มนุษย์ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติ
และทุกอย่างรอบตัว มนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ต้องอาศัยสมองและระบบประสาท
สัมผัสซึ่งพื้นฐานของการรับรู้ ซึ่งรับความรู้สึกจากอวัยวะรับความรู้สึก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย
ใจ กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องสนใจ และให้ผู้เรียนได้พัฒนา
ความสัมพันธ์ระหว่างสมอง (Head) จิตใจ (Heart) มือ (Hand) และสุขภาพ องค์กรรวม (Health)

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ ดร.ไพเราะ ทิพยทัศน์ ได้คิดค้นทฤษฎีการ
เรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ และต่อมา ดร.สุเมธนา พรหม
บุญ ได้ปรับปรุงให้เหมาะสมและเป็นที่ง่ายยิ่งขึ้น โดยเรียกทฤษฎีนี้ว่า “แว่นปัญญา” โดย
มีสาระสำคัญดังนี้

การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ คือการเพิ่มพูนปัญญา ซึ่งเป็นขุมพลัง
ของความคิดสร้างสรรค์ และยกระดับศักยภาพให้สูงยิ่งขึ้นไป

ปัญญาเกิดจากความคิดแยกคาย ความคิดแยกคายเกิดจากความรู้พื้นฐาน และการ
ลงมือปฏิบัติ การปฏิบัติต้องมีการฝึกทักษะพื้นฐาน โดยผู้ฝึกจะต้องรู้คุณค่าที่แท้จริง และมี

^{๒๒} พระมหาสมศักดิ์ วิชาสิงห์, “วิเคราะห์หลักสูตรพระพุทธศาสนา ภายใต้นโยบายปฏิรูป
การศึกษา”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗.

ทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องที่ฝึก ดังนั้นองค์ประกอบ ๕ ประการที่นำไปสู่การเพิ่มพูนปัญญา ได้แก่ ความรู้พื้นฐาน ทักษะพื้นฐาน ความคิดแบบคาย การแสดงออกหลากหลาย คุณค่า และทัศนคติที่แท้จริง

การพัฒนาปัญญา มิใช่กระบวนการที่มีขั้นตอนตายตัว แต่เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องโยงใยกันเป็นวงจรที่ย้อนกลับมาได้และแต่ละครั้งที่ถูกศรย้อนกลับไปทีจุดใด ระดับความสามารถของจุดนั้นจะเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นสาระสำคัญของทฤษฎีนี้จึงเน้นความเข้าใจที่องค์ประกอบแต่ละอย่างและจัดกระบวนการให้ครบทุกองค์ประกอบ โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่า มนุษย์ คือผู้มีศักยภาพในการเรียนรู้ มนุษย์คือผู้ฝึกได้และต้องได้รับการฝึก การเรียนการสอนที่มีคุณภาพจึงไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้แต่เพียงอย่างเดียวแต่เป็นการคัดสรรความรู้ที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการนำไปปฏิบัติในสภาพจริง รวมทั้งโอกาสในการใช้ความคิดและการแสดงออกด้วยทฤษฎีนี้ เน้นการแสดงออกที่หลากหลายด้วยเหตุที่มนุษย์มีความสามารถที่หลากหลาย

๒. ความหลากหลายของสติปัญญา

คนแต่ละคนมีความสามารถ หรือความเก่ง แตกต่างกัน และมีรูปแบบการพัฒนาเฉพาะของแต่ละคน สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการพัฒนาเสริมสร้างความสามารถให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญาและได้จำแนกความสามารถของคนไว้ ๑๐ ประเภท คือ ด้านภาษา ดนตรี ตรรกและคณิตศาสตร์ การเคลื่อนไหว ศิลปะ/มิติสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสื่อสารด้านความรู้สึกร/ความลึกซึ้งภายในจิตใจ ด้านความเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตวิญญาณ และด้านจิตนิยม

การจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมศักยภาพ ความเก่ง/ความสามารถของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถเก่งได้หลายด้าน

๓. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

๓.๑ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล
ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามความสามารถ ทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์และทักษะต่างๆ

๓.๒ ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันใช้
กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ ให้ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงที่
เป็นประโยชน์และความสัมพันธ์กับชีวิตจริง เรียนความจริงในตัวเองและความจริงใน
สิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

๓.๓ กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทดลองปฏิบัติด้วย
ตนเอง ครูทำหน้าที่เตรียมการ จัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวกิจกรรม และประเมินผล

สรุปว่า แนวคิดเรื่องปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ นั้น คือ การคำนึงศักยภาพของ
มนุษย์ว่าสามารถที่จะเรียนรู้ได้หลากหลายและต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติ และ
ทุกอย่างรอบตัวให้ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงที่เป็นประโยชน์และความสัมพันธ์กับ
ชีวิตจริง โดยผู้ฝึกจะต้องรู้คุณค่าที่แท้จริงและมีทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องที่ฝึก การพัฒนา
เสริมสร้างความสามารถให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

ทฤษฎีเกี่ยวกับสถานะของผู้สอน

พัชรภรณ์ พสุวัต ได้สรุปแนวคิดและการวิจัยของนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึง
สมรรถภาพในการเป็นครู ประสิทธิภาพของครูคุณลักษณะของครูที่ดีและครูที่ดีไว้ในงานวิจัย
เรื่อง “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง” ดังนี้

๑. มีบุคลิกภาพดี คือมีรูปร่างท่าทางดี ใบหน้าสะอาด เสื้อผ้าสะอาด เรียบร้อย
สุภาพ เหมาะสมกับกาลเทศะ ฟันสะอาด มีอารมณ์ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีกิริยาสุภาพ

๒. มีคุณธรรมและจริยธรรมของครู การแสดงออกในสิ่งที่ควรประพฤติ ปฏิบัติ
มีความยุติธรรม มีความตั้งใจสอนนักเรียน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู มีความสามารถในการสั่ง
สอนอบรมนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของครู ดูแล
ช่วยเหลือ แนะนำครูใหม่ และนิสิตนักศึกษาที่ฝึกสอนด้วยความรัก และมีความเมตตากรุณา
ไม่นินทาหรือให้ร้ายต่อผู้อื่น รักษาความลับของนักเรียน อุทิศตนต่ออาชีพครู ถ่ายทอดวิชา
ความรู้ให้แก่เด็กโดยไม่ปิดบังอำพราง

๓. เป็นผู้ที่มีสมรรถภาพทางด้านวิชาสามัญ วิชาเฉพาะ และวิชาอาชีพครูเป็นอย่างดี โดยเป็นผู้ที่มีสมรรถภาพในด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา มีสมรรถภาพในการสอนเป็นอย่างดี โดยนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน และสภาพสังคม มีเทคนิคในการสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว มีความสามารถในการนำวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนนำผลมาปรับปรุงการสอน และสามารถทำการศึกษาค้นคว้าเป็นรายบุคคล

๔. สมรรถภาพในการเตรียมการสอน คือ มีการเตรียมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือ แบบเรียน ตำรา เอกสาร และวัสดุอุปกรณ์การสอน รวมทั้งมีการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

๕. สมรรถภาพในการดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีลำดับขั้นตอนการสอนชัดเจน รู้จักจับจุดสำคัญมาอธิบายให้เข้าใจ มีความรู้ด้านวิธีสอน รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน มีความสามารถดัดแปลงการสอนให้เหมาะสม มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน ไม่วกวน สามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนได้ดี มีอารมณ์ขัน มีวิธีการเสริมสร้างกำลังใจให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม ทำให้นักเรียนเกิดกำลังใจ เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนเกิดทักษะในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านจริยธรรม หรือด้านความคิดสร้างสรรค์ และมีการสรุปบทเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดได้ตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้

๖. สมรรถภาพในการมีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่มีคุณธรรม รักษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนเป็นผู้ที่สามารถสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยความเสียสละและรับผิดชอบ

๗. สมรรถภาพในการพัฒนาตนเอง โดยรู้จักเพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครู ด้วยการเขียน พุด การค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษาและใช้การสังเกต เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับระเบียบต่างๆ ของโรงเรียน^{๒๓}

^{๒๓} พงษ์ภรณ์ พสุวัต, “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง”, โครงการวิจัย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓,) หน้า ๑๕ - ๒๐.

ชำนาญ นิสารัตน์ กล่าวไว้ใน “การสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ว่า การสอนศีลธรรมมีจุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ

๑. ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีลธรรมและศาสนาอย่างถูกต้อง

๒. ให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจไปประพฤติปฏิบัติ

ในจุดมุ่งหมายข้อ ๑ เป็นการสอนให้รู้ ทางศาสนาเรียกว่า “ปริยัติธรรม”

ข้อ ๒ เป็นการอบรมให้มี ทางศาสนาเรียกว่า “ปฏิบัติธรรม”

การสอนให้รู้เป็นหน้าที่ของครูศีลธรรม ส่วนการอบรมให้มีเป็นหน้าที่ของครูทุกคนจะต้องช่วยกัน^{๒๔}

คำหมาน คนไค (นามแฝง) กล่าวไว้ใน “๑๕๕ ภาระบวาทของครูมืออาชีพ” ว่า พื้นฐานการเป็นครูเป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัว หรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู เช่น ความเชื่อ ความคิด จิตใจ นิสัย รูปลักษณ์และการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์ หรือผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นมิตรที่ดี หรือ “กัลยาณมิตรภาพ” ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ นอกจากความเป็นมิตรที่ดีแล้ว พื้นฐานทางจิตใจอีกประการหนึ่งคือ “จิตวิญญาณความเป็นครู” ได้แก่ ความรักและเมตตา ความเห็นอกเห็นใจและต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจ และความสามารถแสดงออกซึ่งจิตวิญญาณของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลใดปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมีความรู้และทักษะทางวิชาชีพมากมายเพียงใด ก็ยากจะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพได้^{๒๕}

ธีรศักดิ์ อัครบวร กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีไว้ใน “ความเป็นครูไทย” ว่า

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถด้านวิชาการที่จะสอน ตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้อีกประการหนึ่งคือ การสอนดีและปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้เข้าใจ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

^{๒๔} ชำนาญ นิสารัตน์, การสอนศีลธรรมในโรงเรียน, มิตรครู ๑๖ (สิงหาคม ๒๕๑๒) อ้างถึง ประดิษฐ์ พรหมเสนา, วิทยานิพนธ์เรื่อง การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๒๐.

^{๒๕} คำหมาน คนไค (นามแฝง), ๑๕๕ ภาระบวาทของครูมืออาชีพ, (กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๔๔) หน้า ๑๓-๑๔.

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ การประพฤติดี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ ครูต้องมีจรรยาบรรณและคุณธรรมสูง ซื่อสัตย์ เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรม และมานะอดทน เป็นต้น

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดี รูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะนุ่มนวล น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำ และยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น^{๒๖}

พระมหาดิศร ดิศโล ได้กล่าวถึงหลักการการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลไว้ใน “คุณธรรมสำหรับครู” ว่า

๑. การวิเคราะห์ตนเอง (Self Analysis) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบตัวเองว่ามีสิ่งดี หรือสิ่งใดบกพร่องแล้วก็ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมเพิ่มพูนต่อไป

๒. การปรับปรุงตนเอง (Self Improvement) หมายถึงการวิเคราะห์ตนเองเป็นเบื้องต้น นั่นคือจะต้องฝึกตนให้เป็นคนรู้จักเหตุผล

๓. การฝึกตนเอง (Self Training) หมายถึง การหมั่นฝึกฝนปฏิบัติตนเป็นประจำ ให้เกิดเป็นนิสัย การฝึกตนเองจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความจริงใจ

๔. การประเมินผล (Self Evaluation) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบครั้งสุดท้าย หลังจากได้กระทำตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้ หรือตั้งใจไว้แล้ว^{๒๗}

๒.๔.๒ ทฤษฎีของนักวิชาการในทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงค้นพบสิ่งที่เป็นจริง หรือ สัจธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติและทรงสั่งสอนให้มนุษย์ให้พ้นทุกข์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ศาสนธรรม หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแก่นแท้ของศาสนา ส่วนศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี และศาสนบุคคล ถือเป็นเปลือก หรือ กระจังของศาสนา

^{๒๖} ชีรศักดิ์ อัครบวร, *ความเป็นครูไทย*, (กรุงเทพฯ : ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๗๕.

^{๒๗} พระมหาดิศร ดิศโล, *คุณธรรมสำหรับครู*, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐) หน้า

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและยึดถือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ธรรมจรรยา ความหมายของธรรมจรรยา แปลว่า ความประพฤติธรรม ธรรมจรรยา เป็นคำสมาสมาจากคำว่า ธรรม กับจรรยา ส่วนคำว่าจรรยา แปลว่า ความประพฤติ กิริยาอาการที่ปฏิบัติ รวมความแล้วธรรมจรรยา จึงหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนที่อยู่ในคุณงามความดี หรือการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะสังคัมไทยได้ยึดมั่นหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาโดยตลอดมา ทำให้สังคัมไทยมีความสงบสุข และเกิดความมั่นคงทางสังคัม

นอกนี้ยังคำว่า “ศีลธรรม” ซึ่งใช้ในสังคัมไทยมานาน มีความหมายว่าความประพฤติที่ดีที่ชอบ เดิมเป็นชื่อวิชาที่ว่าด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรในระดับประถมและมัธยมศึกษา ปัจจุบันนักปราชญ์บางท่านใช้คำว่าศีลธรรมในความหมายเดียวกับจริยธรรม

พระราชวรมุณี ได้ให้ความหมายและความสัมพันธ์ของคำว่า “พุทธศึกษา” และ “จริยศึกษา” ไว้ดังนี้

.....ตามความหมายของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว พุทธศึกษาจะไม่แยกจากจริยศึกษา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์มีจริยะมาพร้อมเสร็จทรงสมบุรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งสองคือ ปัญญาที่แท้มากับคุณธรรม มีกรุณา เป็นต้น และเป็นพื้นฐานของการแสดงออกที่ถูกต้องอย่างแท้จริงซึ่งเป็นจริยะธรรมในตัวของมันเอง...เพราะฉะนั้นในแง่ของพุทธศาสนาจึงถือว่า พุทธศึกษาและจริยศึกษาคืออันเดียวกัน.....

จากแนวคิดต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน นอกจากให้นักเรียน เรียนรู้เนื้อหาของพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆ แล้ว เป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่งคือให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จนมีธรรมจรรยาหรือจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาด้วย เพื่อความง่ายต่อการศึกษา ผู้วิจัยได้แยกมาเป็นประเด็นการศึกษาดังนี้

๑. แนวความคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนากับการศึกษา

ท่านพุทธทาสภิกขุ ได้แสดงทัศนะเรื่องความหมายของคำว่าการศึกษา จากรากฐานแห่งพระพุทธศาสนาไว้ว่า “คำว่า ศึกษา ในภาษาไทย ก็คือ คำว่าศึกษาในภาษาบาลี หรือ

ศึกษาในภาษาสันสกฤต สำหรับในประเทศอินเดีย คำว่าศึกษาหรือสิกขาหมายถึง การประพฤติปฏิบัติ ที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียนหนังสือในภาษาธรรมดา หมายถึง การอบรม ศึกษาอบรมให้เกิดความรอดแห่งปัญญารอดจากความทุกข์”

คำว่า “ศึกษา” ในภาษาบาลีใช้คำว่า สิกขา แปลว่า เห็นด้วยตัวเองประจักษ์ด้วยตัวเอง สิกขา จึงเป็นการเรียนเข้าไปภายในแทนที่จะเรียนเรื่องที้ออกไปภายนอก แม้ว่าจะต้องเรียนภายนอกในส่วนที่เกี่ยวกับภายในก็ตาม แต่ สิกขามาจากคำว่า สะ บวกกับ อิกขา รวมความแล้วแปลว่า เห็นด้วยตัวเอง

ท่านพุทธทาสได้เสนอแนวทางการศึกษาเพื่อบรรลุจุดหมายของการศึกษาที่ถูกต้องไว้ ๔ ทาง

๑. แนวทางแห่งยถาภูตสัมมัมปัญญา
๒. แนวทางแห่งไตรสิกขาและมรรค ๘
๓. แนวทางแห่งปฏิจสุมุปปทา
๔. แนวทางของจิตภาวนา

๑. แนวทางแห่งยถาภูตสัมมัมปัญญา ปัญ แปลว่า รอบ ญา แปลว่า รู้ สัมม, สัมมา แปลว่า ถูกต้อง ภูต แปลว่า เป็น, ยถา แปลว่า เช่นนั้น รวมความแล้ว หมายถึง การรอบรู้ กระทั่งแจ้งถึงภาวะการณ์ที่มันเป็นจริง

๒. แนวทางแห่งไตรสิกขา หรือมรรคมีองค์ ๘ ที่มีคำว่า สัมมานำหน้าทั้งหมด คำว่า สัมมา แปลว่า ถูกต้อง คือถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้วนำกฎเกณฑ์นั้นมาควบคุมตัวเอง การกระทำของตัวเอง การดำรงชีวิตอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมรอบๆตัวสัมมาทิฐิเป็นจุดเริ่มต้นการนำสัมมาทิฐิมาเป็นแนวทางการศึกษาจะนำไปสู่การศึกษาที่สมบูรณ์

๓. แนวทางปฏิจสุมุปปทา ซึ่งเป็นนัจที่มุ่งสู่ความระงับทุกข์ โดยการควบคุมสิ่งที่เรียกว่า สรรพผัสสะ เราก็สามารถดำรงชีวิตอยู่โดยไม่เป็นเหยื่อสิ่งแวดล้อม ก็มีชีวิตได้อย่างมีปัญญา

๔. แนวทางของจิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจ เรียกว่า อานาปานสติเพื่อความรู้ธรรมอันลึกซึ้ง

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะของการศึกษาว่า การศึกษาคือ “การฝึกฝนพัฒนาตน การฝึกฝนพัฒนาเป็นตัวหลักเป็นตัวของการศึกษา” การศึกษานั้นเป็น

ทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนา
ตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคนพัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้ว
ก็เอาคุณสมบัติที่ตัวมีซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์
สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การพัฒนาคนหรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อ
ความมั่นใจ และความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ และ
มีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนาคนนั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การดึง
ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคน ออกมาพัฒนาให้งอกงามอย่างเต็มที่ และใช้ให้ได้ผลดี
ที่สุด

๒. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเอง และความพร้อมความสามารถในการที่จะ
ตอบรับสิ่งภายนอก^{๒๘}

ศ.นพ. ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การหล่อ
หลอมจิตลักษณะของมนุษย์ ถึงแม้มีรูปร่างเป็นของคนเหมือนกัน แต่จิตลักษณะของมนุษย์
แตกต่างกันมากกว่าความแตกต่างของความรู้ปรากฏวัตถุที่มีอยู่ในโลกเสียอีก จิตลักษณะ
กำเนิดการรับรู้ การแปลผลสิ่งรับรู้ความรู้สึก ความคิดและความประพฤติกรรม การศึกษา
จึงกำหนดชีวิตทัศน์ โลกทัศน์ ความรู้สึก สุข ทุกข์ และความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและ
สิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่ามนุษย์เป็นอยู่อย่างไรเพราะการศึกษา^{๒๙}

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ให้ทัศนะในเรื่องการศึกษา กับพุทธศาสนาว่า การศึกษาควรเอา
หลักอนัตตามาประยุกต์ใช้เป็นเป้าหมายทางการศึกษาเพื่อให้นักเรียนเป็นอิสระเข้าใจตัวเอง
โดยไม่ยึดติด ควรมุ่งไปที่พระพุทธรูปเป็นที่ตั้ง ทั้งในด้านอึดอัดประโยชน์และปรารถ
ประโยชน์ กล่าวคือ การศึกษาควรเป็นไปโดยนัยแห่งพุทธภาษิตที่ว่า “ไม่คิดเบียดเบียนตนเอง
ไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น เมื่อคิดย่อมคิดเพื่อเกื้อกูลทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น และเกื้อกูลกันและกัน

^{๒๘} พระราชวรมุนี (ประยูร ชาญโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๑ - ๕๒.

^{๒๙} ประเวศ วะสี, ศ.นพ., พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖),
หน้า ๑๗.

หากดำเนินตามหลักแห่งไตรสิกขา “ความเป็นไปในโลกก็ย่อมเป็นไปเพื่อความสว่าง ความสะอาดและความสงบ”

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมฺโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนการในรูปของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดที่มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบบ (non formal) และไม่เป็นทางการ หรือตามอัธยาศัย (informal) อย่างแท้จริง และสมบูรณ์ของการศึกษา^{๑๐}

สรุปแล้วความหมายของคำว่า พระพุทธศาสนากับการศึกษา ก็คือ การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภูมิธรรมและสมรรถนะในการดำรงชีวิตของคนในประชาคม ในระดับครอบครัว ขึ้นมาถึงประชาคมท้องถิ่นจนกระทั่งการดำรงชีวิตในสังคมระดับชาติ โดยอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือหลักของไตรสิกขา อันได้แก่ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องช่วยจรรโลงชีวิต อันเป็นเหมือนเข็มทิศชี้แนวทาง

๒. วิธีการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า

๑. พุทธิศึกษา คือ ควรจัดเรื่องความรู้ สติปัญญา ความคิดที่มีเหตุผลอบรมปัญญา สามารถรู้เรื่องสำคัญที่สุดของชีวิต ตลอดรู้ว่าชีวิตเกิดมาทำไม จะเรียนหนังสือจะทำอะไรก็
ต้องรู้

^{๑๐} พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมฺโม (เจ้าปาทอง), กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕) หน้า ๗๕ - ๗๖.

๒. จริยศึกษา ต้องเป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวแก่พวกพ้อง รู้จักสำรวม มัชยัสถ์
รู้หน้าที่

๓. พลศึกษา พละ หรือกำลังมี ๒ ประการ

๑. กำลังทางวัตถุ (กาย) แข็งแรง มีอนามยติ

๒. กำลังวิญญาน (จิต สมาธิ) สะอาด ว่องไว มั่นคง แล้วนำกำลังกายไป
ตามทางที่ถูกต้อง

๔. หัตถศึกษา หมายถึง การใช้มือ ทุกวิชาเทคนิคทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

ดังนั้น การศึกษาตามแนวพุทธศาสนา ก็คือ การเข้ามาเพื่อทำลายสัญชาตญาณอย่าง
สัตว์ให้สิ้นไป มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีงาม คือ การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น

๓. เป้าหมายของการศึกษาของพระพุทธศาสนา

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการศึกษา

๑. การไม่ตกเป็นทาสวัตถุนิยม ทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕

๒. การมีความรู้เรื่องชีวิตตามความเป็นจริง

๓. ความสุขที่ถูกต้อง สะอาด บริสุทธิ์

๔. การไม่นึกคิดสิ่งใดให้ร้อนใจ

๕. มีจิตวิญญานสูงส่ง สมกับความเป็นมนุษย์

๔. วัตถุประสงค์ของการศึกษาตามแนวทางพุทธศาสนา

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้กล่าวสรุปไว้เป็นประเด็นแห่งการศึกษาไว้ว่า

๑. ในแง่อิสรภาพพื้นฐานของชีวิต การศึกษาช่วยให้มนุษย์เข้าใจกลไกแห่งชีวิต
ของตนเอง เข้าใจความจริงอันลึกลับของธรรมชาติที่แวดล้อมตนอยู่และรู้วิธีจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับ
กับธรรมชาติเหล่านั้น ในทางที่เป็นประโยชน์ของคนรู้จักปรับตัวเข้ากับธรรมชาติได้อย่างดี
ที่สุด มนุษย์จึงกระทำการต่างๆ เพื่อกำจัดความอดอยาก โรคภัยไข้เจ็บ ความร้อนหนาวและ
ภัยธรรมชาติต่างๆ

๒. ในแง่อิสรภาพทางสังคม มนุษย์เน้นปัจจัยแวดล้อม เรียกว่าปัจจัยแวดล้อมทาง
สังคม มีลักษณะพิเศษแตกต่างกันไปจากปัจจัยแวดล้อมอื่นในธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องเรียนรู้ที่
จะเข้าอยู่ด้วยกัน เรียนรู้การที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์ร่วมกัน การทำตนให้อ่านวย

ประโยชน์สังคม การที่จะร่วมมือสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งต่างๆและการที่จะสร้างระบบการอยู่ร่วมกันด้วยดี

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวสรุปถึงจุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพหิมิติ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วหมายถึงคนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา สីลาภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดศกฺขมภ์ของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ^{๑๑}

๕. หลักแห่งการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนั้น ถือว่าเป็นคำสั่งสอนอันแท้จริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ พระองค์เป็นเพียงแต่ผู้ค้นพบเท่านั้น แล้วนำมาเปิดเผยให้ทราบทั่ว หลักธรรมคือ ความจริงเหล่านี้คงมีอยู่ตามธรรมชาติไม่ได้สูญหายไปไหนเป็นความจริงตลอดเวลาทุกหมู่เหล่าความจริงอันนี้คือความจริงแท้เหมือนที่ทรงตรัสไว้ในธัมมนิยามสูตรว่า “ธรรมชาติคือ ความจริง ธรรมนิยาม คือการกำหนดหมายความเป็นธรรมจิตตา คือความดำรงอยู่ของความจริงเป็นสิ่งที่มิได้อยู่โดยตัวเอง”

พระพุทธองค์ได้ทรงสอนมนุษย์มากมาย มีมนุษย์หลายคนได้รับประโยชน์จากการสอนธรรมของพระองค์ บางคนถึงกับยอมสละบ้าน สละทรัพย์สมบัติ บุตร ภรรยา บวชเป็นภิกษุในพระธรรมวินัยของพระองค์ ซึ่งการที่พระองค์นำหลักธรรมที่ตรัสรู้นี้มาสั่งสอนทั่วไปก็เพราะมีจุดมุ่งหมายในการสั่งสอน ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่า สิ่งใดที่พระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับคำสอนพระองค์ก็จะไม่ทรงสอนสิ่งนั้น จะสอนแต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เหมือนบิดา มารดา แม้มีทรัพย์มาก แต่จะให้ทรัพย์แก่บุตรตามสมควรแก่วัยและความจำเป็นเท่านั้น

^{๑๑} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) หน้า ๔๕.

๒. ทรงมีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ฟังตรึกตรองตามเห็นจริงได้ ได้แก่ ทรงแสดงมีเหตุผล ที่ผู้ฟังพอจะตรองตามให้เห็นได้ด้วยตนเอง การสอนที่ไม่ยากและไม่ง่ายจนเกินไปจนไม่ต้องนึกตรึกตรอง แต่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา

๓. ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการสอนในเชิงปฏิบัติ สามารถจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนๆ ทรงเน้นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์เพื่อประโยชน์ของผู้ปฏิบัติว่าเป็นการบูชาพระองค์อย่างยิ่งดังเช่น ที่ตรัสกับพระอานนท์ว่า “การทำบูชาตถาคตด้วยดอกไม้ของหอมนั้นไม่ชื่อว่า บูชาเลย แต่ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นแหละได้ชื่อว่าบูชาตถาคตอย่างยิ่ง” ^{๓๒}

ในการสอนธรรมะสำหรับพระพุทธองค์แล้วได้ทรงมองเห็นถึงระดับสติปัญญาของมนุษย์ว่ามี ๔ ระดับด้วยกัน จึงต้องสอนธรรมตามความเหมาะสมกับสติปัญญาของแต่ละบุคคลไป โดยคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญ หลักการสอนโดยทั่วไปแล้วมี ๒ ประการ คือ

๑. เกี่ยวกับตัวผู้เรียน พระองค์จะสอนธรรมให้เหมาะสมกับจริตของบุคคลหรือประเภทของบุคคล นอกจากนั้นทรงคำนึงถึงความพร้อมว่ามีความสุกอมแห่งญาณอินทรีย์มากน้อยเพียงใด อันนี้จะทรงพิจารณาเป็นรายๆ ไป เมื่อได้เวลาแล้วทรงคิดว่าควรจะสอนในลักษณะใดดี เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนและได้ผลจริง

๒. เกี่ยวกับการสอน ในเรื่องนี้พระองค์จะสร้างสิ่งโน้มน้าวจิตใจก่อนแล้วจึงเข้าสู่เนื้อหาที่หลัก แล้วจะทรงเริ่มสนทนากับผู้ที่มาพบด้วยเรื่องที่เขาเข้าใจอยู่แล้ว หรือเรื่องที่เขาสนใจอยู่ขณะนั้น แล้วพระองค์ยังทรงสอนภิกษุผู้ธรรมดึกอีกกว่าควรตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในใจก่อนที่จะแสดงธรรมคือ

๑. จักแสดงธรรมไปตามลำดับ หมายถึงแสดงธรรมไปตามเนื้อหาสาระ เช่น เรื่องทานกถา สิลกถา เป็นต้น ไม่ตัดลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ

๒. จักแสดงธรรมอ้างเหตุ หมายถึงชี้แจง โดยยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ มีการยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบ เพื่อเข้าใจง่ายขึ้น

๓. จักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู โดยมุ่งแสดงธรรมด้วยจิตที่มีความเมตตาหวังอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น

๔. จักไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่อำภิส

^{๓๒} อ.จ.ติก. (บาลี) ๒๐/๕๖๕/๓๕๖.

๕. จักไม่แสดงธรรมกระทบตนและกระทบผู้อื่น^{๓๓}

การสอนธรรมของพระพุทธเจ้า มีลักษณะเฉพาะพระองค์เอง ทรงประกาศธรรม หรือทำการสอนในท่ามกลางความเจริญของศาสนาอื่นๆ หลายศาสนาในสมัยนั้น โดยวิธีการ ดังนี้ คือ

๑. การสอนโดยวิธีเอียงลักษณะ ได้แก่ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดี มีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ กุศลเป็นสิ่งที่ควรเจริญ อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ
๒. ทรงสอนโดยวิธีปฏิเสธลักษณะ คือ ทรงย้อนถาม เสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน
๓. ทรงสอนโดยวิธีวิหังชลักษณะ คือ ทรงแยกแยะประเด็นให้ชัดเจน เช่น เรื่องที่ ทรงแสดงแก่ อภัยราชกุมาร
๔. ทรงสอนโดยรูปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ ไม่ทรงพยากรณ์ คือยังไม่ทรงตอบ เรื่องนั้น เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์ หรือยังไม่ได้เวลา^{๓๔}

ท่าทีที่ทรงสอนของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ

๑. ทรงสอนอย่างละมุนละม่อม เช่น ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายจะเป็นความงามหาน้อยไม่ ถ้าหากพวกเธอผู้บวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วยังเป็นผู้มีความอดทนมีความสุข”
 ๒. ทรงสอนอย่างเข้มงวดรุนแรง แสดงถึงวิธีสอนอย่างเข้มงวดรุนแรงของพระพุทธเจ้า ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับอุปนิสัยหรืออินทรีย์ของเวไนยชน ทำนองเดียวกับช่างเหล็กจะต้องใช้ไฟแรงแก่เหล็กที่แข็ง
 ๓. ทรงสอนอย่างขอร้องวิงวอน เช่น พระองค์ทรงสั่งสอนภิกษุว่า “เธอทั้งหลายพึงเป็นธรรมทายาทของเราเถิด อย่าเป็นอามิสทายาทเลย”
- ในเชิงปฏิบัติจริงพระองค์ทรงใช้วิธีสอนธรรมหรือปลูกฝังจริยธรรมหลายหลายวิธี เช่น

^{๓๓} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓.

^{๓๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๕๑.

๑. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิวัติ วิธีนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงการเชื่อถือของคนในสมัยนั้นทั้งหมด เช่น เรื่องการทรมานตน

๒. ทรงใช้วิธีการแบบปฏิรูป ได้แก่ ทรงคัดแปลงเสียใหม่ ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงทันทีทันใด

๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยจัดคำสอนที่เป็นพุทธศาสนาส่วนๆ พระพุทธองค์ทรงสอนแตกต่างกันไป จากการสอนแบบเดิมที่ไม่มีอยู่ในสมัยนั้น เช่น ทรงสอนเรื่องทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ แนวทางแห่งการดับทุกข์ เป็นต้น

๔. ทรงใช้การสอนโดยบรรยาย ในการสอนแบบบรรยายพระพุทธองค์ทรงมีการสอนอยู่ ๕ แนวด้วยกัน คือ

๑. สอนโดยวิธีที่มีผู้ฟัง เป็นจุดศูนย์กลาง

๒. ทรงสอนโดยใช้วิธีอุปมาอุปมัย วิธีการสอนแบบนี้พระองค์ใช้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบ จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม

๓. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการสาธิตและอุปกรณ์ การสอนโดยวิธีนี้เพื่อให้บุคคลทุกระดับได้ประจักษ์แจ้งในธรรมะทรงสอนให้ชัดเจนจากสภาพแวดล้อม

๔. ทรงใช้วิธีการสอนแบบอริยสัจ ๔ วิธีนี้เป็นการสอนตามขั้นตอนของอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นการมองขั้นตอนตั้งแต่จุดเริ่มต้นของเหตุผลต่างๆ จนถึงแนวที่จะต้องดับต้นเหตุนี้ๆตลอดจนถึงแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง

๕. ทรงใช้วิธีการสอนโดยการอนุสาสน์วิธี เป็นการสอนโดยวิธีการชักใช้ไถ่เลี้ยงของพระองค์เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจในเรื่องธรรมะการสอนจะพิจารณาถึงความรู้เดิมๆ ของบุคคล ที่ทรงตรัสสอนด้วยเหตุผลโดยการนำเอาความคิดทางพุทธศาสนามาใช้ ดังที่ปรากฏในอนัตตลักขณสูตร เป็นต้นตัวอย่าง

การทดสอบการประเมินผลการสอนของพระพุทธเจ้า

พระราชวรมุณี กล่าวไว้ว่า พระพุทธองค์ได้ทดสอบภิกษุบางรูป บางคณะว่าได้ประสบความสำเร็จหรือไม่อย่างไร จากการที่พระองค์ได้สอนธรรมะโดยภิกษุที่พระองค์จะทดสอบนั้น ไปจำวัดในป่าช้าก่อนถ้าหากว่าภิกษุมีความกลัวก็แสดงว่ากิเลสยังไม่หมดไป ยังไม่สำเร็จตามมรรคผลที่มุ่งหวัง การทดสอบตามแนวของพระองค์ พอสรุปได้ดังนี้คือ

๑. การทดสอบด้านปริยัติธรรม ได้แก่ การมุ่งให้เกิดการจดจำและเข้าใจว่าผู้ที่ได้รับการปลูกฝังอบรมแล้วมีความคิดเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด
๒. การทดสอบทางด้านปฏิบัติ การวัดผลตามแนวทางพระพุทธศาสนานี้จะไม่เพียงแต่ทางด้านการจดจำ การเป็นพหูสูตรเท่านั้น แต่จะมุ่งไปทางการปฏิบัติด้วย
๓. ทดสอบวัดผลเกี่ยวกับฉาน เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญหรือทำสมาธิจนบรรลุฉาน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจที่สงบเย็น^{๓๕}

^{๓๕} พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), การศึกษาของคณะสงฆ์: ปัญหาที่รอทางออก, (กรุงเทพฯ : มุทนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๕), หน้า ๖๗.

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง ได้ทำการวิจัย “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์” โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการด้านการศึกษาและแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ วิธีการวิจัยใช้วิธีศึกษาวิเคราะห์เอกสารร่วมกับวิธีการทางสถิติจากการใช้ออกแบบสอบถาม สุ่มตัวอย่างความต้องการของกลุ่มประชากรผู้อยู่ในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกประเภทได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แผนกธรรมและแผนกบาลี รวมทั้งใช้เทคนิคเดลฟายในการหาฉันทมติจากผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ สำนักเรียน โรงเรียน ครูและนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีมีจำนวนมากกกว่านักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาของครูไม่สามารถ วิเคราะห์เปรียบเทียบได้เพราะไม่มีข้อกำหนดคุณสมบัติของผู้สอนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ อัตราส่วนของนักเรียนโดยภาพรวมเป็นที่น่าพอใจ ไม่ถือว่าขาดแคลน ครูไม่มีวุฒิทางการสอนและวุฒิไม่ตรงสาขาวิชาที่สอน

๒. สถานภาพของผู้เรียน นักเรียนส่วนมากมีภูมิลำเนาอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือบิดามารดามีอาชีพเป็นเกษตรกร นักเรียนแผนกสามัญศึกษาส่วนใหญ่เรียนหลักสูตรมัธยมและบาลีควบกันไปด้วย นักเรียนส่วนใหญ่ขาดปัจจัยสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์การเรียนและไม่สะดวกในการเดินทางมาเรียน

๓. สภาพการจัดการเรียนการสอนและวิธีการเรียนรู้ แผนกสามัญศึกษาห้องสมุดไม่เพียงพอ ไม่มีหนังสือตำราให้ค้นคว้า ขาดห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางคอมพิวเตอร์ ส่วนแผนกธรรมและบาลีผู้สอนส่วนใหญ่สอนด้วยวิธีการบรรยายและประเมินความเข้าใจของผู้เรียนด้วยวิธีการถามตอบ เวลาเรียนเวลาสอบและข้อสอบเหมาะสมดี และเกณฑ์การวัดผลเหมาะสม

๔. ความต้องการทางการศึกษาของคณะสงฆ์ หลักสูตรปัจจุบันสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่เป็นที่น่าพอใจ ผู้เรียนแผนกสามัญศึกษาต้องการให้เพิ่มความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ วิชาสามัญและภาษา นักเรียนแผนกธรรมต้องการให้เพิ่มวิชาความรู้ทางโลก ส่วนแผนกบาลีต้องการให้ปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันควรเพิ่มวิทยาการสมัยใหม่ เช่น ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ พระไตรปิฎก วิชาการ

พูด ด้านผู้สอนควรเพิ่มหลักสูตรเทคนิคการสอน เพิ่มเงินเดือน ในด้านการประเมินผล นักเรียนแผนกบาลีต้องการให้มีการปรับปรุงข้อสอบให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ข้อสอบควรมีความชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้^{๓๖}

ทวิ บุญมี ได้ทำวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคือ ครูสอน เจ้าอาวาส และนักเรียน จำนวน ๓๒๐ คน เครื่องมือที่ใช้วิจัยคือการวิเคราะห์เอกสาร แจกแบบสอบถามความคิดเห็น สัมภาษณ์และการเข้าไปสังเกตการณ์การเรียนการสอนแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. ครูและนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมส่วนใหญ่ยังไม่ทราบวัตถุประสงค์ของหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมอย่างชัดเจน นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน

๒. การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ครูส่วนใหญ่ไม่ได้แจ้งวัตถุประสงค์การเรียนการสอนให้นักเรียนทราบ ครูมักจะใช้วิธีการบรรยายในการสอนเป็นหลักและมักใช้กระดานดำและชอล์กเป็นอุปกรณ์การสอน เจ้าอาวาสเห็นว่านักเรียนขาดความสามารถในด้านปฏิบัติ

๓. ผลการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ และประกาศนียบัตรยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมภายนอก

๔. ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และทางราชการอย่างพอเพียง

๕. การร่วมมือกันระหว่างวัดและโรงเรียน ในการจัดหาแหล่งความรู้ยังไม่พอ เช่น หนังสือเพื่อศึกษาค้นคว้ามีน้อยมาก^{๓๗}

^{๓๖} สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง, “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์”, งานวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓), หน้า ๗๑ - ๘๐.

^{๓๗} ทวิ บุญมี, “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (การศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔.) หน้า ๑๒๑ - ๑๒๓.

พระมหาสุข สุวีโร ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์” พบว่า สาเหตุการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่ได้มีการปรับปรุงนั้น เพราะพระเถระผู้รับผิดชอบคณะสงฆ์มีความคิดเห็นว่า การนำวิชาการสมัยใหม่เข้ามาศึกษาเล่าเรียนนั้น จะเป็นเหตุจูงใจทำให้ภิกษุสามเณรลาสิกขามากขึ้น เหมือนการอาศัยพระศาสนาเป็นทางผ่านเพื่อเลื่อนฐานะทางสังคม เป็นการเอาเปรียบชาวบ้าน มีผลกระทบต่อสถาบันสงฆ์โดยรวม และถือว่าวิชาการสมัยใหม่เป็นคิรีจลนาวิชา เป็นวิชาที่พระพุทธเจ้าทรงติเตียน ขัดกับหลักการทางศาสนา และเห็นว่าภิกษุสามเณรที่ศึกษาวิชาการที่ทันสมัย มีอุปนิสัยคือค่านิยม ปกครองยาก และมีความเห็นขัดแย้งกับพระผู้ใหญ่ไม่เป็นผลดีต่อการปกครอง^{๓๔}

จูไรรัตน์ แสนใจรัศมี ศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๕๒๗.” ได้แสดงทัศนะว่า หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การสืบต่อความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคำสั่งสอนของพระพุทธองค์จากพระไตรปิฎก แต่มิได้มีเป้าหมายที่สนองตอบความต้องการของสังคม และความต้องการกำลังคนในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เอง ในสภาพสังคมที่เติบโตซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง คณะสงฆ์จำเป็นต้องอาศัยบุคคลผู้มีการศึกษามีความรู้ความสามารถในด้านการปกครอง การบริหารงาน และงานธุรการ แต่คณะสงฆ์ไม่มีกำลังคนที่เตรียมเพื่องานเหล่านี้ จึงต้องแต่งตั้งท่านที่จบด้านภาษาไปเป็นผู้ปกครอง ผู้บริหารและนักการจัดการ ซึ่งพระภิกษุเหล่านี้ไม่พร้อมสำหรับงานบริหารกิจการคณะสงฆ์^{๓๕}

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระศาสนาให้มีความพร้อมที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้ หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตแคบและจำกัดอย่างเดียว เพราะฉะนั้น จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์ เพื่อให้

^{๓๔} พระมหาสุข สุวีโร, “ความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์”, *วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล* (สาขาสังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๖ - ๗.

^{๓๕} จูไรรัตน์ แสนใจรัศมี, “พัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๕๒๗,” *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑)*, หน้า ๑๘๕.

พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่า และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และในแง่ขอบเขตของการศึกษา นอกจากปรับปรุงเนื้อหาวิชาแล้ว จะต้องขยายขอบเขตวิชาให้กว้างออกไปอีก เพราะการศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจะเพื่อบรรพภาคของผู้ที่จะศึกษาธรรมชั้นสูงต่อไป^{๔๐}

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ไว้ว่า ในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น ได้เกิดความคิดเห็นขัดแย้งกัน ระหว่างพระเถระผู้รับผิดชอบการบริหารงานคณะสงฆ์กับพระนักศึกษารุ่นใหม่ โดยพระเถระผู้บริหารคณะสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีทัศนะกับของเก่า เห็นว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นระบบการศึกษาอย่างเดียวกับที่ต้องชอบธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และควรรักษาไว้ให้คงที่อยู่อย่างเดิมโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเปลี่ยนโครงสร้างระบบหรือหลักสูตรและแบบเรียน การเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งถือว่าเป็นความเสื่อม และเห็นว่าพระภิกษุสามเณรไม่ควรเล่าเรียนวิชาการสมัยใหม่ เพราะจะทำให้ลาสิกขาถิ่นมาก แต่ฝ่ายพระนักศึกษารุ่นใหม่เห็นว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมควรรักษาไว้เพียงเนื้อหาสาระคือพระธรรมวินัย แต่ควรมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงในด้านระบบ หลักสูตร แบบเรียน และวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามกาลสมัย และควรมีการศึกษาวิชาการสมัยใหม่บางอย่างด้วย เพื่อช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจให้ได้ผลยิ่งขึ้น ส่วนการลาสิกขานั้นเป็นปรากฏการณ์ตามปกติของประเพณีการบวช^{๔๑}

สงบ ลักษณะ ได้เสนอวิธีสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรมซึ่งสามารถปรับใช้กับการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. การสังเกต

^{๔๐} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), *ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๗-๓๒.

^{๔๑} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *วิชาการพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔), หน้า ๖-๗.

๒. ใช้แบบสังเกตในสถานการณ์ต่างๆ โดยเด็กไม่รู้ตัว เช่นสังเกตในโรงอาหาร

๓. ใช้แบบสังเกตเด็กในสถานการณ์ที่สร้างขึ้น เช่น มอบให้ทำงานเป็นกลุ่ม แล้วสังเกตการปฏิบัติ เป็นต้น

๔. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์โดยสอบถามจากผู้ปกครอง หรือบุคคลอื่นๆ ว่านักเรียนที่ผ่านการศึกษาวិชาพระพุทธศาสนาแล้ว พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีหรือพฤติกรรมคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง

จากจุดประสงค์ของการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นมัธยมศึกษาตามหลักสูตร ได้วางจุดประสงค์เป็นข้อๆ ไว้ดังนี้

๑. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาและหลักธรรมอย่างถูกต้องเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย เกิดศรัทธาสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๒. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับพุทธศาสนาสามารถวิเคราะห์ และตระหนักในคุณค่าของพระรัตนตรัย และหลักพุทธธรรม

๓. การสอนให้เข้าใจเหตุและผล ตันตอแห่งการวิเคราะห์ผลซึ่งการสอนอาจจะมาจากนิทาน ข่าวดุเหตุการณ์ ให้เข้าใจว่าอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผลให้เข้าใจเรื่องราวได้ดี

๔. สอนให้คิด โดยวิธีการเสริมสร้างกระบวนการคิด คิดถึงประโยชน์ที่จะได้รับ โทษหรืออันตรายเกิดขึ้นได้

๕. สอนให้ปฏิบัติโดยการดูตัวอย่าง เรื่องนี้ได้จากผลวิเคราะห์ โดยส่งเสริมให้นักเรียนยกตัวอย่างที่เคยพบเห็น หรือวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวอย่างจากนิทานหรือเหตุการณ์

๖. สอนโดยแสดงผลแห่งการปฏิบัติให้ดูโดยยกตัวอย่างอุทาหรณ์จากประสบการณ์ หรือผลแห่งความดีที่ประพฤติปฏิบัติ เช่น เน้นว่าเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติอย่างไร ทั้งนี้ควรเป็นเรื่องของความป็นจริง ที่ปรากฏเป็นปัจจุบันจากข่าวคนไทยตัวอย่าง หรือเหตุแห่งความประมาททั้งหลาย หรือครูผู้สอนต้องปฏิบัติถือเป็นแบบอย่าง

๗. สอนโดยส่งเสริมให้เด็กปฏิบัติตาม เพื่อเข้าใจหลักธรรม หลักศีลธรรม ส่งเสริมให้ปฏิบัติจริง เก็บข้อมูลจากการปฏิบัตินั้นๆ

๘.สอนด้วยการเสนอแนะ คือสอนให้เด็กรู้จักตนเอง ครูผู้สอนควรให้ความร่วมมือที่จะอบรมเด็กตอน เมื่อพบเห็นผู้ประพฤติปฏิบัติไม่เหมาะสม โดยให้เด็กได้รับการแนะนำ รู้ถึงสาเหตุของพฤติกรรมและผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมนั้น แล้วส่งเสริมให้เด็กคิด แก้ไขด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้ชี้แนะ

วันดี วัฒนประสิทธิ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาการสอนศิลปกรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับการสอนศิลปกรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปกรรม ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหาร ๑๘ คน ครูผู้สอนศิลปกรรม ๔๐ คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ๓๖๘ คน ในโรงเรียนรัฐบาล ๑๐ โรงเรียน และโรงเรียนราษฎร์ ๑๐ โรงเรียน ในเขตการศึกษา ๑ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีปัญหาเรื่อง งบประมาณ จำนวนนักเรียนในแต่ละห้องมากเกินไป ครูมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่เข้าใจหลักสูตร ขาดเอกสารประกอบการสอนและหนังสือเรียน อุปกรณ์การสอนไม่เพียงพอ ส่วนนักเรียนมีความเห็นว่าครูไม่ค่อยได้ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน และคะแนนศิลปกรรมน้อย ผู้บริหารและครูมีความเห็นตรงกันว่าชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาทางศิลปกรรมและมีปัญหาการสอนศิลปกรรมเป็นอย่างมาก

อารยา เกษมณี ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาการสอนศิลปกรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการสอนวิชาศิลปกรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญ ในกรุงเทพมหานครเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศิลปกรรม ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียน ๒๐ คน ครูผู้สอน ๓๔ คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ๔๐๐ คน ในโรงเรียนรัฐบาล ๑๐ โรงเรียน โรงเรียนราษฎร์ ๑๐ โรงเรียน รวม ๒๐ โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูมีปัญหาในการได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ การนำวิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้ และการสร้างข้อทดสอบในการวัดผลวิชาศิลปกรรม การจัดเนื้อหาวิชา และการจัดอุปกรณ์การสอนให้สัมพันธ์กัน ส่วนผู้บริหารและนักเรียนมีความเห็นตรงกันเรื่องบุคลิกภาพของครูผู้สอนวิชาศิลปกรรมว่าเป็นปัญหามาก

ชูชาติ นพพลกรัง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนา ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับชั้นสูง” กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์ผู้สอน ๖๕ คน นักศึกษา ๓๕๑ คน ในวิทยาลัยครู ๓๖ แห่ง นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าร้อยละมัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าซี (z - test) ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนาที่อาจารย์และนักศึกษาเห็นด้วยมาก ได้แก่ ด้านหลักสูตรมีการสอดแทรกทัศนคติและลักษณะนิสัยที่ดี ในการสอนทุกครั้งใช้เอกสารหรือสิ่งตีพิมพ์ที่ผู้สอนเห็นว่าเหมาะสม ใช้หนังสือหรือเอกสารที่อาจารย์ผู้สอน หรือภาควิชาจัดทำขึ้น แต่ใช้เอกสารของหน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครูเป็นส่วนน้อย ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนอาจารย์นำเหตุการณ์ปัจจุบันเข้าไปสอดแทรกกับบทเรียน ให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และให้นักศึกษาปฏิบัติจริงเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา ด้านสื่อการสอน อาจารย์ใช้สื่อการสอนประเภทของจริง หนังสือพิมพ์ วารสารต่างๆ สไลด์ फिल्मสตริป ภาพยนตร์ มาใช้ในการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ใช้การสังเกตการเข้าห้องเรียนอย่างสม่ำเสมอของนักศึกษา สังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษา การทดสอบปลายภาค แบบของข้อทดสอบเป็นแบบอัตนัยและปรนัยปนกัน การทดสอบวัดความสามารถของนักศึกษาในด้านการนำความรู้ไปใช้ การแสดงความคิดเห็นและความเข้าใจ อาจารย์และนักศึกษาเห็นด้วยมากกับเนื้อหาวิชากลุ่มปรัชญาและศาสนา ตามที่หลักสูตรกำหนดและสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาได้

พระมหาพจน์ สุวโจ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม : ศึกษากรณีนักธรรมชั้นตรี” กลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าของสำนักศาสนศึกษา ๑๓ รูป ครูสอน ๓๐ รูป นักเรียน ๑๒๐ รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ๑๒ รูป ผู้บริหารหลักสูตร ๑๘ รูป และนิสิต ๑๑๕ รูป โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ สรุปผลจากแบบสอบถามที่สมบูรณ์ ๑๕๕ ฉบับ สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ได้รับผลการวิจัยที่สรุปได้ดังนี้

(๑) ด้านบริบท วัตถุประสงค์ของหลักสูตรขาดความชัดเจน โครงสร้างของหลักสูตรเน้นด้านทฤษฎีมากกว่าด้านปฏิบัติ และเนื้อหาของหลักสูตรไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

(๒) ด้านปัจจัยเบื้องต้น คุณลักษณะของอาจารย์ผู้สอน มีความเป็นกัลยาณมิตร และเป็นแบบอย่างที่ดี แต่ขาดด้านเทคนิคการสอน ผู้เข้ามามีศึกษามีความแตกต่างกันด้านอายุ และพื้นฐานการศึกษา สถานที่เรียนมีสิ่งแวดล้อมที่ดีและอำนวยความสะดวกการเรียนการสอน แต่ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย

(๓) ด้านกระบวนการ การจัดการเรียนการสอนมีความเหมาะสมปานกลาง เพราะ ส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่ดี ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกสถานที่ เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลไม่สอดคล้องกับความต้องการของครูและนักเรียน ควรพิจารณาปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

(๔) ด้านผลผลิต ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณภาพค่อนข้างต่ำ เพราะไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ที่เรียนมาให้คนอื่นเข้าใจได้ ไม่สามารถประยุกต์หลักธรรมวินัยให้เหมาะสมแก่สมณภาวะได้ ฉะนั้น จึงควรเพิ่มวิชาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธาที่จะรักษาสถาบันพระพุทธศาสนา^{๔๒}

จากการศึกษาเอกสารรายงานการวิจัยที่ได้นำมาเสนอแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าเกี่ยวกับการสอนวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้น ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เป็นต้นว่า การพัฒนาตัวเองของผู้ให้การฝึกอบรมที่เรียกว่าครู แต่ในการแก้ปัญหาและอุปสรรคนั้น ผู้บริหารได้เชื่อว่าเป็นผู้มีส่วนอย่างมากในการผลักดัน แก้ปัญหา และการพัฒนาวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างพฤติกรรมนักเรียน ซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่การพัฒนาจริยธรรม คุณธรรม เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้ดีได้

^{๔๒} พระมหาพจน์ สุวโจ, ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า (๑) – (๒).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยภาคสนาม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ พระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษา อาจารย์ประจำโรงเรียน และนักเรียน ธรรมศึกษาระดับประถมศึกษาชั้นตรี และประถมศึกษาชั้นโท โดยกำหนดให้เป็นการวัดศักยภาพของพระภิกษุที่ทำการสอนเป็นสำคัญ จึงนำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ในบทนี้ จะได้กล่าวถึงการกำหนดแนวทางการวิจัย การกำหนดประชากร การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสุ่มตัวอย่าง วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และวิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ การกำหนดแนวทางในการวางแผนการวิจัย

ในการวิจัยฉบับนี้ ได้กำหนดแนวทางเพื่อการวิจัยไว้ ๓ ประเด็น จากกลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่มด้วยกันคือ

๑. ครูในโรงเรียน โดยกำหนดให้ศึกษาในเรื่องบทบาทและความสามารถด้านการสอนของพระภิกษุ

๒. นักเรียนธรรมศึกษา โดยกำหนดให้ศึกษาในเรื่องวิธีการสอนของพระภิกษุ

๓. พระภิกษุที่สอนธรรมศึกษา โดยกำหนดให้ศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท

ซึ่งทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าวมานี้ นั้น จะใช้เครื่องมือวัดที่เป็นแบบสอบถาม ทั้งแบบปลายเปิดและแบบปลายปิด โดยมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการทราบทัศนคติและความคาดหวังของทั้ง ๓ กลุ่มว่ามีความต้องการอย่างไร ตามตารางกรอบแนวคิดดังแสดงในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ กรอบแนวคิดของการทำวิจัย

เป้าหมาย	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	ประเด็นการวิจัย	แนวทางในการเก็บข้อมูล	เครื่องมือ
๑. ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังต่อบทบาทของภิกษุ	๑. บทบาทด้านบุคลิกภาพ	๑ .ให้การศึกษาอบรมและสนใจนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ๒ .การมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ๓ .การมีความรับผิดชอบต่อการทำงาน ๔ .การเป็นผู้มีจรรยาบรรณ ๕ .ความเป็นผู้มีความสามารถ อดทน มีความเข้าใจนักเรียน และสามารถควบคุมอารมณ์ให้มีความมั่นคงอยู่เสมอ ๖ .การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลอื่น ๗ .การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่ลบหลู่ ศาสนาอื่น	ครู	แบบสอบถาม
	๒. บทบาทด้านการสอน	- การเตรียมการสอน - การดำเนินการสอน - การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน - การใช้อุปกรณ์ในการสอน - การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน - การใช้วิธีการสอน	ครู นักเรียน	

เป้าหมาย	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	ประเด็นการวิจัย	แนวทางในการเก็บข้อมูล	เครื่องมือ
๒. ความคิดเห็นต่อหลักสูตร	๒. เนื้อหาของหลักสูตร	๑ .เนื้อหาของหลักสูตรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ๒ .เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางทฤษฎี ๓ .เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านปฏิบัติ ๔ .ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ไขปัญหาโดยใช้เหตุผล ๕ .ส่งเสริมให้ผู้เรียนยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ๖ .ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นพุทธมามกะที่ดี ๗ .สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ๘ .เนื้อหาของหลักสูตรเป็นความรู้ที่ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ๙ .เน้นความรู้พื้นฐานในการศึกษาชั้นสูงต่อไป ๑๐ .เน้นให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข	พระภิกษุ	แบบสอบถาม
๓. เพื่อประมวลทัศนคติและความคาดหวัง	๓. เพื่อรวบรวมทัศนคติและความคาดหวัง	<ul style="list-style-type: none"> - บทบาทในด้านบุคลิกภาพ - บทบาทในการสอน - เนื้อหาของหลักสูตร 	ครู ครู นักเรียน พระภิกษุ	แบบสอบถาม

๓.๒ การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นประชากรที่เกี่ยวกับทางสำนักศาสนศึกษาวัดครุใน โดยตรงและโดยอ้อม โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ พระภิกษุที่ทำการสอนประจำสำนักศาสนศึกษาวัดครุใน จำนวน ๒๐ รูป ครูประจำชั้น ครูที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนนั้น ๆ จำนวน ๑๐ คน และนักเรียนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษาชั้นตรี และประถมศึกษาชั้นโท จำนวน ๘๐๐ คน รวมทั้งสิ้น ๘๕๐ รูป/คน

๓.๓ การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามขึ้น เพื่อศึกษาวิจัยถึงการแสดงบทบาทของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในด้านผลสัมฤทธิ์ของการสอน โดยดำเนินการดังนี้

๑. ฝึกปฏิบัติด้านการสอน ศึกษาเอกสารตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านการให้การศึกษา

๒. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามโดยใช้แนวคำถามจากแบบสอบถามของอ้อมเดือน สดมนิ (๒๕๔๓ : ๔๔ - ๖๐) เลขา คมเสวต (๒๕๓๗ : ๑๗๕ - ๑๘๕) พัชราภรณ์ พสุวัต (๒๕๓๓ : ๘๒)

๓. นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างไปให้อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา และตรวจแก้จำนวนข้อคำถามในแบบสอบถามให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ลักษณะแบบสอบถาม

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยนี้ เป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) สร้างตามแบบลิงเคิร์ต (Linkert) ถามครอบคลุมประเด็นในการวิจัยนี้

การกำหนดค่าลำดับความสำคัญของตัวเลือก ผู้วิจัยกำหนดค่าลำดับความสำคัญเอาไว้โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินในแต่ละข้อคำถาม โดยกำหนดค่าลำดับความสำคัญตามเกณฑ์ต่อไปนี้

- ๕ หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด หรือเหมาะสมมากที่สุด
- ๔ หมายถึง เห็นด้วยมาก หรือเหมาะสมค่อนข้างมาก

- ๓ หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง หรือเหมาะสมปานกลาง
- ๒ หมายถึง เห็นด้วยน้อย หรือเหมาะสมค่อนข้างน้อย
- ๑ หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด หรือเหมาะสมน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของแต่ละระดับความคิดเห็น ผู้วิจัยใช้คุณสมบัติเรื่องความต่อเนื่องของคะแนนเป็นแนวเทียบผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๔.๐๑ - ๕.๐๐	หมายถึง	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๓.๐๑ - ๔.๐๐	หมายถึง	เหมาะสมค่อนข้างมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๒.๐๑ - ๓.๐๐	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๑.๐๑ - ๒.๐๐	หมายถึง	เหมาะสมค่อนข้างน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๐.๐๑ - ๑.๐๐	หมายถึง	เหมาะสมน้อยที่สุด หรือไม่เหมาะสม

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการสุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. ขอลงหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากพระภิกษุ ครูสอนประจำโรงเรียน และนักเรียนธรรมศึกษา

๒. นำแบบสอบถามพร้อมหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย ไปดำเนินการแจกให้พระภิกษุ ครูสอนประจำโรงเรียน และนักเรียนธรรมศึกษา เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๕ และเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

๓. นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา คัดเลือกไว้เฉพาะแบบสอบถามที่ได้ข้อมูลครบสมบูรณ์นำมาวิเคราะห์จำนวน ๕๒๔ ชุด ดังแสดงไว้ในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ จำนวนแบบสอบถามที่ส่งไปและได้รับคืน จำนวนตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวนแบบสอบถามที่ ส่งไป	จำนวนแบบสอบถามที่ ได้รับคืน	คิดเป็นร้อยละ
พระภิกษุ-สามเณร	๒๐	๑๓	๘๕
ครูในโรงเรียน	๓๐	๕๕	๓๘.๕
นักเรียนธรรมศึกษา	๕๐๐	๔๕๒	๙๐.๔
รวม	๕๕๐	๕๒๐	๙๘.๘

๓.๕ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดค่าตัวแปรเพื่อหาค่าตามความเป็นจริงดังนี้

๑. ตัวแปรอิสระ ได้แก่

- สถานภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่ม คือ ครูในโรงเรียน นักเรียนธรรมศึกษา และพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

- การแสดงบทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา และ

- หลักสูตรธรรมศึกษา

๒. ตัวแปรตาม ได้แก่

- ทักษะคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนธรรมศึกษา ที่มีต่อบทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

- ทักษะคติและความคาดหวังของพระภิกษุที่มีต่อหลักสูตรธรรมศึกษา

เมื่อเก็บข้อมูลได้เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และนำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS XI for Windows (Statistical Package for Social Sciences Version XI) ในการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของแต่ละข้อคำถาม สำหรับแบบสอบถามปลายเปิดแต่ละด้านนำมาตรวจจัดกลุ่มของคำถามและเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้สถิติดังต่อไปนี้

๑. ค่าสถิติพื้นฐาน

๑.๑ ค่าเฉลี่ย (Mean)

๑.๒ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๒. หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ โดยวิธีหาค่าความสอดคล้องภายในแบบสัมประสิทธิ์อัลฟา (Reliability Coefficient) โดยใช้สูตรครอนบัค (Cronbach)^{๔๓} ผลการวิเคราะห์แบบทดสอบวัดทัศนคติและความคาดหวังของครูที่มีต่อบทบาทและความสามารถด้านการสอนของพระภิกษุ มีระดับค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๘๓๘ ผลการวิเคราะห์แบบทดสอบวัดทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียนที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ มีระดับค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๐๖๘ และผลการวิเคราะห์แบบทดสอบวัดทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุที่มีต่อหลักสูตรธรรมศึกษา มีระดับค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๕๒๒*

(* รายละเอียดดูในภาคผนวก จ)

๓.๗ วิธีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นที่เข้าใจตรงกันในการแปลความหมาย ผู้วิจัยจึงกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อดังนี้

N แทนจำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

\bar{X} แทนค่าเฉลี่ย

S.D แทนส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิเคราะห์เป็น ๖ ตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว โดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ

ตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทและความสามารถด้านการสอนของพระภิกษุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

^{๔๓} อ่างใน : พระมหาพจน์ สุวโจ, ปริญญาานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๘๖.

ตอนที่ ๓ การวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอน
ของพระภิกษุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ ๔ การวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตร ตามความคิดเห็นของ
พระภิกษุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ ๕ การวิเคราะห์สมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยใช้ค่า T - Test

ตอนที่ ๖ สรุปข้อมูลทัศนคติและความคาดหวังจากแบบสอบถามปลายเปิด

บทที่ ๔

การวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยภาคสนาม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ พระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษา ครูประจำโรงเรียน และนักเรียน ธรรมศึกษาระดับประถมศึกษาชั้นตรี และประถมศึกษาชั้นโท โดยกำหนดให้เป็นการวัดศักยภาพของพระภิกษุที่ทำการสอนเป็นสำคัญ แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว

๑. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระภิกษุ มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระภิกษุ

สถานภาพทั่วไป	พระภิกษุ-สามเณร	
	จำนวน	ร้อยละ
๑. สถานภาพ		
- พระภิกษุ	๑๕	๘๘.๒
- สามเณร	๒	๑๑.๘
๒. ก. อายุ		
- ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒	๑๑.๘
- ๒๑ - ๓๐ ปี	๕	๒๙.๔
- ๓๑ ปี ขึ้นไป	๑๐	๕๘.๘
ข. พรรษา		
- ต่ำกว่า ๕ พรรษา	๘	๔๗.๑
- ๖ - ๑๐ พรรษา	๒	๑๑.๘
- ๑๑ พรรษา ขึ้นไป	๓	๑๖.๖

สถานภาพทั่วไป	พระภิกษุ-สามเณร	
	จำนวน	ร้อยละ
๓. ระดับการศึกษา		
ก. ระดับการศึกษาสายพระปริยัติธรรม		
แผนกธรรม		
๑. ชั้นโท	๓	๑๗.๖
๒. ชั้นเอก	๑๔	๗๒.๔
แผนกบาลี		
๑. ไม่ได้เป็นเปรียญ	๘	๔๗.๑
๒. ประโยค ๑ - ๒-ป.ธ. ๓	๕	๕๒.๕
ข. ระดับการศึกษาสายสามัญ		
๑. ระดับประถมศึกษา	๖	๓๕.๓
๒. ระดับมัธยมศึกษา	๗	๔๑.๒
๓. ระดับปริญญาตรี	๔	๒๓.๕
ค. โรงเรียนที่ทำการสอน		
๑. ๑ แห่ง	๘	๔๗.๑
๒. มากกว่า ๑ แห่ง	๕	๕๒.๕
ง. ประสบการณ์ในการสอน		
๑. ๑ - ๒ ปี	๘	๔๗.๑
๒. มากกว่า ๒ ปี	๕	๕๒.๕

จากตารางที่ ๓ พบว่าข้อมูลส่วนตัวของพระภิกษุที่สอนธรรมศึกษาที่ได้วิเคราะห์ผลออกมาเป็นเปอร์เซ็นต์ได้ดังนี้

๑. ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นพระภิกษุจำนวน ๑๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๒ และเป็นสามเณร ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘

๒. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะมีอายุตั้งแต่ ๓๑ ปี ขึ้นไป มีจำนวน ๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๘ ที่มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๓๐ ปี มีจำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๔ และที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีจำนวน ๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘

ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะมีพรรษาเกินความเป็นพระนวกะคือมีพรรษาเกิน ๕ พรรษาขึ้นไป มีจำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๕ ส่วนที่มีพรรษาดำกว่า ๕ พรรษา มีจำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๑

๓. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาในแผนกนักธรรม ส่วนใหญ่จบนักธรรมชั้นเอกแล้ว จำนวน ๑๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๔ ที่ยังไม่จบนักธรรมชั้นเอกมีจำนวน ๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๖

ในส่วนแผนกบาลี ที่เป็นเปรียญมีจำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๕ ที่ยังไม่ได้เปรียญ มีจำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๑

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจำนวน ๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๒ ศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๓ และที่ศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีจำนวน ๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕

๔. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะสอนตามโรงเรียนในแต่ละปีมากกว่า ๑ แห่ง มีจำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๕ ส่วนที่สอนที่เดียวต่อ ๑ ปีการศึกษา มีจำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๑

๕. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะทำการสอนมากกว่า ๒ ปี มีจำนวน ๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๕ ส่วนที่สอน ๑-๒ ปี มีจำนวน ๘ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๑

๒. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นครู มีรายละเอียดดัง
แสดงในตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นครู

สถานภาพทั่วไป	ครู	
	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
- ชาย	๑๕	๓๔.๕
- หญิง	๓๖	๖๕.๕
๒. อายุ		
- ๒๑ - ๓๐ ปี	๑๐	๑๘.๒
- ๓๑ - ๔๐ ปี	๑๔	๒๕.๕
- ๔๑ ปี ขึ้นไป	๓๑	๕๖.๔
๓. ระดับการศึกษา		
๑. ต่ำกว่าปริญญาตรี	๓	๕.๕
๒. ระดับปริญญาตรี	๔๘	๘๗.๓
๓. ระดับปริญญาโท	๔	๗.๒
๔. สถานภาพ		
๑.ข้าราชการประจำ	๒๐	๓๖.๔
๒. ครูเอกชน	๓๕	๖๓.๖
๕. ตำแหน่ง		
๑. ผอ.,หรือ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ	๑	๑.๘
๒. ครู	๕๔	๙๘.๒
๖. ประสบการณ์ในการสอน		
๑. ๑ - ๑๐ ปี	๒๑	๓๘.๒
๒. ๑๑ - ๒๐ ปี	๑๒	๒๑.๘
๓. ๒๑ ปี ขึ้นไป	๒๒	๔๐.๐

จากตารางที่ ๔ พบว่า ข้อมูลของครูในโรงเรียนที่ได้วิเคราะห์ผลออกมาเป็นเปอร์เซ็นต์ได้ดังนี้

๑. ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นครูในโรงเรียนทั้ง ๓ แห่ง ส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน ๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๕ และที่เป็นชายจำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๕

๒. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ ๔๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๔ ที่มีอายุต่ำกว่า ๔๑ ปี มีจำนวน ๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๖

๓. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๔.๕ ส่วนผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีจำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๕

๔. ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นครูเอกชน จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๖ ที่เป็นข้าราชการประจำ มีจำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๔

๕. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะเป็นครูจำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๒ ที่เป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการมี ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๘

๖. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีประสบการณ์ในการสอนในโรงเรียน ส่วนมากสอนต่ำกว่า ๒๐ ปีจำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐ และที่สอนตั้งแต่ ๒๑ ปีขึ้นไป มีจำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐

๓. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักเรียน มีรายละเอียด
 ดังแสดงในตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕ แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักเรียน

สถานภาพทั่วไป	นักเรียน	
	จำนวน	ร้อยละ
๑. ระดับชั้น		
๑. ประถมศึกษาชั้นตรี	๓๖๕	๘๐.๘
๒. ประถมศึกษาชั้นโท	๘๓	๑๘.๒
๒. เพศ		
- ชาย	๒๑๓	๔๗.๑
- หญิง	๒๓๕	๕๒.๙
๓. อายุ		
- ต่ำกว่า ๑๑ ขวบ	๑๓๐	๒๘.๘
- ๑๑ ขวบขึ้นไป	๓๒๒	๗๑.๒
๔. โรงเรียนที่กำลังศึกษาอยู่		
๑. โรงเรียนชุมชนวัดครุใน	๑๖๘	๓๗.๒
๒. โรงเรียนราชประชาสมาสัยฯ(ฝ่ายประถมศึกษา)	๒๒๓	๕๐.๒
๓. โรงเรียนสายอนุสรณ์	๕๓	๑๒.๖
๕. อาชีพของบิดา		
๑. ข้าราชการ	๖๕	๑๔.๔
๒. ค้าขาย	๑๔๔	๓๑.๙
๓. รับจ้าง	๒๔๓	๕๓.๘
๖. อาชีพของมารดา		
๑. ข้าราชการ	๔๐	๘.๘
๒. ค้าขาย	๑๓๘	๓๐.๔
๓. รับจ้าง	๒๓๔	๕๑.๘

จากตารางที่ ๕ พบว่าข้อมูลส่วนตัวของนักเรียนประถมศึกษาที่ได้วิเคราะห์ผลออกมาเป็นเปอร์เซ็นต์ได้ดังนี้

๑. ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักเรียนประถมศึกษาระดับประถมศึกษาชั้นตรี มีจำนวนมากที่สุด คือ ๓๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๘ ส่วนประถมศึกษาชั้นโท มี ๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๒

๒. ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิง มีจำนวน ๒๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๙ ที่เป็นเพศชายจำนวน ๒๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๑

๓. ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักเรียนประถมศึกษา ส่วนใหญ่มีอายุ ๑๑ ขวบ ขึ้นไป จำนวน ๓๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๒ ส่วนที่มีอายุต่ำกว่า ๑๑ ขวบ มีจำนวน ๑๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘

๔. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียนโรงเรียนราชประชาสมาสัยฯ จำนวน ๒๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๒ โรงเรียนชุมชนวัดครุฑใน จำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๒ และโรงเรียนสาขอนุสรณ์ จำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๖

๕. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่บิดามีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๒๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๘ ก้าขาย จำนวน ๑๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๙ และเป็นข้าราชการ จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๔

๖. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มารดามีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๒๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๘ ก้าขาย จำนวน ๑๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๔ และเป็นข้าราชการ จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘

ตอนที่ ๒ ทักษะคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

๑. วิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทและวิธีการสอนของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษา

๑.๑ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในด้านบุคลิกภาพ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๖

ตารางที่ ๖ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในด้านบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ	N = ๕๕		ระดับความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D	
๑. ให้การศึกษาอบรมและสนใจนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ	๔.๐๔	๐.๖๕	มากที่สุด
๒. การมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่	๔.๒๕	๐.๖๕	มากที่สุด
๓. การมีความรับผิดชอบต่อภาระงาน	๔.๓๖	๐.๖๗	มากที่สุด
๔. การเป็นผู้มีจรรยาบรรณ	๔.๑๓	๐.๗๗	มากที่สุด
๕. ความเป็นผู้มีความสามารถ อดทน มีความเข้าใจนักเรียน และสามารถควบคุมอารมณ์ให้มีความมั่นคงอยู่เสมอ	๔.๐๔	๐.๖๕	มากที่สุด
๖. การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลอื่น	๔.๐๗	๐.๗๑	มากที่สุด
๗. การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่ลบหลู่ ศาสนาอื่น	๔.๐๒	๐.๘๒	มากที่สุด
รวม	๔.๑๓	๐.๕๕	มากที่สุด

จากตารางที่ ๖ พบว่าครูมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านบุคลิกภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๑๓$, S.D = ๐.๕๕) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ครูมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในระดับความเหมาะสมมากที่สุดทุกข้อ

๑. ๒. ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในด้านการเตรียมการสอน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๗

ตารางที่ ๗ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในด้านการเตรียมการสอน

การเตรียมการสอน	N = ๕๕		ระดับความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D	
๑ เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร	๓.๕๓	๐.๖๖	ค่อนข้างมาก
๒ เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์การสอน	๓.๕๖	๐.๖๑	ค่อนข้างมาก
๓ ใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ มาส่งเสริมในด้านเนื้อหาวิชา	๓.๕๑	๐.๖๗	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๕๐	๐.๖๒	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๗ พบว่า ครูมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการเตรียมการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๕๐$, S.D = ๐.๖๒) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ครูมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๑. ๓. ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในด้านการดำเนินการสอน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๘

ตารางที่ ๘ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในด้านการดำเนินการสอน

การดำเนินการสอน	N = ๕๕		ระดับความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D	
๑ การนำเข้าสู่บทเรียน โดยการใช้วาจาหรืออุปกรณ์ที่เหมาะสมกับสถานการณ์	๓.๕๑	๐.๗๔	ค่อนข้างมาก
๒ การมีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง	๓.๘๔	๐.๗๑	ค่อนข้างมาก
๓ การใช้ภาษาชัดเจน ไม่วกวน	๓.๗๓	๐.๗๐	ค่อนข้างมาก
๔ เลือกใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ ได้เหมาะสม	๓.๕๓	๐.๘๑	ค่อนข้างมาก
๕ การนำสื่อการเรียนการสอนมาใช้ประกอบการสอน มีความประสานสัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียน	๓.๔๕	๐.๘๗	ค่อนข้างมาก
๖ ใช้เทคนิคในการตั้งคำถามได้เหมาะสมกับสถานการณ์	๓.๖๒	๐.๘๐	ค่อนข้างมาก
๗ มีวิธีการเสริมกำลังใจให้นักเรียนเกิดกำลังใจ เกิดความมั่นใจ ในการเรียนรู้	๓.๗๕	๐.๗๗	ค่อนข้างมาก
๘ ใช้ปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชั้นเรียนได้	๓.๖๕	๐.๗๕	ค่อนข้างมาก
๙ สอดแทรกจริยธรรมเพื่อการอบรมควบคุมไปกับการเรียนการสอน	๓.๕๕	๐.๘๒	ค่อนข้างมาก
๑๐ สร้างบรรยากาศและควบคุมชั้นเรียนได้อย่างราบรื่น	๓.๖๗	๐.๘๘	ค่อนข้างมาก
๑๑ การสรุปบทเรียน กระชับรัดชัดเจน	๓.๗๘	๐.๗๕	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๖๘	๐.๕๘	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๘ พบว่า ครูมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการ
ดำเนินการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๖๘$, S.D =
๐.๕๘) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ครูมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุอยู่ใน
ระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๑. ๔. ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทของ พระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในด้านการวัดและการ ประเมินผลการเรียนการสอน

การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน	N = ๕๕		ระดับ ความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D	
๑ จัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและทบทวน บทเรียน ให้เหมาะสมกับความสามารถและความ สนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ	๓.๕๘	๐.๖๑	ค่อนข้างมาก
๒ นำหลักเกณฑ์ในการสร้างข้อสอบและวิเคราะห์ ข้อสอบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและ ประเมินผลการเรียนการสอน	๓.๓๘	๐.๖๘	ค่อนข้างมาก
๓ นำผลการสอบที่ได้จากการวัด และประเมินผลใช้ เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียน การสอนให้ ดีขึ้น	๓.๔๕	๐.๖๑	ค่อนข้างมาก
๔ รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีมีความ เหมาะสม	๓.๖๔	๐.๘๐	ค่อนข้างมาก
๕ รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านปฏิบัติมีความ เหมาะสม	๓.๕๑	๐.๖๕	ค่อนข้างมาก
๖ การวัดและประเมินผลเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา	๓.๖๐	๐.๖๕	ค่อนข้างมาก
๗ ข้อสอบเน้นความคิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผล	๓.๕๖	๐.๖๘	ค่อนข้างมาก
๘ มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบความรู้ พื้นฐานของผู้เรียน	๓.๔๕	๐.๘๘	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๕๒	๐.๕๕	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๕ พบว่า ครูมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๕๒$, S.D = ๐.๕๕) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ครูมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๒. วิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษา

๒. ๑. ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในด้านการใช้อุปกรณ์ในการสอน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑๐

ตารางที่ ๑๐ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ในด้านการใช้อุปกรณ์ในการสอน

การใช้อุปกรณ์ในการสอน	N = ๔๕๒		ระดับความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D	
๑ ใช้อุปกรณ์การสอนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	๓.๓๑	๑.๐๗	ค่อนข้างมาก
๒ ใช้อุปกรณ์การสอนที่เตรียมไว้พร้อมจะใช้ทันที	๓.๒๕	๑.๑๐	ค่อนข้างมาก
๓ ใช้อุปกรณ์การสอนนำเข้าสู่บทเรียน	๓.๔๗	๑.๑๖	ค่อนข้างมาก
๔ ใช้อุปกรณ์สอนประกอบการอธิบายเนื้อหาบทเรียน	๓.๔๖	๑.๑๕	ค่อนข้างมาก
๕ ใช้อุปกรณ์การสอนสรุปบทเรียน	๓.๒๗	๑.๑๘	ค่อนข้างมาก
๖ ใช้อุปกรณ์การสอนโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้อุปกรณ์	๓.๑๖	๑.๓๑	ค่อนข้างมาก
๗ ใช้อุปกรณ์การสอนตรงกับเนื้อหาบทเรียน	๓.๓๖	๑.๒๐	ค่อนข้างมาก
๘ ใช้อุปกรณ์การสอนเร้าความสนใจของนักเรียน	๓.๑๑	๑.๑๑	ค่อนข้างมาก
๙ ใช้อุปกรณ์การสอนอย่างคล่องแคล่ว	๓.๓๑	๑.๒๑	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๓๐	๐.๗๖	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๑๐ พบว่า นักเรียนมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการใช้อุปกรณ์ในการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก (\bar{X} = ๓.๓๐, S.D = ๐.๗๖) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า นักเรียนมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๒. ๒. ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อบทบาทของ พระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน รายละเอียดดัง แสดงในตารางที่ ๑๑

ตารางที่ ๑๑ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ในด้านการสร้าง บรรยากาศในห้องเรียน

ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน	N = ๔๕๒		ระดับ ความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D	
๑ สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้สนุกสนานมีชีวิตชีวา	๓.๓๑	๑.๓๕	ค่อนข้างมาก
๒ ให้ความสนใจนักเรียนได้ทั่วถึง	๓.๔๒	๑.๑๕	ค่อนข้างมาก
๓ สร้างบรรยากาศให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียน	๓.๔๒	๑.๑๕	ค่อนข้างมาก
๔ สร้างบรรยากาศให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น	๓.๓๔	๑.๒๑	ค่อนข้างมาก
๕ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น	๓.๓๓	๑.๒๖	ค่อนข้างมาก
๖ ยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน	๓.๔๔	๑.๒๑	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๓๘	๐.๘๕	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๑๑ พบว่า นักเรียนมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๓๘$, S.D = ๐.๘๕) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า นักเรียนมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๒. ๓. ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อบทบาทของ พระภิกษุที่ทำการสอนธรรมศึกษาในด้านการใช้วิธีการสอน รายละเอียดดังแสดงในตาราง ที่ ๑๒

ตารางที่ ๑๒ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ในด้านการใช้วิธีการ สอน

ด้านการใช้วิธีการสอน	N = ๔๕๒		ระดับ ความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D	
๑. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน	๓.๓๒	๑.๒๘	ค่อนข้างมาก
๒ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เพื่อค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง	๓.๔๖	๑.๑๕	ค่อนข้างมาก
๓ ให้นักเรียนช่วยสรุปบทเรียน	๓.๓๑	๑.๑๘	ค่อนข้างมาก
๔ เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามระหว่างนักเรียนด้วยกัน	๓.๔๔	๑.๒๓	ค่อนข้างมาก
๕ ให้นักเรียนรู้ผลการปฏิบัติงานทันที	๓.๒๐	๑.๑๘	ค่อนข้างมาก
๖ จัดเนื้อหาที่มีกระบวนการตามลำดับขั้นจากง่ายไปหายาก	๓.๕๑	๑.๒๕	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๓๗	๑.๘๔	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๑๒ พบว่า นักเรียนมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการใช้วิธีการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๓๗$, S.D = ๑.๘๔) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า นักเรียนมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๓. ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตร ตามความคิดเห็นของพระภิกษุ

๓.๑ ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตรธรรมศึกษา ตามความคิดเห็นของพระภิกษุ ในด้านเนื้อหาของหลักสูตร รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑๓

ตารางที่ ๑๓ ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตร ในด้านเนื้อหาของหลักสูตร

เนื้อหาของหลักสูตร	N = ๑๓		ระดับความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D	
๑. เนื้อหาของหลักสูตรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร	๓.๔๑	๑.๒๗	ค่อนข้างมาก
๒. เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางทฤษฎี	๓.๖๕	๑.๑๑	ค่อนข้างมาก
๓. เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านปฏิบัติ	๓.๕๕	๑.๕๐	ค่อนข้างมาก
๔. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ไขปัญหาโดยใช้เหตุผล	๓.๑๘	๑.๑๓	ค่อนข้างมาก
๕. ส่งเสริมให้ผู้เรียนยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	๓.๓๕	๐.๘๖	ค่อนข้างมาก
๖. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นพุทธมามกะที่ดี	๓.๘๒	๑.๑๓	ค่อนข้างมาก
๗. สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๓.๗๑	๐.๘๔	ค่อนข้างมาก
๘. เนื้อหาของหลักสูตรเป็นความรู้ที่ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน	๓.๔๑	๑.๒๒	ค่อนข้างมาก
๙. เน้นความรู้พื้นฐานในการศึกษาชั้นสูงต่อไป	๓.๗๑	๑.๑๐	ค่อนข้างมาก
๑๐. เน้นให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข	๓.๘๒	๐.๕๕	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๕๖	๑.๑๒	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๑๓ พบว่า พระภิกษุมีความคิดเห็นในด้านเนื้อหาของหลักสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๕๖$, S.D = ๑.๑๒) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า พระภิกษุมีความคิดเห็นในข้อเนื้อหาของหลักสูตรอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๔. วิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนต่อบทบาทของพระภิกษุ และความเหมาะสมของหลักสูตร ตามความคิดเห็นของพระภิกษุ

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุ ในด้านบุคลิกภาพ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑๔

ตารางที่ ๑๔ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุ ในด้านบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ	ชาย N = ๑๕		ระดับ ความ เหมาะสม	หญิง N = ๓๖		ระดับ ความ เหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	
๑. ให้การศึกษาอบรม และสนใจนักเรียน อย่างสม่ำเสมอ	๓.๕๕	๐.๖๒	ค่อนข้างมาก	๓.๗๓	๐.๗๓	ค่อนข้างมาก
๒. การมีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อหน้าที่	๔.๑๖	๐.๖๕	มากที่สุด	๔.๓๖	๐.๖๔	มากที่สุด
๓. การมีความรับผิดชอบ ต่อการทำงาน	๔.๒๖	๐.๗๓	มากที่สุด	๔.๔๒	๐.๖๕	มากที่สุด
๔. การเป็นผู้มีจรรยา มารยาท	๔.๐๕	๐.๗๘	มากที่สุด	๔.๑๖	๐.๗๗	มากที่สุด
๕. ความเป็นผู้มี ความสามารถ อดทน มีความเข้าใจนักเรียน	๔.๐๐	๐.๕๘	ค่อนข้างมาก	๔.๐๖	๐.๗๕	มากที่สุด
๖. การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ ดีกับบุคลากรใน โรงเรียนและบุคคล อื่น	๔.๐๐	๐.๖๗	ค่อนข้างมาก	๔.๑๑	๐.๗๕	มากที่สุด
๗. การปฏิบัติตนเป็น แบบอย่างที่ดี ปฏิบัติ พระธรรมวินัยอย่าง เคร่งครัด ไม่ลบลหู่ ศาสนาอื่น	๔.๐๐	๐.๘๒	ค่อนข้างมาก	๔.๐๓	๐.๘๔	มากที่สุด

รวม	๔.๐๖	๐.๕๓	มากที่สุด	๔.๑๗	๐.๕๗	มากที่สุด
-----	------	------	-----------	------	------	-----------

จากตารางที่ ๑๔ พบว่า ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านบุคลิกภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D = ๐.๕๓) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังในด้านการมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ด้านการมีความรับผิดชอบต่อภาระงาน และด้านการเป็นผู้มีจรรยาบรรณ อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ส่วนข้ออื่นนั้นอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก

ส่วนครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านบุคลิกภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๑๗$, S.D = ๐.๕๗) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังในด้านการให้การศึกษาอบรมและสนใจนักเรียนอย่างสม่ำเสมออยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ส่วนข้ออื่นนั้นอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุ ในด้านการเตรียมการสอน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑๕

ตารางที่ ๑๕ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุ ในด้านการเตรียมการสอน

การเตรียมการสอน	ชาย N = ๑๕		ระดับ ความเหมาะสม	หญิง N = ๓๖		ระดับ ความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	
๑ เตรียมความพร้อม ล่วงหน้าเกี่ยวกับ หนังสือ	๔.๐๐	๐.๓๕	ค่อนข้างมาก	๓.๘๕	๐.๖๒	ค่อนข้างมาก
๒ เตรียมความพร้อม ล่วงหน้าเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์	๓.๗๕	๐.๓๑	ค่อนข้างมาก	๓.๔๔	๐.๖๕	ค่อนข้างมาก
๓ ใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ ต่างๆ มาส่งเสริมการ สอน	๔.๑๑	๐.๓๔	มากที่สุด	๓.๘๑	๐.๓๕	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๘๖	๐.๖๗	ค่อนข้างมาก	๓.๗๑	๐.๕๘	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๑๕ พบว่า ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการเตรียมการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๘๖$, S.D = ๐.๖๗) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังในด้านการใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ต่างๆ มาส่งเสริมการสอนอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด ส่วนข้อนอกนั้นอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก

ส่วนครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการเตรียมการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๗๑$, S.D = ๐.๕๘) เมื่อพิจารณา

ในรายละเอียดพบว่า ครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสม
ค่อนข้างมากทุกข้อ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ที่มี
ต่อบทบาทของพระภิกษุ ในด้านการดำเนินการสอน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑๖

ตารางที่ ๑๖ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ที่มีต่อ
บทบาทของพระภิกษุ ในด้านการดำเนินการสอน

การดำเนินการสอน	ชาย N = ๑๕		ระดับ ความ เหมาะสม	หญิง N = ๓๖		ระดับ ความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	
๑ การนำเข้าสู่บทเรียน โดยการใช้อาหารหรือ อุปกรณ์ได้เหมาะสม กับสถานการณ์	๓.๗๕	๐.๗๕	ค่อนข้างมาก	๓.๓๖	๐.๖๘	ค่อนข้างมาก
๒ การมีความแม่นยำใน เนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ที่ถูกต้อง	๓.๘๔	๐.๖๕	ค่อนข้างมาก	๓.๘๓	๐.๗๔	ค่อนข้างมาก
๓ การใช้ภาษาชัดเจน ไม่วกวน	๓.๘๕	๐.๕๗	ค่อนข้างมาก	๓.๖๔	๐.๗๖	ค่อนข้างมาก
๔ เลือกใช้วิธีการสอน แบบต่างๆ ได้เหมาะสม	๓.๗๔	๐.๗๓	ค่อนข้างมาก	๓.๔๒	๐.๘๔	ค่อนข้างมาก
๕ การนำสื่อการเรียนการ สอนมาใช้ประกอบการ สอน มีความประสาน สัมพันธ์กับเนื้อหา บทเรียนกระชับรัด ชัดเจน	๓.๗๔	๐.๘๗	ค่อนข้างมาก	๓.๓๑	๐.๘๖	ค่อนข้างมาก

การดำเนินการสอน	ชาย N = ๑๕		ระดับ ความ เหมาะสม	หญิง N = ๓๖		ระดับ ความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	
๖ ใช้เทคนิคในการตั้งคำถามได้เหมาะสมกับสถานการณ์	๓.๕๓	๐.๐๗	ค่อนข้างมาก	๓.๖๗	๐.๘๖	ค่อนข้างมาก
๗ มีวิธีการเสริมกำลังใจให้นักเรียนเกิดกำลังใจเกิดความมั่นใจในการเรียนรู้	๓.๖๓	๐.๖๘	ค่อนข้างมาก	๓.๘๑	๐.๘๒	ค่อนข้างมาก
๘ ใช้ปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชั้นเรียนได้	๓.๗๕	๐.๗๕	ค่อนข้างมาก	๓.๖๔	๐.๘๐	ค่อนข้างมาก
๙ สอดแทรกจริยธรรมเพื่อการอบรมควบคุมไปกับการเรียนการสอน	๔.๐๐	๐.๘๒	ค่อนข้างมาก	๓.๕๒	๐.๘๔	ค่อนข้างมาก
๑๐ สร้างบรรยากาศและควบคุมชั้นเรียนได้อย่างราบรื่น	๓.๖๘	๐.๖๗	ค่อนข้างมาก	๓.๖๗	๐.๕๕	ค่อนข้างมาก
๑๑ การสรุปบทเรียนกระชับรัดชัดเจน	๓.๗๔	๐.๘๑	ค่อนข้างมาก	๓.๘๑	๐.๗๕	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๗๖	๐.๕๔	ค่อนข้างมาก	๓.๖๔	๐.๖๐	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๑๖ พบว่า ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการดำเนินการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๗๖$, S.D =

๐.๕๔) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

ส่วนครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการดำเนินการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๖๔$, S.D = ๐.๖๐) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุ ในด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑๗

ตารางที่ ๑๗ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ที่มีต่อบทบาทของพระภิกษุ ในด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน

การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน	ชาย N = ๑๕		ระดับความเหมาะสม	หญิง N = ๓๖		ระดับความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	
๑. จัดทำแบบทดสอบเพื่อเป็นการฝึกหัดและทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ	๓.๖๓	๐.๗๖	ค่อนข้างมาก	๓.๕๖	๐.๖๕	ค่อนข้างมาก
๒ นำหลักเกณฑ์ในการสร้างข้อสอบและวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน	๓.๔๗	๐.๗๐	ค่อนข้างมาก	๓.๓๓	๐.๖๘	ค่อนข้างมาก
๓ นำผลการสอบที่ได้จากการวัด และประเมินผลใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น	๓.๔๒	๐.๖๕	ค่อนข้างมาก	๓.๕๓	๐.๗๔	ค่อนข้างมาก

การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน	ชาย N = ๑๕		ระดับความเหมาะสม	หญิง N = ๓๖		ระดับความเหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	
๔. รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีมีความเหมาะสมก่อนเรียน เพื่อทดสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน	๓.๖๘	๐.๗๕	ค่อนข้างมาก	๓.๖๑	๐.๘๔	ค่อนข้างมาก
๕. รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม	๓.๔๗	๐.๖๑	ค่อนข้างมาก	๓.๕๓	๐.๗๔	ค่อนข้างมาก
๖. การวัดและประเมินผลเหมาะสมกับเนื้อหาวิชา	๓.๔๗	๐.๕๑	ค่อนข้างมาก	๓.๖๗	๐.๗๒	ค่อนข้างมาก
๗. ข้อสอบเน้นความคิดความเข้าใจอย่างมีเหตุผล	๓.๕๘	๐.๖๕	ค่อนข้างมาก	๓.๕๖	๐.๖๕	ค่อนข้างมาก
๘. มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อทดสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน	๓.๖๘	๐.๘๕	ค่อนข้างมาก	๓.๓๓	๐.๘๖	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๕๕	๐.๕๖	ค่อนข้างมาก	๓.๕๑	๐.๕๕	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๑๗ พบว่า ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสม

ค่อนข้างมาก ($X = ๓.๕๕$, $S.D = ๐.๕๖$) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

ส่วนครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($X = ๓.๕๑$, $S.D = ๐.๕๕$) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๔.๕ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ ในด้านการใช้อุปกรณ์ในการสอน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑๘

ตารางที่ ๑๘ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ ในด้านการใช้อุปกรณ์ในการสอน

ด้านการใช้อุปกรณ์ในการสอน	ชาย N = ๒๑๓		ระดับ ความเหมาะสม	หญิง N = ๒๓๕		ระดับ ความ เหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	
๑. ใช้อุปกรณ์การสอนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	๓.๒๓	๑.๒๐	ค่อนข้างมาก	๓.๓๗	๐.๕๕	ค่อนข้างมาก
๒. ใช้อุปกรณ์การสอนที่เตรียมไว้พร้อมจะใช้ทันที	๓.๒๔	๑.๑๓	ค่อนข้างมาก	๓.๓๓	๑.๐๘	ค่อนข้างมาก
๓. ใช้อุปกรณ์การสอนนำเข้าสู่บทเรียน	๓.๔๒	๑.๒๔	ค่อนข้างมาก	๓.๕๑	๑.๑๐	ค่อนข้างมาก
๔. ใช้อุปกรณ์ประกอบการอธิบายเนื้อหาบทเรียน	๓.๓๖	๑.๒๓	ค่อนข้างมาก	๓.๕๕	๑.๐๕	ค่อนข้างมาก
๕. ใช้อุปกรณ์การสอนสรุปบทเรียน	๓.๑๕	๑.๒๓	ค่อนข้างมาก	๓.๓๘	๑.๑๓	ค่อนข้างมาก
๖. ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้อุปกรณ์	๓.๑๗	๑.๓๘	ค่อนข้างมาก	๓.๑๕	๑.๒๕	ค่อนข้างมาก
๗. ใช้อุปกรณ์ตรงกับเนื้อหาบทเรียน	๓.๒๓	๑.๓๑	ค่อนข้างมาก	๓.๔๘	๑.๐๕	ค่อนข้างมาก
๘. ใช้อุปกรณ์สร้างความสนใจของนักเรียน	๓.๑๓	๑.๑๕	ค่อนข้างมาก	๓.๐๘	๑.๐๕	ค่อนข้างมาก
๙. ใช้อุปกรณ์อย่างคล่องแคล่ว	๓.๒๘	๑.๒๘	ค่อนข้างมาก	๓.๓๓	๑.๑๖	ค่อนข้างมาก

รวม	๓.๒๔	๐.๘๔	ค่อนข้างมาก	๓.๓๕	๐.๖๘	ค่อนข้างมาก
-----	------	------	-------------	------	------	-------------

จากตารางที่ ๑๘ พบว่า นักเรียนชายมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการใช้อุปกรณ์ในการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๒๔$, S.D = ๐.๘๔) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า นักเรียนชายมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

ส่วนนักเรียนหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านใช้อุปกรณ์ในการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๓๕$, S.D = ๐.๖๘) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า นักเรียนหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๔.๖ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ ในด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๑๕

ตารางที่ ๑๕ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ ในด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน

ด้านการสร้าง บรรยากาศในห้องเรียน	ชาย N = ๒๑๓		ระดับความ เหมาะสม	หญิง N = ๒๓๕		ระดับความ เหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	
๑ สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้ สนุกสนานมีชีวิตชีวา	๓.๐๘	๑.๔๑	ค่อนข้างมาก	๓.๕๑	๑.๒๖	ค่อนข้างมาก
๒ ให้ความสนใจ นักเรียนได้ทั่วถึง	๓.๓๓	๑.๒๕	ค่อนข้างมาก	๓.๔๓	๑.๑๔	ค่อนข้างมาก
๓ สร้างบรรยากาศให้ นักเรียนเกิดความ สนใจในการเรียน	๓.๔๐	๑.๒๒	ค่อนข้างมาก	๓.๔๔	๑.๑๖	ค่อนข้างมาก
๔ สร้างบรรยากาศให้ นักเรียนมีความ กระตือรือร้น	๓.๓๖	๑.๒๕	ค่อนข้างมาก	๓.๓๒	๑.๑๕	ค่อนข้างมาก
๕ เปิดโอกาสให้ นักเรียนแสดงความ คิดเห็น	๓.๒๘	๑.๓๓	ค่อนข้างมาก	๓.๔๔	๑.๑๕	ค่อนข้างมาก
๖ ยอมรับความคิดเห็น ของนักเรียน	๓.๒๖	๑.๒๕	ค่อนข้างมาก	๓.๖๐	๑.๑๓	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๒๕	๐.๕๒	ค่อนข้างมาก	๓.๔๖	๐.๘๕	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๑๕ พบว่า นักเรียนชายมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๒๕$, S.D = ๐.๕๒) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า นักเรียนชายมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

ส่วนนักเรียนหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๕๖$, S.D = ๐.๘๕) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า นักเรียนหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๔.๗ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ ในด้านการใช้วิธีการสอน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒๐

ตารางที่ ๒๐ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ ในด้านการใช้วิธีการสอน

ด้านการใช้วิธีการสอน	ชาย N = ๒๑๓		ระดับความ เหมาะสม	หญิง N = ๒๓๕		ระดับความ เหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	
๑ ให้นักเรียนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการเรียน การสอน	๓.๑๕	๑.๓๖	ค่อนข้างมาก	๓.๔๖	๑.๒๐	ค่อนข้างมาก
๒ เปิดโอกาสให้ นักเรียนได้เรียนรู้ เพื่อ ค้นคว้าหาคำตอบด้วย ตนเอง	๓.๓๐	๑.๒๖	ค่อนข้างมาก	๓.๖๑	๑.๑๑	ค่อนข้างมาก
๓ ให้นักเรียนช่วยสรุป บทเรียน	๓.๒๔	๑.๒๗	ค่อนข้างมาก	๓.๓๖	๑.๑๐	ค่อนข้างมาก
๔ เปิดโอกาสให้ นักเรียนซักถาม ระหว่างนักเรียน ด้วยกัน	๓.๒๘	๑.๒๔	ค่อนข้างมาก	๓.๕๕	๑.๒๑	ค่อนข้างมาก
๕ ให้นักเรียนรู้ผลการ ปฏิบัติงานทันที	๓.๑๕	๑.๒๒	ค่อนข้างมาก	๓.๒๕	๑.๑๕	ค่อนข้างมาก
๖ จัดเนื้อหาที่มี กระบวนการ ตามลำดับขั้นจากง่าย ไปหายาก	๓.๓๔	๑.๓๖	ค่อนข้างมาก	๓.๖๗	๑.๒๐	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๒๔	๐.๘๕	ค่อนข้างมาก	๓.๔๕	๐.๗๗	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๒๐ พบว่า นักเรียนชายมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านการใช้วิธีการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๒๔$, S.D = ๐.๘๕) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า นักเรียนชายมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

ส่วนนักเรียนหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุในด้านใช้วิธีการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๔๕$, S.D = ๐.๖๓) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า นักเรียนหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๔.๘ ผลวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระภิกษุ ที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน ที่มีต่อหลักสูตร ในด้านเนื้อหาของหลักสูตร รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒๑

ตารางที่ ๒๑ ผลวิเคราะห์ความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกัน ที่มีต่อหลักสูตร ในด้านเนื้อหาของหลักสูตร

เนื้อหาของหลักสูตร	เกิน ๒ ปี N = ๕		ระดับความ เหมาะสม	ต่ำกว่า ๒ ปี N = ๘		ระดับความ เหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	

๑. เนื้อหาของ หลักสูตรสอดคล้อง กับวัตถุประสงค์ของ หลักสูตร	๓.๕๖	๑.๒๔	ค่อนข้างมาก	๓.๒๕	๑.๓๕	ค่อนข้างมาก
๒. เน้นให้ผู้เรียนมี ความรู้ทางด้าน ทฤษฎี	๓.๖๓	๑.๑๒	ค่อนข้างมาก	๓.๖๓	๑.๑๕	ค่อนข้างมาก
๓. เน้นให้ผู้เรียนมี ความรู้ทางด้าน ปฏิบัติ	๓.๓๘	๑.๖๔	ค่อนข้างมาก	๓.๓๘	๑.๔๑	ค่อนข้างมาก
๔. ส่งเสริมให้ผู้เรียน รู้จักแก้ไขปัญหาโดย ใช้เหตุผล	๓.๔๔	๑.๑๓	ค่อนข้างมาก	๒.๘๘	๑.๑๓	ปานกลาง
๕. ส่งเสริมให้ผู้เรียน ยอมรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น สามารถดำรงชีวิต ในสังคมปัจจุบันได้ อย่างมีความสุข	๓.๔๔	๑.๐๑	ค่อนข้างมาก	๓.๒๕	๐.๓๑	ค่อนข้างมาก

เนื้อหาของหลักสูตร	เกิน ๒ ปี N = ๕		ระดับความ เหมาะสม	ต่ำกว่า ๒ ปี N = ๘		ระดับความ เหมาะสม
	\bar{X}	S.D		\bar{X}	S.D	

๖. ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นพุทธมามกะที่ดี	๔.๐๐	๑.๐๐	ค่อนข้างมาก	๓.๖๒	๑.๓๐	ค่อนข้างมาก
๗. สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๓.๘๕	๐.๖๘	ค่อนข้างมาก	๓.๕๐	๐.๕๓	ค่อนข้างมาก
๘. เนื้อหาของหลักสูตรเป็นความรู้ที่ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน	๓.๘๕	๐.๕๓	ค่อนข้างมาก	๒.๘๘	๑.๓๖	ปานกลาง
๙. เน้นความรู้พื้นฐานในการศึกษาชั้นสูงต่อไป	๓.๖๘	๑.๐๕	ค่อนข้างมาก	๓.๖๓	๑.๑๕	ค่อนข้างมาก
๑๐. เน้นให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข	๔.๐๐	๑.๐๐	ค่อนข้างมาก	๓.๖๓	๐.๕๓	ค่อนข้างมาก
รวม	๓.๑๕	๐.๖๖	ค่อนข้างมาก	๓.๕๕	๐.๕๓	ค่อนข้างมาก

จากตารางที่ ๒๑ พบว่า พระภิกษุที่มีประสบการณ์ในการสอน ๒ ปีขึ้นไปมีความคิดเห็นต่อเนื้อหาของหลักสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๑๕$, S.D = ๐.๖๖) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า พระภิกษุมีความคิดเห็นอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

ส่วนพระภิกษุที่มีประสบการณ์ในการสอนต่ำกว่า ๒ ปี มีความคิดเห็นต่อเนื้อหาของหลักสูตรโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมปานกลาง ค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๕๕$, S.D = ๐.๕๓) เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า พระภิกษุมีความคิดเห็นในด้านส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ไขปัญหาโดยใช้เหตุผล และในด้านเนื้อหาของหลักสูตรเป็นความรู้ที่ทันสมัย

เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน อยู่ในระดับความเหมาะสมปานกลาง ส่วนข้อที่เหลือนั้น อยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก

๕. การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ครูที่มีเพศต่างกันและนักเรียนที่มีเพศต่างกันมีทัศนคติต่างกัน และพระภิกษุที่มีประสบการณ์ต่างกันมีความคิดเห็นต่อหลักสูตรต่างกัน

๕.๑ การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ครูผู้ชายและครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่างกัน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒๒

ตารางที่ ๒๒ การเปรียบเทียบทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ที่มีต่อ พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

บทบาทของพระภิกษุ	ครูผู้ชาย		ครูผู้หญิง		t
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	
๑. บุคลิกภาพ	๔.๐๖	๐.๕๓	๔.๑๓	๐.๕๓	๐.๗๒
๒. การเตรียมการสอน	๓.๕๖	๐.๖๓	๓.๗๑	๐.๕๘	๑.๔๓
๓. การดำเนินการสอน	๓.๗๖	๐.๕๔	๓.๖๔	๐.๖๐	๐.๗๑
๔. การวัดและการประเมินผล	๓.๕๕	๐.๕๖	๓.๕๑	๐.๕๕	๐.๒๔
รวม	๓.๗๘	๐.๔๖	๓.๗๓	๐.๕๓	๐.๗๖

H₀ : ครูชายและหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังไม่แตกต่างกัน

H₁ : ครูชายและหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังแตกต่างกัน

จากตารางที่ ๒๒ พบว่า ทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ในเรื่องบุคลิกภาพ เรื่องการเตรียมการสอน เรื่องการดำเนินการสอน เรื่องการวัดและการประเมินผล และทัศนคติและความคาดหวังโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “ครูผู้ชายและครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุแตกต่างกัน”

๕.๒ การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่างกัน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒๓

ตารางที่ ๒๓ การเปรียบเทียบทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

บทบาทของพระภิกษุ	นักเรียนชาย		นักเรียนหญิง		t
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	
๑. การใช้อุปกรณ์ในการสอน	๓.๒๔	๐.๘๔	๓.๓๕	๐.๖๘	๑.๔๘
๒. การสร้างบรรยากาศในห้องเรียน	๓.๒๕	๐.๕๒	๓.๔๖	๐.๘๕	๒.๐๓*
๓. การใช้วิธีการสอน	๓.๒๔	๐.๘๕	๓.๔๕	๐.๖๓	๓.๑๒**
รวม	๓.๒๕	๐.๘๑	๓.๔๒	๐.๖๖	๒.๓๘*

* $p < .05$; ** $p < .01$

H0 : นักเรียนชายและหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังไม่แตกต่างกัน

H1 : นักเรียนชายและหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังแตกต่างกัน

จากตารางที่ ๒๓ พบว่า ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ไม่แตกต่างกันในเรื่องการใช้อุปกรณ์ในการสอน สำหรับเรื่องการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน เรื่องการใช้วิธีการสอน และทัศนคติและความคาดหวังโดยรวมแตกต่างกัน ยังมีนัยสำคัญที่ระดับ .05, .01 และ .05 ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า “นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่างกัน” หากดูในรายละเอียดพบว่าไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้เฉพาะในเรื่องการใช้อุปกรณ์การสอนซึ่งไม่แตกต่างกัน

๕.๓ การทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า พระภิกษุที่มีประสบการณ์ต่างกันมีทัศนคติและความคาดหวังต่างกัน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒๔

ตารางที่ ๒๔ การเปรียบเทียบทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุ ที่มีประสบการณ์
ต่างกันที่มีต่อหลักสูตรธรรมศึกษา

หลักสูตรธรรมศึกษา	เกิน ๒ ปี		ต่ำกว่า ๒ ปี		t
	\bar{X}	S.D	\bar{X}	S.D	
เนื้อหาของหลักสูตร	๓.๑๖	๐.๗๖	๓.๕๕	๐.๕๓	๑.๑๓
รวม	๓.๑๖	๐.๗๖	๓.๕๕	๐.๕๓	๑.๑๓

จากตารางที่ ๒๔ พบว่า ทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุที่มีประสบการณ์
ต่างกันในเรื่องเนื้อหาของหลักสูตรไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ที่ว่า
“พระภิกษุที่มีประสบการณ์ต่างกันมีทัศนคติ และความคาดหวังแตกต่างกัน”

ตอนที่ ๓ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายจากความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในแบบสอบถาม
ปลายเปิด

ก. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในแบบสอบถาม ปลายเปิด จากครูในโรงเรียน และนักเรียนประถมศึกษาที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระภิกษุ มีผลสรุปจากทัศนะต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. ด้านบุคลิกภาพ ครูในโรงเรียนมีความเห็นว่า พระภิกษุที่ทำการสอนควรมี ความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนเอง เอาใจใส่นักเรียนในด้านการให้ความรู้และปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม และพระภิกษุส่วนมากมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรในโรงเรียน

๒. ด้านงานสอน พระภิกษุที่สอนมีการเตรียมการสอนในด้านเอกสารเพียงพอ แต่ในด้านพัฒนาการของผู้สอนยังมีน้อย การดำเนินการสอนไม่ค่อยแม่นยำในเนื้อหาวิชาที่ ทำการสอน อธิบายหลักธรรมไม่ชัดเจน ใช้ภาษาที่เข้าใจยาก แม้จะมีสื่อการสอนที่ยังไม่ เพียงพอ ในส่วนของการวัดผลและประเมินผลการเรียนในห้อง มีรูปแบบที่หลากหลายดี แต่ ไม่ค่อยนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนนัก

๓. ด้านพฤติกรรมการสอน นักเรียนประถมศึกษา มีความเห็นว่า พระภิกษุที่สอน ควรนำอุปกรณ์มาใช้ประกอบการเรียน ตั้งแต่เริ่มเรียน และให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการ ใช้อุปกรณ์ แต่อุปกรณ์ที่ใช้ควรมีอยู่ตลอดเวลาที่ทำการสอน จึงจะทำให้นักเรียนไม่เบื่อ ทำ ให้บรรยากาศในห้องเรียนรู้สึกสนุกสนานไม่เครียดกับเนื้อหาที่เรียนมากเกินไป ทั้งเปิด โอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย เช่น ค้นคว้าหาคำตอบ จาก เกมสัปดาห์สนุก โต้เวทีธรรมะ และตอบปัญหาธรรมในห้องเรียน และในชั้นงานแต่ละครั้ง นักเรียนต้องการรู้ผลอย่างทันใจ

ข. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในแบบสอบถาม ปลายเปิด จากพระภิกษุที่มีต่อหลักสูตร มีผลสรุปความคิดเห็น ดังนี้

๑. ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างรายละเอียดในวิชากับเวลาที่ทำการสอน พระภิกษุมีความคิดเห็นว่า เนื้อหาวิชาที่ทำการสอนมากเกินไป ไม่เหมาะกับเวลาที่มีอยู่เพียง ๔๘ - ๕๐ ชั่วโมง แม้จะปรับหลักสูตรใหม่แล้ว แต่ก็ยังมีส่วนที่เกินความจำเป็นสำหรับ เยาวชนอีกมาก

๒. ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชากับวุฒิภาวะของนักเรียน พระภิกษุมี ความคิดเห็นว่า วุฒิภาวะของนักเรียน ยังมีความไม่พร้อมกับเนื้อหาวิชาที่ยากเกินไป

๓. ในด้านความยากง่ายของหลักสูตรธรรมศึกษา พระภิกษุมีความคิดเห็นว่า หลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่เข้าใจยาก หากอธิบายให้ลึกซึ้งก็เกินวุฒิภาวะ หากอธิบายให้เพลาก็ทำให้หลักสูตรผิดเพี้ยนจากความเป็นจริงได้

๔. ในด้านความยากง่ายของศัพท์ภาษาธรรมะในหลักสูตรที่ใช้สอน พระภิกษุมีความคิดเห็นว่า ศัพท์ภาษาธรรม บางศัพท์นั้นยากแก่การจำและนำไปปฏิบัติ ด้วยเหตุที่ผิดกับภาษาไทย เช่น มานะ ภาษาไทย แปลว่า ความขยัน หมั่นเพียร แต่ภาษาบาลี แปลว่า ความถือตัว ทนงตน ทั้งยัง กลาง และเพลา ทำให้เกิดความสับสน

๕. ในด้านแนวทางการเป็นไปได้ในการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ พระภิกษุมีความคิดเห็นว่า แม้คณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร จะปรับปรุงใหม่แล้ว ก็ยังเกินความต้องการของนักเรียน เพราะผู้ปรับปรุงไม่กล้าที่จะละเมิดแบบแผนที่บูรพาจารย์บัญญัติไว้ และไม่เคยลงพื้นที่จริง

๖. ในด้านประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับหลังจากการศึกษาตามหลักสูตรแล้ว พระภิกษุมีความคิดเห็นว่า หากผู้ศึกษาเป็นผู้ที่มีภาวะรับรู้ที่ดี โดยมุ่งถือหลักธรรมเป็นสำคัญแล้ว จะทำให้ผู้นั้นมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในตนตลอดไป และเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า เป็นชาวพุทธที่แท้จริง ที่มีธรรมอยู่ในจิตใจเสมอ และจะทำให้ชีวิตของผู้นั้นประสบแต่ความสุขตลอดชีวิต

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาทัศนคติและความคาดหวังที่ครูและนักเรียนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาอยากให้เห็น อยากให้เป็น ซึ่งในบทที่แล้วผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามทัศนคติของครู นักเรียน และพระภิกษุ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS XI for Windows (Statistical Package for Social Sciences Version XI)

ส่วนในบทนี้ จะอภิปรายผลของการวิจัยที่ได้เสนอผลการวิเคราะห์แล้ว โดยสรุปอภิปรายผลตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ในเบื้องต้น เพื่อที่จะได้ทราบว่า ผลการวิจัยนี้มีส่วนสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ล่วงหน้าหรือไม่ จากนั้นจะเป็นการอภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๑. แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว โดยใช้ค่าความถี่และร้อยละ จากการสุ่มตัวอย่างแบบทดสอบที่สมบูรณ์ กลุ่มของครูมีครูชาย คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๕ ครูผู้หญิง คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๕ กลุ่มของนักเรียนธรรมศึกษามีนักเรียนชายคิดเป็นร้อยละ ๔๗.๑ นักเรียนหญิงคิดเป็นร้อยละ ๕๒.๙ และกลุ่มของพระภิกษุมีพระภิกษุคิดเป็นร้อยละ ๘๘.๒ สามเณรคิดเป็นร้อยละ ๑๑.๘

๒. การวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อบทบาทและความสามารถด้านการสอนของพระภิกษุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปผลได้ว่าครูมีทัศนคติและความคาดหวังโดยรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๗๘$, S.D = ๐.๕๗)

๓. การวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อวิธีการสอนของพระภิกษุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปผลได้ว่า นักเรียนมีทัศนคติและความคาดหวังโดยรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๗๕$, S.D = ๐.๘๓)

๔. การวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตร ตามความคิดเห็นของพระภิกษุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปผลได้ว่าพระภิกษุมีความคิดเห็นต่อหลักสูตร ธรรมศึกษาอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๕๖$, S.D = ๑.๑๒)

๕. การวิเคราะห์สมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยการทดสอบค่าที (T-Test) สรุปผลได้ว่าทัศนคติและความคาดหวังของครูผู้ชายและครูผู้หญิง ในเรื่องบุคลิกภาพ เรื่องการเตรียมการสอน เรื่องการดำเนินการสอน เรื่องการวัดและการประเมินผล และทัศนคติและความคาดหวังโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่นคือ ครูผู้ชายและครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่อพระภิกษุไม่แตกต่างกัน จึงพบว่าผลการวิจัยนี้ไม่สนับสนุนสมมติฐานข้อที่ ๑ ซึ่งมีความว่า “ครูในโรงเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระภิกษุต่างกัน”

ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ไม่แตกต่างกันในเรื่องการใช้อุปกรณ์ในการสอน สำหรับเรื่องการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน เรื่องการใช้วิธีการสอน และทัศนคติและความคาดหวังโดยรวมแตกต่างกัน ยังมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕, .๐๑ และ .๐๕ ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่นคือนักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีทัศนคติและความคาดหวังต่างกัน หากดูในรายละเอียดพบว่าไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เฉพาะในเรื่องการใช้อุปกรณ์การสอน ซึ่งไม่แตกต่างกัน จึงพบว่าผลการวิจัยนี้สนับสนุนสมมติฐานข้อที่ ๒ ซึ่งมีความว่า “นักเรียน ที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อวิธีการสอนของพระภิกษุต่างกัน” มีเฉพาะประเด็นเรื่องการใช้อุปกรณ์การสอนที่ไม่สนับสนุนสมมติฐานข้อที่ ๒ นี้

ทัศนคติและความคาดหวังของพระภิกษุที่มีประสบการณ์ต่างกันในเรื่องเนื้อหาของหลักสูตรไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ นั่นคือ พระภิกษุที่มีประสบการณ์ต่างกันมีทัศนคติและความคาดหวังไม่แตกต่างกัน จึงพบว่าผลการวิจัยนี้ไม่สนับสนุนสมมติฐานข้อที่ ๓ ซึ่งมีความว่า “พระภิกษุ ที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อหลักสูตรต่างกัน”

๖. สรุปข้อมูลทัศนคติและความคาดหวังจากแบบสอบถามปลายเปิด ได้ดังนี้

ก. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในแบบสอบถามปลายเปิด จากครูในโรงเรียน และนักเรียนธรรมศึกษาที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระภิกษุ มีผลสรุปได้ดังนี้

๑. ด้านบุคลิกภาพ ครูมีความเห็นว่า พระภิกษุที่ทำการสอนควรมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ของตนเอง เอาใจใส่นักเรียนในด้านการให้ความรู้และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และแสดงกิริยามารยาทให้เหมาะสมกับสมณภาวะ

๒. ด้านงานสอน ครูมีความเห็นว่า พระภิกษุที่สอนมีการเตรียมการสอนในด้าน เอกสารเพียงพอ แต่ในด้านพัฒนาการของผู้สอนยังมีน้อย การดำเนินการสอนไม่ค่อยแม่นยำ ในเนื้อหาวิชาที่ทำการสอน อธิบายหลักธรรมไม่ชัดเจน ใช้ภาษาที่เข้าใจยาก พระภิกษุไม่ค่อยจะใช้สื่อภาพ สไลด์ เครื่องโพรภาพสำหรับประกอบในการสอน ในส่วนของการวัดผล และประเมินผลการเรียนในห้อง มีรูปแบบที่หลากหลายดี แต่ไม่ค่อยนำไปปรับปรุงแก้ไข การเรียนการสอน

๓. ด้านพฤติกรรมการสอน นักเรียนธรรมศึกษา มีความเห็นว่า พระภิกษุที่สอน ควรนำอุปกรณ์มาใช้ประกอบการเรียน ตั้งแต่เริ่มเรียน และให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการ ใช้อุปกรณ์ แต่อุปกรณ์ที่ใช้ควรมีอยู่ตลอดเวลาที่ทำการสอน จึงจะทำให้นักเรียนไม่เบื่อ ทำให้บรรยากาศในห้องเรียนรู้สึกสนุกสนานไม่เครียดกับเนื้อหาที่เรียนมากเกินไป ทั้งเปิด โอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย เช่น ค้นคว้าหาคำตอบ จาก เกมสัมหาสนุก โต้เวทีธรรมะ และตอบปัญหาธรรมในห้องเรียน และในชั้นงานแต่ละครั้ง นักเรียนต้องการรู้ผลอย่างทันใจ

ข. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายจากความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในแบบสอบถาม ปลายเปิด จากพระภิกษุที่มีต่อหลักสูตร มีผลสรุปความคิดเห็น ดังนี้

๑. ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างรายละเอียดในวิชากับเวลาที่ทำการสอน พระภิกษุมีความคิดเห็นว่า เนื้อหาวิชาที่ทำการสอนมากเกินไป ไม่เหมาะกับเวลาที่มีอยู่เพียง ๔๘ - ๕๐ ชั่วโมง แม้จะปรับหลักสูตรใหม่แล้ว แต่ก็ยังมีส่วนที่เกินความจำเป็นสำหรับ เยาวชนอีกมาก

๒. ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชากับวุฒิภาวะของนักเรียน พระภิกษุมีความคิดเห็นว่า วุฒิภาวะของนักเรียน ยังมีความไม่พร้อมกับเนื้อหาวิชาที่มากเกินไป ซึ่งเป็น นักเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาเท่านั้น แต่เนื้อหาสาระของวิชาอยู่ขั้นสูงเกินไปทำให้เข้าใจ ยาก

๓. ในด้านความยากง่ายของหลักสูตรธรรมศึกษา พระภิกษุมีความคิดเห็นว่าหลักสูตรมีเนื้อหาสาระที่เข้าใจยาก หากอธิบายให้ลึกซึ้งก็เกินวุฒิภาวะ หากอธิบายให้เพลาก็ทำให้หลักสูตรผิดเพี้ยนจากความเป็นจริงได้

๔. ในด้านความยากง่ายของศัพท์ภาษาธรรมะในหลักสูตรที่ใช้สอน พระภิกษุมีความคิดเห็นว่า ศัพท์ภาษาธรรม บางศัพท์นั้นยากแก่การจำและนำไปปฏิบัติ ด้วยเหตุที่ผิดกับภาษาไทย เช่น มานะ ภาษาไทย แปลว่า ความขยัน หมั่นเพียร แต่ภาษาบาลี แปลว่า ความถือตัว ทนงตน ทั้งยัง กลาง และเพลา ทำให้เกิดความสับสน

๕. ในด้านแนวทางการเป็นไปได้ในการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ พระภิกษุมีความคิดเห็นว่า แม้คณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร จะปรับปรุงใหม่แล้ว ก็ยังเกินความต้องการของนักเรียน เพราะผู้ปรับปรุงไม่กล้าที่จะละเมิดแบบแผนที่บูรพาจารย์บัญญัติไว้ และไม่เคยลงพื้นที่จริง

๖. ในด้านประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับหลังจากการศึกษาตามหลักสูตรแล้ว พระภิกษุมีความคิดเห็นว่า หากผู้ศึกษาเป็นผู้ที่มีภาวะรับรู้ที่ดี โดยมุ่งถือหลักธรรมเป็นสำคัญแล้ว จะทำให้ผู้นั้นมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในตนตลอดไป และเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า เป็นชาวพุทธที่แท้จริง ที่มีธรรมอยู่ในจิตใจเสมอ และจะทำให้ชีวิตของผู้นั้นประสบแต่ความสุขตลอดชีวิต

๕.๒ อภิปรายผล

๑. ด้านบุคลิกภาพ พบว่า ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๐๖$, S.D = ๐.๕๑) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ในด้านการมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ ด้านการมีความรับผิดชอบต่อการงาน และด้านการเป็นผู้มีจรรยาบรรณอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด ส่วนข้ออื่นนั้นอยู่ในระดับที่เหมาะสมค่อนข้างมาก ส่วนครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังในด้านบุคลิกภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๑๓$, S.D = ๐.๕๓) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าในด้านการให้การศึกษอบรมและสนใจนักเรียนอย่างสม่ำเสมออยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ส่วนข้ออื่นนั้นอยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด

๒. ในด้านการเตรียมการสอน ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๕๖$, S.D = ๐.๖๓) หากพิจารณาใน

รายละเอียดพบว่าในด้านใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ต่างๆ มาส่งเสริมการสอน อยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด ส่วนข้ออื่นนั้นอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก สำหรับครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($X = 3.71$, $S.D = 0.52$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๓. ในด้านการดำเนินการสอน ครูผู้ชายมีทัศนคติและความคาดหวังโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.76$, $S.D = 0.54$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าอยู่ในระดับความที่ที่เหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ ส่วนครูผู้หญิงมีทัศนคติและความคาดหวังโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($X = 3.64$, $S.D = 0.60$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่า อยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๔. ในด้านการวัดผลและการประเมินผลการเรียนการสอน ครูผู้ชายมีความเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.55$, $S.D = 0.56$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ ในขณะที่ครูผู้หญิงมีความเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.51$, $S.D = 0.55$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่า อยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๕. ในด้านการใช้อุปกรณ์การสอน นักเรียนชายมีความเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.24$, $S.D = 0.84$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าในทุกข้ออยู่ในระดับที่ที่เหมาะสมค่อนข้างมาก ส่วนนักเรียนหญิงมีความเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.35$, $S.D = 0.68$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๖. ในด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน นักเรียนชายมีความเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($X = 3.29$, $S.D = 0.92$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าในทุกข้ออยู่ในระดับที่ที่เหมาะสมค่อนข้างมาก ส่วนนักเรียนหญิงมีความเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.46$, $S.D = 0.85$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๗. ในด้านการใช้วิธีการสอน นักเรียนชายมีความเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = 3.24$, $S.D = 0.68$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าในทุกข้ออยู่ในระดับที่ที่เหมาะสมค่อนข้างมาก ส่วนนักเรียนหญิงมีความเห็นโดยภาพ

รวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($X = ๓.๔๕$, $S.D = ๐.๗๗$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ

๘. ในด้านหลักสูตร พระภิกษุที่ทำการสอนที่มีประสบการณ์ในการสอนเกิน ๒ ปีขึ้นไป มีความเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๑๕$, $S.D = ๐.๗๖$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมากทุกข้อ ในขณะที่พระภิกษุที่มีประสบการณ์ในการสอนต่ำกว่า ๒ ปี มีความเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก ($\bar{X} = ๓.๕๕$, $S.D = ๐.๕๗$) หากพิจารณาในรายละเอียดพบว่าในด้านส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ไขปัญหาโดยใช้เหตุผล อยู่ในระดับความเหมาะสมปานกลาง ส่วนข้ออื่นนั้นอยู่ในระดับความเหมาะสมค่อนข้างมาก

ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในคณาจารย์ผู้ให้การศึกษาแก่นักเรียนธรรมศึกษามาตลอด เป็นเวลานานหลายปี มองเห็นว่าสิ่งที่พระภิกษุผู้เข้าไปสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนควรประกอบให้มี คือด้านบุคลิกภาพ เพราะการที่พระภิกษุเข้าไปสอนนั้นจะสื่อถึงความสัมพันธ์อันดับแรกระหว่างพระภิกษุกับนักเรียนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องว่าจะเป็นไปได้ในแง่บวกหรือแง่ลบ ซึ่งตัวอย่างในครั้งพุทธกาลอุปติสสปริพาชกเสื่อมใสในพระพุทธศาสนา เพราะเห็นกิริยาอันน่าเลื่อมใสศรัทธาของพระอัสสชิ พระภิกษุที่เข้าไปสอนนั้น ควรปรับปรุงตัวเองให้เหมาะกับเพศภาวะความเป็นภิกษุ เป็นผู้ที่มิทั้งวิชาและจรณะอันจะทำให้เกิดทัศนคติที่ระแวงผู้พบเห็น จะเป็นประการแรกในอันจะชักนำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส และชักนำคนที่เลื่อมใสแล้วให้เลื่อมใสยิ่ง ๆ ขึ้นไป สิ่งที่พระภิกษุควรละเว้น คือการแสดงกิริยาไม่สุภาพ เช่น เดินสูบบุหรี่การเจรจาที่ไม่สุภาพ ดูกิริยาเหมือนผู้ที่ไม่เคยผ่านการศึกษาระยะมาก่อน ทำให้ผู้ได้พบเจอที่ยังไม่เลื่อมใสยิ่งจะไม่เลื่อมใส และที่เคยเลื่อมใสจะทำให้หมดศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยเห็นว่าบุคลากรในทางพระพุทธศาสนายังเอาดีไม่ได้แล้วจะสอนให้คนอื่นดีได้อย่างไร

ส่วนในเรื่องการสอนนั้น พระภิกษุนั้นก่อนที่จะไปสอนต้องมีการเตรียมการสอนให้พร้อม ทั้งอุปกรณ์การสอนที่สำคัญ เช่น หนังสือประกอบการเรียน สื่อการสอนที่พอหาได้ไม่ลำบากนักเป็นต้นว่าสื่อภาพพุทธประวัติ สื่อหนังสือ สื่อการ์ตูน และเมื่อถึงเวลาดำเนินการสอนควรรู้จักใช้อุปกรณ์ให้ซ้ำซ้อน ไม่เคอะเขิน ทันทับความคิดของเด็กที่ชอบซักถาม โดยใช้หลักการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่าง ธรรมค่านักเรียนนั้น เป็นผู้ที่ยังมีวุฒิภาวะที่ยังอ่อนกับหลักวิชาการ ครูผู้สอนควรสรรหาวิธีการต่างๆ มาสร้างบรรยากาศใน

ห้องเรียนให้สนุกสนานไม่เครียดกับหลักวิชาการเกินไป สิ่งสำคัญที่สุดในการสอนวิชาธรรมศึกษา คือต้องการให้นักเรียนมีความรู้หลักธรรมสำหรับใช้ในวิถีชีวิตของตัวเอง และสังคมรอบด้านเท่านั้น และหวังเพียงให้นักเรียนได้รู้จักพระ อย่าหวังที่จะให้สอบได้ซึ่งเป็นส่วนของวิชาการล้วนๆ หากทำอย่างนั้น จะเป็นการทำลายทรัพยากรของชาติที่น่ากลัวที่สุด เพราะจะทำให้ให้นักเรียนเกิดความหวาดหวั่นที่จะศึกษาธรรมในอนาคต

สำหรับหลักสูตรธรรมศึกษาทุกระดับชั้นนั้น มีความเป็นธรรมะสูง สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ซึ่งถือว่าเป็นหลักสำคัญในการควบคุมหลักสูตร กำหนดนโยบายหลักสูตร ควบคุมที่ภาวะของผู้เรียนวิชาธรรมศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งเปิดสอนอยู่ในระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. ในด้านบุคลิกภาพ พระภิกษุควรพัฒนาตนให้เป็นผู้มีพร้อมทั้งวิชาและจรณะ
๒. ในด้านการสอน พระภิกษุพึงพยายามเสาะแสวงหาวิธีการในการสอน เพื่อพัฒนาตนเอง และพัฒนาการสอนเพื่อเผยแพร่ศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ
๓. ในเรื่องหลักสูตรธรรมสนามหลวงมีข้อเสนอแนะดังนี้
 ๑. วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ในระดับประถมศึกษาชั้นโท และชั้นเอก ควรใช้เพียงกระทู้ของธรรมศึกษาชั้นตรีเท่านั้น
 ๒. ในส่วนวิชาธรรมะ พุทธประวัติ และวินัย ทุกระดับชั้น ควรเหลือไว้เฉพาะสาระที่สำคัญเท่านั้น
 ๓. ในส่วนของการวัดผลและประเมินผลของสนามหลวงนั้น เน้นความจำจนเกินไป

ข. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากการเก็บข้อมูลที่ทำวิจัยโดยศึกษาเฉพาะประชากรในวงจำกัด มีพระภิกษุประจำสำนักศาสนศึกษาวัดครุใน ครู และนักเรียนชุมชนวัดครุใน โรงเรียนราชประชาสมาสัยฯ (ฝ่ายประถมศึกษา) โรงเรียนสาขอนุสรณ์เท่านั้น หวังว่าคงจะมีการศึกษา

วิจัยในระดับประเทศอีกในอนาคต เพื่อจะได้ผลการศึกษาที่กว้างมากขึ้น และเป็นประโยชน์
ต่อการเปลี่ยนแปลงในระบบการจัดการศึกษาธรรมศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๘.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับสยามรัฐเจริญ ๒๕๒๕. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๒๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. ปัญหาและเคล็ดลับปัญหานักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี
สนามหลวง พ.ศ. ๒๕๐๓ -๒๕๓๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๓๑.

_____. วิชาการพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔.

คำหามาน คนใจ (นามแฝง). 199 กระบวนท่าของครูมืออาชีพ. กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๔๔.

ใจทิพย์ เข็วรัตนพงษ์. การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร :
อติเนเพรส, ๒๕๒๘.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๕.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. ความเป็นครูไทย. กรุงเทพฯ : ก.พลพิมพ์(1996)จำกัด, ๒๕๔๔.

ธีรศักดิ์ อัครบวร. ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : เอราวัณการ
พิมพ์, ๒๕๓๑.

ปัญญา สระทองตรง. ธรรมศึกษาเอก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา จัดพิมพ์เผยแพร่,
๒๕๔๓.

- ปิ่น มุกข์นิตย์, พ.อ. . **วิธีการพูดของข้าพเจ้า**. กรุงเทพมหานคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๒.
- ประเวศ วะสี, ศ.นพ. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์ดี,
๒๕๑๒.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร :
อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต)**. **ทำไมคนไทยจึงเรียนพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพฯ : มุลินธิพุทธธรรม, ๒๕๓๓.
- _____. **ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.
- _____. **ธรรมบุญชีวิต**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- _____. **พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ชุ่มจิตโต)**. **ทิศทางการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____. **กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ในหลักสูตรใหม่**.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช)**. **พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติกับอนาคตของ
พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๔๔.
- พระธรรมปิฎก.พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
- _____. **ปฏิรูปการศึกษาพระพุทธศาสนาจะไปอยู่ที่ไหน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ :
บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๔.
- _____. **การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๒๕.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

พระมหาจรรยา สุทธิวิชาโณ. **ธรรมทรรศน์ปฏิวัติการศึกษา.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระมหาอดิศร ธีรสีโล. **คุณธรรมสำหรับครู.** กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับขยายความ.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. **สถาบันสงฆ์กับสังคมปัจจุบัน.** กรุงเทพฯ : จุฬการพิมพ์, ๒๕๒๕.

_____. **การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอกทางออก.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๕.

_____. **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา.** กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐.

พุทธทาสภิกขุ. **เป้าหมายของชีวิตและสังคม.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, มปป.

_____. **เป้าหมายของการศึกษา.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, มปป.

มานพ พลไพรินทร์. **หลักการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕.

_____. **คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์.** กรุงเทพฯ : ชูติมาการพิมพ์, ๒๕๓๑.

ยนต์ ชุ่มจิต. **การพัฒนาครู.** กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๕.

_____. **ความเป็นครู.** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๑.

วิชัย วงษ์ใหญ่. **พัฒนาหลักสูตรและการสอน - มิตินใหม่.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

วิชัย ธรรมเจริญ.(รวบรวม เรียบเรียง). **ธรรมศึกษาตรี.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา จัดพิมพ์เผยแพร่, ๒๕๔๓.

_____. (รวบรวม เรียบเรียง). **ธรรมศึกษาโท.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา จัดพิมพ์เผยแพร่, ๒๕๔๓.

สังัด อุทรานันท์. **ทฤษฎีหลักสูตร.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๓๒.

สนิท ศรีสำแดง. **พุทธศาสนากับหลักการการศึกษา : ภาคทฤษฎีความรู้.** กรุงเทพฯ: นีลนาราการพิมพ์, ๒๕๓๔.

สมบูรณ์ สุขสำราญ,ศ.ดร. “ความสัมพันธ์ของสถาบันสงฆ์กับการเมืองไทยในหนึ่งศตวรรษ”,
กรุงเทพมหานคร : เอกสารทางวิชาการหมายเลข ๓ ประกอบการสัมมนา เรื่อง
หนึ่งศตวรรษพระพุทธศาสนาในสังคมไทย, มปป. (อัครา).

สมหมาย ดุยอัครมย์. “เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ประสบการณ์วิชาชีพครู ๑.”
กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาปรัชญาธรรมและจริยศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๔๔ (อัครา).

สุเชาว์ พลอยชุม. **ประวัตินักธรรม.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สุมิตร คุณานุกร. **หลักสูตรและการสอน.** กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๘.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แนวทางใหม่ของการศึกษาปฏิบัติวิชาชีพครู.**

กรุงเทพมหานคร:สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติสำนัก

นายกรัฐมนตรี,๒๕๒๓(อัครา).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี.

“แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙.”

กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป. (อัครา).

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. “ข้อเสนอแนะทางการปฏิรูปการศึกษาตามภารกิจ สปศ”.

กรุงเทพฯ : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๔๔. (อัครา).

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. **เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๔.**

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔.

_____ **เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์

การศาสนา, ๒๕๔๖.

๑๐๐ ปี **มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๔๓๖-๒๕๓๖.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๓๖.

(๒) งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ :

โคจิ โนสุ. “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา”. **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๐.

จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์. “พัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๕๒๗,” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

ชัยณรงค์ คำพิภย์. “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระปริยัติธรรม ในภาคคณะสงฆ์ ๕”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การวัดผลการศึกษา)**. คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

ดวงพร สุขศิริวัฒน์. “พัฒนาการของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๓๔”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (วิจัยและประเมินผลการศึกษา)**. ภาควิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖.

ทวี บุญมี. “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (การศึกษานอกระบบ)**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔.

ธนา หทัยล้ำหนี. “ปัญหาการบริหารหลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูอาจารย์ในวิทยาลัยอาชีพ กลุ่มภาคใต้”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์-อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการบริหารอาชีวศึกษา)**. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๔๓.

ประดิษฐ์ พรหมเสนา. “การนำวิธีการสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา”. **ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**. ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

พัชราภรณ์ วสุวัต. “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอนคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง”. **โครงการวิจัย**. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓.

พระชัชฎาภกร กัณสุณา. “การประเมินผลหลักสูตรของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศึกษา
กรณีมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์”. ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต. สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๐.

พระมหาบรรจง สิริจินุโท (สมณา). “การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องปรัชญาการศึกษาในทัศนะ
ของพระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต)”. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต.
สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระมหาพจน์ สุวโจ (พยัคฆ์พิทยางกูร). “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม:
ศึกษากรณีนักเรียนชั้นตรี”. ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๕.

พระมหาวิชาญ สุวิชาโน (บัวบาน). “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคลากรทาง
พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)”. ปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต. สาขาวิชาธรรมนิเทศ, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาสมศักดิ์ วิทยาสิงห์. “วิเคราะห์หลักสูตรพระพุทธศาสนา ภายใต้นโยบายปฏิรูป
การศึกษา”. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาวิชานโยบายและการ
วางแผนสังคม), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๖.

พระมหาสุข สุวีโร, “ความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์”. วิทยานิพนธ์
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต (สาขาสังคมศึกษา). มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

พระมหาสุภวัฒน์ หนูพริก. “ทัศนะและความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาต่อ
การสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระนิสิตมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศึกษา
เฉพาะกรณี ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”. (ปริญญา
นิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘.

ไพโรจน์ ดวงสุดา. “พฤติกรรมการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ”. **ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๐.**

เลขา คมเสวต. “การใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช ๒๕๓๐ (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๓) ประเภทวิชาพาณิชยกรรม สาขาวิชาพาณิชยกรรม”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา). สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๓๗.**

สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง. “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์”. **งานวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๒. กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.**

สุมาลี สุวรรณแสง. “ระบบบริหารการศึกษาฝ่ายสงฆ์ในประเทศไทย”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. แผนกวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.**

อ้อมเดือน สดมณี, ผศ.ดร. “การประเมินหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอกพระพุทธศาสนา พุทธศักราช ๒๕๔๓”. **ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๓. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.**

(๓) บทความ :

ธนู แสงศักดิ์. “ครูกับเสถียรภาพของประเทศ”; **วารสารสภาพการศึกษาแห่งชาติ, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๗ (กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓)**

_____. “ครูดี”. **วิทยากรย์ ๒. (กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕) : หน้า ๘๕ - ๑๐๐.**

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). “ธรรมนิเทศ”; ใน **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๔๔. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.**

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกุทธโม (จำปาทอง). “กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔” ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง”. ใน **มหา**

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ฉบับพิเศษ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
สุรินทร์. สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตน์ออฟเซต, ๒๕๔๕.

พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวณฺโณ). “การศึกษาของสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ ๕
ถึง รัชกาลที่ ๗)”. ใน ๑๐๐ ปี มหามกุฏราชวิทยาลัย (๒๔๓๖-๒๕๓๖).
มหามกุฏราชวิทยาลัยฯ พิมพ์เป็นที่ระลึกในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี แห่งการ
สถาปนา. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

(๔) บทสัมภาษณ์ :

พระมหาวงษ์ กิตติโสภโณ. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดครุใน ฝ่ายการศึกษา, สัมภาษณ์ ๑ มิถุนายน
๒๕๔๕.

๒. ภาษาอังกฤษ :

(1) Books.

Aleyne Clayton Haines. **Guiding The Student Teaching Process in Elementary
Education**. Chicaco : Rand McNally, 1960

Carter V. Good. **Dictionary of Education**, 3 rd. ed. Newyork : McGraw - Hill Book
Co.,1973.

David G. Ryans. **Characteristics of Teacher**. Washington D.C. : American Council
and Education, 1970.

Gagne, Robert M. . **Condition of Learning**. N.Y. : Holt, Rinehart and Winston, Inc.,
1970.

Gillbert Highet. **The Art of Teaching**. Bangkok Thailand : Duang Komol Co., Ltd.,
1987.

Werf, Lester S. **How to Evaluate Teacher and Teaching**. New York : Rinehart co.,
1958.

ภาคผนวก ก.

ประวัตินักธรรม

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือที่เรียกกันว่า นักธรรม เกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาไทย เพื่อให้ภิกษุสามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาสามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึง อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ ตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป

การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลี ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่า ภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อย เป็นเหตุให้สังฆมณฑลขาดแคลนพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนาทั้งในด้านการศึกษา การปกครอง และการแนะนำสั่งสอนประชาชน ดังนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงพระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทยขึ้น สำหรับสอนภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก นับแต่ทรงรับหน้าที่ปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา โดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัยตลอดถึงหัดแต่งแก้กระทู้ธรรม

เมื่อทรงเห็นว่า การเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยดังนี้ได้ผล ทำให้ภิกษุสามเณรมีความรู้กว้างขวางขึ้น เพราะเรียนรู้ได้ไม่ยาก จึงทรงดำริที่จะขยายแนวทางนี้ไปยังภิกษุสามเณรทั่วไปด้วย ประกอบกับ ใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ซึ่งภิกษุทั้งหมดจะได้รับการยกเว้น ส่วนสามเณร จะยกเว้นไว้เฉพาะสามเณรผู้รู้ธรรม ทางราชการได้ขอให้คณะสงฆ์ช่วยกำหนดเกณฑ์ของสามเณรผู้รู้ธรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ จึงทรงกำหนดหลักสูตร องค์สามเณรผู้รู้ธรรม ขึ้น ต่อมาได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์สามเณรผู้รู้ธรรมนั้นเป็น “องค์นักธรรม” สำหรับภิกษุสามเณรชั้น

นวกะ (คือผู้บวชใหม่) ทั่วไป ได้รับพระบรมราชานุมัติ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ และโปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบ การสอบครั้งนี้ มี ๓ วิชา คือ ธรรมวิภาคในนวโกวาท แต่งความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธ เฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถาธรรมบท

พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงปรับปรุงหลักสูตรรองคณักรรรมให้เหมาะสมสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไปจะเรียนรู้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยแบ่งหลักสูตรเป็น ๒ อย่าง คือ อย่างสามัญ เรียนวิชาธรรมวิภาค พุทธประวัติ และเรียงความแก้กระทู้ธรรม และอย่างวิสามัญ เพิ่มแปลอรรถกถาธรรมบทมีแก่นรรถ บาลีไวยากรณ์และสัมพันธ์ และวินัยบัญญัติที่ต้องสอบทั้งผู้ที่เรียนอย่างสามัญและวิสามัญ

พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงปรับปรุงหลักสูตรรองคณักรรรมอีกครั้งหนึ่ง โดยเพิ่มหลักสูตรหมวดคิปปิปฏิบัติเข้าในส่วนของธรรมวิภาคด้วย เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการครองชีวิตฆราวาส หากภิกษุสามเณรรูปนั้น ๆ มีความจำเป็นต้องลาสิกขาออกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เรียกว่า นักธรรมชั้นตรี การศึกษาพระธรรมวินัยแบบใหม่นี้ ได้รับความนิยมจากหมู่ภิกษุสามเณรอย่างกว้างขวาง และแพร่หลายไปอย่างรวดเร็วเพียง ๒ ปีแรก ก็มีภิกษุสามเณรสมัครเข้าสอบสนามหลวงเกือบพันรูป เมื่อทรงเห็นว่าการศึกษานักธรรมอำนวยความสะดวกแก่พระศาสนาและภิกษุสามเณรทั่วไป ในเวลาต่อมา จึงทรงพระดำริขยายการศึกษานักธรรมให้ทั่วถึงแก่ภิกษุสามเณรทุกระดับ คือ ทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมชั้นโท สำหรับภิกษุชั้นมัชฌิมะ คือ มีพรรษาเกิน ๕ แต่ไม่ถึง ๑๐ และนักธรรมชั้นเอก สำหรับภิกษุชั้นเถระ คือ มีพรรษา ๑๐ ขึ้นไป ดังที่เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์สืบมาตราบถึงทุกวันนี้

ต่อมา พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลลิตวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่านั้น แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษานักธรรมด้วย โดยเฉพาะสำหรับเหล่าข้าราชการครู จึงทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า “ธรรมศึกษา” มีครบทั้ง ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรนักธรรมของภิกษุสามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดให้ใช้เบญจศีลเบญจธรรมและอุโบสถศีลแทน ได้เปิดสอบธรรมศึกษาตรีครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ และเปิด

สอบครบทุกชั้นในเวลาต่อมา มีฆราวาสทั้งหญิงและชายเข้าสอบเป็นจำนวนมาก นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น

ปัจจุบัน การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมนี้ มีพระพรหมมุนี (พรหมคุณุตเถร) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง เน้นการพัฒนาศาสนทายาทให้มีคุณภาพสามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้ด้วยดี ทั้งถือว่าเป็นกิจการของคณะสงฆ์ส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีตถึงปัจจุบัน^๑

^๑ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๔. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๓ - ๑๕๕.

ทำเนียบแม่กองธรรมสนามหลวง

พุทธศักราช ๒๔๗๑ คณะสงฆ์จัดให้มีการสอบธรรมสนามหลวงทั่วราชอาณาจักรเป็นครั้งแรก โดยมีแม่กองธรรมสนามหลวง เป็นผู้ดำเนินการจัดการสอบ ตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา และมีพระเถระที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่กองธรรมสนามหลวงสืบมาตามลำดับ จำนวน ๗ รูป ดังรายนามต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๗๑ พระศาสนโศภน (แจ่ม จตุตสฺสโล) วัดมกุฏกษัตริยาราม ได้รับแต่งตั้งเป็นแม่กองธรรมสนามหลวงทั่วราชอาณาจักรรูปแรก ดำรงตำแหน่งถึง พ.ศ. ๒๔๘๔

พ.ศ. ๒๔๘๖ พระศรีสมโพธิ (เกษม ภทฺทมโฆ บุญศรี) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ดำรงตำแหน่งถึง พ.ศ. ๒๔๘๘ แล้วขอพระราชทานพระบรมราชาอนุญาตลาสิกขา

พ.ศ. ๒๔๘๘ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ขณะเป็นที่ พระศรีสุธรรมมุณี ดำรงตำแหน่งถึง พ.ศ. ๒๔๙๑

พ.ศ. ๒๔๙๑ พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารี) วัดราชบูรพ์บำรุง จังหวัดชลบุรี ขณะเป็นที่ พระชลธารมุณี - พระราชสุธี - พระเทพเมธี - พระธรรมโกศาจารย์ ดำรงตำแหน่งถึง พ.ศ. ๒๕๐๓

พ.ศ. ๒๕๐๓ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (วิน ฑมฺมสาโร) วัดราชผาติการาม ขณะเป็นที่ พระธรรมปาโมกข์ - พระพรหมมุณี ดำรงตำแหน่งถึง พ.ศ. ๒๕๑๒

พ.ศ. ๒๕๑๒ พระสุเมธาธิบดี (เพิ่ม อภาโค) วัดราชาธิวาส ขณะเป็นที่ พระธรรมวราภรณ์ ดำรงตำแหน่งถึง พ.ศ. ๒๕๔๒

พ.ศ. ๒๕๔๒ พระพรหมมุณี (จุนท์ พุทฺหมคฺคฺโต) วัดบวรนิเวศวิหาร ขณะเป็นที่ พระธรรมกวี ถึงปัจจุบัน^๒

^๒ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๔. หน้า ๑๕๗ - ๑๕๘.

ภาคผนวก ข.

สำเนา

มติมหาเถรสมาคม

ครั้งที่ ๑๖ / ๒๕๕๖

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม

มติที่ ๒๘๓ / ๒๕๕๖

เรื่อง การปรับปรุงหลักสูตรธรรมศึกษา

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖ / ๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๖ เลขาธิการมหาเถรสมาคมเสนอว่า พระพรหมมุนี แม่กองธรรมสนามหลวง ได้มีมติที่ กธ. ๔๕ / ๒๕๕๖ ลงวันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๖ แจ้งว่า สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ได้จัดประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการคณะผู้บริหารการศึกษาระดับเลขานุการเจ้าคณะภาค เลขานุการเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการเจ้าสำนักเรียนส่วนกลาง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ ที่ประชุมได้ปรารภเรื่อง หลักสูตรธรรมศึกษา ที่มีเนื้อหามากเกินความจำเป็นสำหรับผู้เรียนธรรมศึกษา ซึ่งเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖ และบางส่วนอยู่ในระดับประถมศึกษา ทำให้เวลาในการศึกษาไม่เพียงพอ ไม่สามารถเรียนให้จบตามหลักสูตรได้ และเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีเนื้อหาที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ได้แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นคณะกรรมการดำเนินงานจัดทำร่างหลักสูตรธรรมศึกษา ปรับปรุงหลักสูตร ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งคณะกรรมการได้จัดทำหลักสูตรเรียบร้อยแล้วและนำเสนอคณะผู้บริหารสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงพิจารณาให้ความเห็นชอบแล้ว สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเห็นควรนำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อโปรดพิจารณา ที่ประชุมพิจารณาแล้วลงมติเห็นชอบตามที่เสนอ และให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติแจ้งเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เพื่อทราบ และแจ้งเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดเพื่อแจ้งวัดทุกวัดในเขตปกครองได้รับทราบ

นายสุทธีวงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธี

(นายสุทธีวงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธี)

เลขาธิการกรมมหาเถรสมาคม

โครงการปรับปรุงหลักสูตรธรรมศึกษา

หลักการและเหตุผล

พ.ศ. ๒๕๔๔ สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการในระดับเลขาธิการเจ้าคณะภาค เลขาธิการเจ้าคณะจังหวัด และเลขาธิการเจ้าสำนักเรียนในส่วนกลาง เรื่องการสอบธรรมสนามหลวง ณ วัดพระยาหยิง เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร ที่ประชุมได้ปรารภเรื่องหลักสูตรธรรมศึกษา ที่มีเนื้อหาหนักเกินความจำเป็นสำหรับผู้เรียนธรรมศึกษา ซึ่งเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑ - ๖ และบางส่วนอยู่ในระดับประถมศึกษา ทำให้เวลาในการศึกษาไม่เพียงพอ จึงไม่สามารถศึกษาให้จบตามหลักสูตรที่มีอยู่ได้ เห็นสมควรให้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีเนื้อหาที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ได้แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นคณะกรรมการดำเนินการจัดทำร่างหลักสูตรธรรมศึกษา เพื่อปรับปรุงหลักสูตรธรรมศึกษาให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

ธรรมศึกษาชั้นตรี - โท - เอก ปรับลดหัวข้อธรรมะ (วิชาธรรม) และพุทธศาสนสุภาษิต (วิชากระทู้ธรรม) ลงบางส่วน

ธรรมศึกษาชั้นโท เพิ่มวิชาวินัย (อุโบสถศีล) เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงหลักการปฏิบัติศีลขั้นสูงสำหรับคฤหัสถ์ ในการดำเนินชีวิต

ธรรมศึกษาชั้นเอก เพิ่มวิชาวินัย (อาคาริยวินัย) เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจถึงหลักการปฏิบัติกุศลกรรมบถของผู้ครองเรือนสำหรับเป็นแนวปฏิบัติสืบไป

คณะกรรมการบริหารสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงได้ประชุมพิจารณาเนื้อหาของหลักสูตรและรายละเอียดแล้ว มีมติเห็นชอบและให้นำเสนอมหาเถรสมาคมเพื่อได้

โปรดพิจารณาอนุมัติให้ใช้หลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปดำเนินการจัดการเรียนการสอน
ศึกษาต่อไป

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ได้นำร่างหลักสูตรธรรมศึกษาเสนอมหาเถร
สมาคม ในการประชุมครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๖ เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๔๖ มหาเถรสมาคม
พิจารณาแล้ว ลงมติเห็นชอบตามเสนอ

ตัวอย่างข้อสอบธรรมศึกษาชั้นตรี – ธรรมศึกษาชั้นโท พ.ศ. ๒๕๔๕

กระพุ้มธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี

สอบในสนามหลวง พ.ศ. ๒๕๔๕

วันเสาร์ ที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕

พาลี อปริณายโก.

คนโง่ ไม่ควรเป็นผู้นำ.

บุ. ชา. ทุก. ๒๓/๘๕.

แต่ขออธิบายให้สมเหตุสมผล อ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบด้วย ๑ ข้อ และบอกชื่อคัมภีร์
ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย สุภาษิตที่อ้างมานั้น ต้องเรียงเชื่อมความให้สนิทติดต่อสมเรื่องกับ
กระพุ้มตั้ง.

ชั้นนี้ กำหนดให้เขียนลงในใบตอบ ตั้งแต่ ๒ หน้า (เว้นบรรทัด) ขึ้นไป

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

เฉลยวิชาธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี
สอบในสนามหลวง
วันอาทิตย์ ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕

คำสั่ง : จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว แล้วกากบาทลงในช่องของข้อที่ต้องการ ในกระดาษคำตอบ ให้เวลา ๕๐ นาที (๑๐๐ คะแนน)		
	ปัญหา	เฉลย
๑.	ธรรมข้อใด ควบคุมมิให้คนทำผิดพลาด ? ก. สติ สัมปชัญญะ ข. หิริ โอตตปปะ ค. ขันติ โสรจจะ ง. กตัญญู กตเวที	ก
๒.	ธรรมข้อใด มีอุปมาดุจหางเสือเรือ ? ก. หิริ ข. โอตตปปะ ค. สติ ง. ขันติ	ก
๓.	บุคคลในข้อใด ต้องใช้สติสัมปชัญญะมากที่สุด ? ก. คนโดยสารรถ ข. คนข้ามถนน ค. คนเก็บค่าโดยสาร ง. คนขับรถ	ง
๔.	ความไม่สงบที่เกิดขึ้นทั่วโลก เพราะขาดคุณธรรมข้อใด ? ก. หิริ โอตตปปะ ข. ขันติ โสรจจะ ค. สติ สัมปชัญญะ ง. ถูกทุกข้อ	ก
๕.	โลก ในคำว่า " ธรรมคุ้มครองโลก " หมายถึงข้อใด ? ก. โลกคือแผ่นดิน ข. เทวโลก ค. โลกคือหมู่มสัตว์ ง. ยมโลก	ก
๖.	" อยชั่ว กลัวบาป สวรรค์รับ บาปลา " หมายถึงธรรมข้อใด ? ก. สติ สัมปชัญญะ ข. หิริ โอตตปปะ ค. วิสุจิริต ๔ ง. วิสุทธิจิต ๔	ข
๗.	ผู้มีธรรมเป็นโลกบาลอยู่ในใจ ย่อมมีลักษณะเช่นไร ? ก. เป็นคนกล้าหาญ ข. เป็นผู้นั่งหิ้งต่อหน้า ลับหลัง ค. เป็นคนเรียบร้อย ง. ไม่ทำชั่วทั้งต่อหน้า ลับหลัง	ง
๘.	" อารมณ์แต่งกาย แต่ใจแต่งด้วยธรรม " หมายถึงธรรมข้อใด ? ก. สติ สัมปชัญญะ ข. หิริ โอตตปปะ ค. ขันติ โสรจจะ ง. เมตตา กรุณา	ก
๙.	คนมีน้ำอวดน้ำทน เพราะมีคุณธรรมข้อใด ? ก. นันทะ ข. จิตตะ ค. ขันติ ง. วิมังสา	ก
๑๐.	นุพพการีชน หมายถึงใคร ?	ง

	ก. พระพุทธเจ้า ข. มารดา บิดา ค. พระมหากษัตริย์ ง. ถูกทุกข้อ	
๑๑.	ข้อใด เป็นคุณแห่งพระธรรม ? ก. ของจริงที่มีอยู่ในโลก ข. รักษาผู้ปฏิบัติมิให้ตกไปในที่ชั่ว ค. เป็นธรรมดาของโลก ง. ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในใจ	ข
๑๒.	การประพาศิ้วทางกาย วาจา ใจ เรียกว่าอะไร ? ก. อกุศลมูล ข. ทุจริต ค. บาป ง. มลทิน	ข
๑๓.	โอวาทของพระพุทธเจ้า ๓ อย่าง ตรงกับข้อใด ? ก. ทาน ศีล ภavana ข. ศีล สมาธิ ปัญญา ค. ละชั่ว ทำดี ทำจิตให้บริสุทธิ์ ง. อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา	ค
๑๔.	คนต้นตุน หลอกหลวง ใช้วิถีทุจริตข้อใด ? ก. พุดเทจ ข. พุดต่อเสียด ค. พุดคำหยาบ ง. พุดเพื่อเจ้า	ก
๑๕.	วิถีทุจริตข้อใด เป็นเหตุให้หมุ่คณะเกิดความแตกร้าง ? ก. พุดเทจ ข. พุดต่อเสียด ค. พุดคำหยาบ ง. พุดเพื่อเจ้า	ข
๑๖.	การเว้นจากกายทุจริตและวจีทุจริต จัดเข้าในข้อใด ? ก. ทาน ข. ศีล ค. สมาธิ ง. ปัญญา	ข
๑๗.	อกุศลมูลข้อใด เป็นเหตุให้คนขายยาบ้า ? ก. โลภะ ข. โทสะ ค. โมหะ ง. ราคะ	ก
๑๘.	วัยรุ่นไม่เข้าแหล่งอบายมุข เพราะมีกุศลมูลข้อใด ? ก. อโลภะ ข. อโทสะ ค. อโมหะ ง. ข้อ ก. ข้อ ข. ถูก	ค
๑๙.	คนมีโทสะเป็นเจ้าเรือน มีลักษณะเช่นไร ? ก. เป็นคนเห็นแก่ได้ ข. เป็นคนเจ้าอารมณ์ ค. เป็นคนเชื่องมง่าย ง. เป็นคนเจ้าระเบียบ	ข
๒๐.	การไม่ถือสาหาโทษ อโหสิต่อกัน จัดเป็นทานประเภทใด ? ก. อภัยทาน ข. ธรรมทาน ค. สังฆทาน ง. วัตถุทาน	ก
๒๑.	การไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จัดเป็นสัพปริสบัญญัติข้อใด ? ก. ทาน ข. ปิพพัชชา ค. มาตาปิตุอุปัฏฐาน ง. ไม่มีข้อถูก	ข
๒๒.	ศีล ข้อมควบคุมอะไรไว้ได้ ? ก. กาย ใจ ข. วาจา ใจ ค. กาย วาจา ใจ ง. กาย วาจา	ง
๒๓.	การฟังเทศน์ จัดเข้าในการทำบุญประเภทใด ? ก. ทานมัย ข. ศีลมัย ค. ภวานามัย ง. อนุโมทนามัย	ค
๒๔.	ทุกคนบังคับสังขารไม่ให้แก่ ไม่ให้ตาย ไม่ได้ เพราะอำนาจแห่งไตรลักษณ์ข้อใด ? ก. อนิจจัง ข. ทุกขัง ค. อนัตตา ง. ถูกทุกข้อ	ค
๒๕.	ท่านสอนให้คบสัตบุรุษ คือคบคนเช่นไร ? ก. คนรู้จักทำมาหากิน ข. คนขยัน ไม่เกียจคร้าน	ง

	ค. ทุกคนต้องพลัดพรากจากของรัก ง. ทุกคนมีกรรมเป็นของของตน	
๔๑.	" มีวิชา เหมือนมีทรัพย์อยู่นับแสน " ตรงกับข้อใด ? ก. ความรอบรู้ในกองสังขาร ข. ความเป็นผู้มีความรู้มาก ค. ความรู้จักอคตธรรม ง. ความรู้จักให้ธรรมเป็นทาน	ข
๔๒.	สัปปริสธรรมข้อใด มีความหมายตรงกับเศรษฐกิจพอเพียง ? ก. รู้จักประมาณ ข. รู้จักกาล ค. รู้จักตน ง. รู้จักชุมชน	ก
๔๓.	มีศแล้ว กลับเสื่อมยศ ควรปฏิบัติอย่างไร ? ก. แสวงหาความถูกต้อง ข. ทำจิตมิให้ยินดียินร้าย ค. ทำพิธีเสกาะเคราะห์ ง. อ่านหนังสือธรรมะ	ข
๔๔.	เพื่อนหน้าไหว้ หลังหลอก จัดเข้าในมิตรประเภทใด ? ก. มิตรปกถลอก ข. มิตรดีแต่พูด ค. มิตรหัวประจบ ง. มิตรหลอกหลวง	ค
๔๕.	เพื่อนที่ดีของเรา ควรเป็นเช่นไร ? ก. ทำดีกับเรา ข. พูดดีกับเรา ค. คิดดีกับเรา ง. เอาใจเราทุกอย่าง	ค
๔๖.	มิตรประเภทใด ก่อความเสียหายให้มากที่สุด ? ก. มิตรชักชวนในทางฉิบหาย ข. มิตรปกถลอก ค. มิตรหัวประจบ ง. มิตรดีแต่พูด	ก
๔๗.	ผู้บำเพ็ญคุณประโยชน์ให้แก่สังคม ตรงกับสังคหวัตถุข้อใด ? ก. ทาน ข. ปิยวาจา ค. อุตถจริยา ง. สมานัตตตา	ค
๔๘.	การใช้จ่ายทรัพย์ ให้ควรแก่ฐานะ ตรงกับคำพึงเพยข้อใด ? ก. ชั่งข้างจับตักแต่น ข. เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน ค. นกน้อยทำรังแต่พอตัว ง. มีสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท	ค
๔๙.	การไม่ถ่อมมงคลขึ้นข่าว มีลักษณะเช่นไร ? ก. เชื่อกกรรม ไม่เชื่อกมล ข. เชื่อกมล ไม่เชื่อกกรรม ค. เชื่อกกรรม เชื่อกมล ง. ไม่เชื่อกกรรม ไม่เชื่อกมล	ก
๕๐.	" กายเมตตา วาจาไมตรี ฤดีมุ่งมิตร ไม่ปิดทวาร ให้ทานเสมอ " เป็นคุณสมบัติของใคร ? ก. มิตร ข. เจ้านาย ค. กุลบุตร ง. สมณพราหมณ์	ค

เฉลยวิชาพุทธประวัติ ธรรมศึกษาชั้นตรี
 สอบในสนามหลวง
 วันอาทิตย์ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๕

คำสั่ง : จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว แล้วกากบาทลงในช่องของข้อที่ต้องการ ในกระดาษคำตอบ ให้เวลา ๕๐ นาที (๑๐๐ คะแนน)		
	ปัญหา	เฉลย
๑.	พุทธประวัติ กล่าวถึงเรื่องอะไร ? ก. ความเป็นไปของพระพุทธเจ้า ข. ความเป็นไปของพระสาวก ค. ความเป็นไปของนักบวช ง. ความเป็นไปของพุทธบริษัท ๔	ก
๒.	ชนในชมพูทวีปแบ่งออกเป็นพวกใดบ้าง ? ก. กษัตริย์ พราหมณ์ ข. พราหมณ์ ฮินดู ค. อริยวงศ์ โกถียวงศ์ ง. อริยกะ มีล็กกะ	ง
๓.	บุตรที่เกิดจากพ่อเป็นพราหมณ์ แม่เป็นศูทร เรียกว่าอะไร ? ก. จันฑาล ข. แพศย์ ค. พราหมณ์ ง. ศูทร	ก
๔.	กษัตริย์พระองค์ใด เป็นผู้สร้างเมืองกบิลพัสดุ์ ? ก. พระเจ้าโอกกากราช ข. พระโอรสของพระเจ้าโอกกากราช ค. พระเจ้าสีหหนุ ง. พระเจ้าสุทโธทนะ	ข
๕.	เจ้าชายสิทธัตถะ ก่อนที่จะจุติมายังโลกนี้ เคยประทับอยู่ในสวรรค์ชั้นใด ? ก. จาตุมหาราช ข. ยามา ค. ดุสิต ง. ดาวดึงส์	ค
๖.	กษัตริย์พระองค์ใด เป็นพระราชบิดาของเจ้าชายสิทธัตถะ ? ก. พระเจ้าสุทโธทนะ ข. พระเจ้าสุกโกทนะ ค. พระเจ้าอัญชนะ ง. พระเจ้าโรโธทนะ	ก
๗.	สวนลุมพินีวัน ปัจจุบันอยู่ในประเทศใด ? ก. ศรีลังกา ข. อินเดีย ค. เนปาล ง. ปากีสถาน	ก
๘.	วันใด เป็นวันประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ ? ก. วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ก่อน พ.ศ. ๘๐ ปี ข. วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อน พ.ศ. ๘๐ ปี ค. วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๖ ก่อน พ.ศ. ๘๐ ปี ง. วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ก่อน พ.ศ. ๘๐ ปี	ข
๙.	พระนามว่า " สิทธัตถะ " มีความหมายอย่างไร ? ก. ผู้มีพระรูปงาม ข. ผู้มีวาสนาบารมี ค. ผู้มีความต้องการสำเร็จ ง. ผู้มีศักดิ์ใหญ่	ก

๑๐.	เมื่อพระนางสิริมหามายาทิวงคตแล้ว ใครเป็นผู้ดูแลพระกุมาร ? ก. พระนางปชาบดี ข. พระนางกาญจนา ค. พระนางรูปนันทา ง. พระนางอมิตา	ก
๑๑.	ใครเป็นครุคนแรกของเจ้าชายสิทธัตถะ ? ก. อสิตดาบส ข. อุททกดาบส ค. โกณฑัญญะ ง. วิศวามิตร	ง
๑๒.	เจ้าชายสิทธัตถะได้ปฐมฌานครั้งแรก ในขณะที่พระราชบิดาทรงพาไปร่วมพิธีอะไร ? ก. พิธีมงคลสมรส ข. พิธีโสกันต์ ค. พิธีแรกนาขวัญ ง. พิธีเกี่ยวข้าว	ค
๑๓.	เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงพระองค์ใด ? ก. พระนางมัลลิกา ข. พระนางพิมพา ค. พระนางโรหิณี ง. พระนางรูปนันทา	ข
๑๔.	ข้อใด ไม่จัดเข้าในเทวทูต ๔ ? ก. คนเกิด ข. คนแก่ ค. คนเจ็บ ง. คนตาย	ก
๑๕.	เจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จออกผนวชเมื่อพระชนมายุเท่าไร ? ก. ๑๖ ปี ข. ๒๕ ปี ค. ๒๖ ปี ง. ๒๘ ปี	ง
๑๖.	การเสด็จออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ เรียกว่าอะไร ? ก. มหาภิเนษกรรมณี ข. มหาอธิษฐาน ค. มหาบารมี ง. มหาทาน	ก
๑๗.	เจ้าชายสิทธัตถะ ทรงผนวชด้วยวิธีใด ? ก. เอหิภิกขุ ข. ไตรสรณคมนี ค. อธิษฐานเพศ ง. ญัตติจตุตถกรรม	ค
๑๘.	หลังจากเสด็จออกบรรพชาแล้ว ทรงประทับแรมที่ไหน ? ก. ป่ามหาวัน ข. เวฬุวัน ค. ลัญจิววัน ง. อนุปิยอัมพวัน	ง
๑๙.	หลังจากเสด็จออกบรรพชาแล้ว ทรงเข้าศึกษาในสำนักของใคร ? ก. กาฬเทวิลดาบส ข. ครูวิศวามิตร ค. อาฬารดาบส ง. อสิตดาบส	ค
๒๐.	พระมหานุรุทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยาที่ไหน ? ก. สวนลุมพินี ข. สวนตาลหนุ่ม ค. อุรูเวลาเสนานิคม ง. ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน	ค
๒๑.	ทุกกรกิริยาที่ทรงบำเพ็ญวาระแรก คืออะไร ? ก. ทรงอดอาหาร เสวยแต่น้อย ข. ทรงกดพระทนต์ ด้วยพระทนต์ ค. ทรงกลั่นลมอัสสาสะปัสสาสะ ง. ทรงทำพระวรกายให้เหี่ยวแห้ง	ข
๒๒.	พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมอะไร ? ก. ปฏิสัมภิตา ๔ ข. มรรค ๘ ค. อริยสัจ ๔ ง. อริยวงศ์ ๔	ค
๒๓.	พระพุทธเจ้าทรงชนะมาร พร้อมทั้งเสนามาร ด้วยอะไร ? ก. ศีล ข. สมာธิ ค. สัจจะ ง. บารมี	ง
๒๔.	ญาณใด สามารถหยั่งรู้การเวียนว่ายตายเกิดของสัตว์ ? ก. อาสวกขญาณ ข. จุตุปปตญาณ ค. อนาคตังสญาณ ง. บารมีญาณ	ข
๒๕.	ตปัสสะกับภัลลิกะ ๒ พานิช พบพระพุทธเจ้าที่ใด ? ก. ดันพระศรีเมหาโพธิ์ ข. ดันมูจลินท์ ค. ดันราชาตนะ ง. ดันไทร	ค
๒๖.	พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาอภิธรรมปิฎก ตลอด ๗ วัน ที่ไหน ?	ข

	ก. อนิรมิตเจดีย์ ข. รัตนนรเจดีย์ ค. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ง. รัตนจกกรมเจดีย์	
๒๗.	พระปัญญาวัคคีย์ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ เพราะฟังธรรมอะไร ? ก. เวทนาปริคคหสูตร ข. อาทิตตปริยายสูตร ค. อนัตตลักขณสูตร ง. ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร	ก
๒๘.	ธรรมอะไร ที่พระองค์ทรงแสดงแก่ชฎิลบุตร เป็นเบื้องต้น ? ก. เวทนาปริคคหสูตร ข. ไตรลักษณ์ ค. อนุบุพพิกขา ง. อริยสัจ ๔	ก
๒๙.	พระสูตรใด ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ชฎิล ๓ พี่น้อง ? ก. สักกปัญหสูตร ข. อาทิตตปริยายสูตร ค. อนัตตลักขณสูตร ง. ชัมมจักกัปปวัตตนสูตร	ข
๓๐.	ใครเป็นพระอัครสาวกชาย-ขวา ของพระพุทธเจ้า ? ก. พระอนุรุทธะ-พระอานนท์ ข. พระอุบาลี-พระโมคคัลลานะ ค. พระโกณฑัญญะ-พระอัสสชิ ง. พระโมคคัลลานะ-พระสารีบุตร	ง
๓๑.	ใครเป็นผู้ถวายวัดแห่งแรก ในพระพุทธศาสนา ? ก. พระเจ้าเซตุ ข. พระเจ้าพิมพิสาร ค. นางวิสาขา ง. อนาถปิณฑิกเศรษฐี	ข
๓๒.	อุบัติสสปริพาชกได้ดวงตาเห็นธรรม เพราะฟังธรรมจากใคร ? ก. พระพุทธเจ้า ข. พระสารีบุตร ค. พระอัสสชิ ง. พระมหากัสสปะ	ก
๓๓.	พระพุทธเจ้า ทรงแสดงวิธีไหว้ทิศทั้ง ๖ แก่ใคร ? ก. สุภมาณพ ข. สิงคาลมาณพ ค. นันทมาณพ ง. โกณฑิมาณพ	ข
๓๔.	เมืองใด ที่พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษาถึง ๒๕ ปี ? ก. พาราณสี ข. เวสาลี ค. สาวตถี ง. กุสินารา	ก
๓๕.	สามเนตรรูปแรกในพระพุทธศาสนา คือใคร ? ก. สามเนตรราहुล ข. สามเนตรบัณฑิต ค. สามเนตรสังกัจจะ ง. สามเนตรสุমনะ	ก
๓๖.	พระพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานที่เมืองใด ? ก. เมืองปาวา ข. เมืองพาราณสี ค. เมืองปาฏลีบุตร ง. เมืองกุสินารา	ง
๓๗.	พระอานนท์ถามพระเถระรูปใด จึงรู้ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ? ก. พระมหากัสสปะ ข. พระอนุรุทธะ ค. พระอุบาลี ง. พระสุภัททะ	ข
๓๘.	พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพุทธกิจอยู่ที่พรรษา จึงปรินิพพาน ? ก. ๒๕ พรรษา ข. ๔๕ พรรษา ค. ๖๕ พรรษา ง. ๘๐ พรรษา	ข
๓๙.	ข้อใด ไม่จัดเข้าในสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ? ก. สถานที่ประสูติ ข. สถานที่ตรัสรู้ ค. สถานที่ปลงอายุสังขาร ง. สถานที่ปรินิพพาน	ก
๔๐.	การรื้อกรองพระธรรมวินัย จัดเป็นหมวดหมู่ เรียกว่าอะไร ? ก. สังคายนา ข. สังคหะ ค. สังวัชยา ง. สันนิบาต	ก
๔๑.	ข้อใด จัดเป็นกุศลพิธี ? ก. ช่วยเหลือคนตาบอด ข. ทำบุญขึ้นบ้านใหม่	ก

๑๐.	คำว่า " สัตว์ " ตามศีลข้อที่ ๑ ข้อใดถูกต้องที่สุด ? ก. คน ข. สัตว์เครื่องนุ่ง ค. สัตว์มีชีวิต ง. สัตว์ที่ตายแล้ว	ก
๑๑.	แขนขาคน ขาขาคน เพราะการยกพวกตีกัน จัดเข้าในข้อใด ? ก. บาดเจ็บ ข. เสียโฉม ค. พิการ ง. ทรมาน	ก
๑๒.	เหตุการ์ณใด จัดเข้าในทรรกรรมข้อเล่นสนุก ? ก. จุดประทัดผูกหางสุนัข ข. เล่นฟุตบอล ค. ตีไก่ชนวัว ง. เล่นกำถั่ว	ก
๑๓.	เกิดมายากจนเจ็บใจ เพราะผิดศีลข้อไหน ? ก. ศีลข้อ ๑ ข. ศีลข้อ ๒ ค. ศีลข้อ ๔ ง. ศีลข้อ ๕	ข
๑๔.	ว่าโดยหลักของเบญจศีล รัฐบาลจัดงานต่อต้านเทปวีซีดีเถื่อน เพื่อประโยชน์ใด ? ก. เพื่อให้ไม่ให้เกิดเบียดเบียนกัน ข. เพื่อให้เป็นคนซื่อสัตย์ ค. เพื่อป้องกันความแตกร้าง ง. เพื่อให้เลี้ยงชีวิตในทางที่ชอบ	ง
๑๕.	ตามตัวอย่างใด เรียกว่า สมโจร ? ก. เก็บส่วยการพนัน ข. รับซื้อของโจร ค. สมคบกับโจร ง. ทูกริตนมโรงเรียน	ข
๑๖.	ชายที่จารีตห้าม ข้อใดถูกต้อง ? ก. นักบวชนอกศาสนา ข. ภิกษุ สามเณร ค. พี่เขย น้องเขย ง. ถูกทุกข้อ	ง
๑๗.	การขายบริการทางเพศ มีความเสียหายอย่างไร ? ก. เสียชื่อเสียง ข. เสียวงศ์ตระกูล ค. พ่อแม่เสียใจ ง. ถูกทุกข้อ	ง
๑๘.	ใช้อุบายล่อลวงเด็กหญิงอายุ ๑๓ ปี ไปสมสู่ได้สำเร็จผิดศีลข้อใด ? ก. ผิดศีลข้อ ๒ ข. ผิดศีลข้อ ๓ ค. ผิดศีลข้อ ๔ ง. ผิดศีลข้อ ๕ คับข้อ ๕	ข
๑๙.	สทาร์สันโดย โกลักับสำนวนไทยข้อใด ? ก. เสียทองเท่าหัว ไม่ยอมเสียตัวให้ใคร ข. หญิงหลายใจ ชายหลายรัก ค. ร้อยชู้หรือจะสู้เนื้อเมียตน ง. ชู้ข้างจับตักแตน	ค
๒๐.	นิทานเรื่อง เด็กเลี้ยงแกะ เป็นตัวอย่างของศีลข้อใด ? ก. ศีลข้อ ๓ ข. ศีลข้อ ๑ ค. ศีลข้อ ๔ ง. ศีลข้อ ๒ คับข้อ ๕	ก
๒๑.	ให้คำมั่นว่าจะเลิกเสพยาบ้า แต่ยังเสพอยู่อีก ตรงกับข้อใด ? ก. ใจอ่อน ข. กลัวเสียเพื่อน ค. เสียสัตย์ ง. ทนไม่ได้	ค
๒๒.	คำใด ตรงกับสำนวนไทยว่า พุดจนลึงหลับ ? ก. คำเพื่อเจ้อ ข. คำต่อเสียด ค. คำเท็จ ง. คำหยาบ	ก
๒๓.	การรณรงค์ให้คนไทยสวมผ้าชุดขาว เพื่องดเว้นยาเสพติด เกี่ยวข้องกับศีลข้อใด ? ก. ศีลข้อ ๑ ข. ศีลข้อ ๒ ค. ศีลข้อ ๔ ง. ศีลข้อ ๕	ง
๒๔.	ยาบ้า คนเสพถึงตาย คนขายติดคุก แก้ได้ด้วยศีลข้อใด ? ก. ศีลข้อ ๕ ข. ศีลข้อ ๔ ค. ศีลข้อ ๒ ง. ไม่มีข้อถูก	ก

๒๕.	จะขับรถในห้างดื่มน้ำสุรา เพื่อประโยชน์ใด ตามหลักเบญจศีล ? ก. เพื่อให้เบียดเบียนกัน ข. เพื่อให้ไม่ไห้แตกร้างกัน ค. เพื่อให้มีสติสมบูรณ์ ง. ถูกทุกข้อ	ก
๒๖.	บางคนเมาสุราแล้ว มีสติฟั่นเฟือน ชอบยกพวกชกต่อยกัน ตรงกับโทษของการดื่มน้ำเมาข้อใด ? ก. เป็นเหตุให้เสียทรัพย์ ข. เป็นเหตุก่อวิวาท ค. เป็นเหตุเสียชื่อเสียง ง. บั่นทอนกำลังปัญญา	ข
๒๗.	เขาวชนห่างไกลจากยาเสพติด ละเว้น ไม่เสพ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องไม่ดี กิริยาที่ละเว้นนั้น เรียกว่าอะไร ? ก. วิรัติ ข. เจตนา ค. ถ้อยศีล ง. มีสติ	ก
๒๘.	" ศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะวินาศ " ศีลธรรม หมายถึงอะไร ? ก. ศีล ๕ ข. อุโบสถศีล ค. ความกตัญญู ง. เบญจศีล เบญจธรรม	ง
๒๙.	จะกำจัดจุดอ่อนคือความพยาบาท ด้วยกัลยาณธรรมข้อใด ? ก. สติ สัมปชัญญะ ข. หิริ โอตตัปปะ ค. เมตตา กรุณา ง. ขันติ โสรัจจะ	ค
๓๐.	เห็นเพื่อนทุกข์ร้อน พยายามหาทางช่วยเหลือ จัดเป็นคนเช่นไร ? ก. เสียสละ ข. มีเมตตา ค. ใจกว้าง ง. มีกรุณา	ง
๓๑.	คนเล่นการพนัน ย่อมได้รับโทษอย่างไร ? ก. เมื่อชนะย่อมก่อเวร ข. ไม่มีใครเชื่อถ้อยคำ ค. เป็นที่หมิ่นประมาทของเพื่อน ง. ถูกทุกข้อ	ง
๓๒.	งานสัมมาชีพ อุดหนุนศีลข้อไหนให้บริสุทธิ์โดยตรง ? ก. ศีลข้อ ๑ ข. ศีลข้อ ๒ ค. ศีลข้อ ๕ ง. ศีลทุกข้อ	ข
๓๓.	คุณธรรมที่ทำให้ศีลข้อ ๓ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตรงกับข้อใด ? ก. ความมีสติตั้งมั่น ข. ความซื่อตรง ค. ความภักดี ง. ความสำรวมในกาม	ง
๓๔.	คนรักเดียวใจเดียว หากเป็นสตรี เรียกว่าอะไร ? ก. ปติวัตร ข. สทหารสันโดษ ค. รักนวลสงวนตัว ง. ความมีน้ำใจงาม	ก
๓๕.	ผู้ประพฤตีสื่อสนในกาม ย่อมได้รับโทษอย่างไร ? ก. เกิดโรคร้าย ข. ร่างกายไม่แข็งแรง ค. ใกล้ต่ออันตราย ง. ถูกทุกข้อ	ง
๓๖.	ผู้พิพากษาตัดสินให้ฝ่ายจำเลยชนะ เพราะกลัวจำเลยทำร้าย จัดเป็นผู้มีอคติข้อใด ? ก. ฉันทาคติ ข. โทษาคติ ค. โมหาคติ ง. ภยาคติ	ง
๓๗.	การดักเตือนให้สติ แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่เพื่อน คือลักษณะของกัลยาณธรรมข้อใด ? ก. ความซื่อตรง ข. ความหวังดี ค. ความสวามิภักดิ์ ง. ความกตัญญู	ก
๓๘.	ถูกรู้จักคุณมารดาบิดา ขำรู้จักคุณเจ้านาย ศิษย์รู้จักคุณอาจารย์ ได้ชื่อว่าเป็นคนเช่นไร ? ก. คนเที่ยงธรรม ข. คนกตัญญู ค. คนซื่อตรง ง. คนจงรักภักดี	ข
๓๙.	คนเราอาจเสียความยุติธรรมได้ เพราะสาเหตุใด ? ก. เพราะความสัจย์ ข. เพราะความกลัว ค. เพราะความซื่อตรง ง. เพราะความกตัญญู	ข

๔๐.	เดี๋ยวนี้มีแต่ข่าวฆ่ากันตายทุกวัน เพราะคนเราขาดศีลธรรมคู่ใด ? ก. ศีลข้อที่ ๑ - เมตตา กรุณา ข. ศีลข้อที่ ๒ - สัมมาอาชีวะ ค. ศีลข้อที่ ๓ - ความสำรวมในกาม ง. ศีลข้อที่ ๕ - ความมีสติรอบคอบ	ก
๔๑.	พระท่านสอนว่า ทุกคนไปไม่กลับ กลับไม่คืน ฟันไม่มี หนีไม่พ้น ชื่อว่า สอนให้ไม่ประมาทในอะไร ? ก. ในกุศลธรรม ข. ในสภาวะธรรม ค. ในโลกธรรม ง. ในอกุศลธรรม	ข
๔๒.	ใช้เงินได้ จ่ายเงินมี เป็นความประมาทในอะไร ? ก. ในการบริโภค ข. ในการประพฤติดัว ค. ในการเป็นอยู่ ง. ในธรรม	ก
๔๓.	คนมีสติรอบคอบ คืออย่างไร ? ก. ทำอะไรไม่ผิดพลาด ข. พูดอะไรไม่ผิดพลาด ค. คิดอะไรไม่ผิดพลาด ง. ถูกทุกข้อ	ง
๔๔.	การทุจริตนมโรงเรียน จะไม่เกิดขึ้น เพราะมีศีลธรรมคู่ใด ? ก. ศีลข้อที่ ๑ - เมตตา กรุณา ข. ศีลข้อที่ ๒ - สัมมาอาชีวะ ค. ศีลข้อที่ ๓ - ความสำรวมในกาม ง. ศีลข้อที่ ๕ - ความซื่อสัตย์	ข
๔๕.	ศีลชนิดใด เรียกว่าอุโบสถศีล ? ก. ศีล ๕ ข. ศีล ๘ ค. ศีล ๑๐ ง. ศีล ๒๒๗	ข
๔๖.	ใครเป็นผู้รักษาอุโบสถศีล ? ก. อุบาสก อุบาสิกา ข. สามเณร ค. ภิกษุ ง. ภิกษุณี	ก
๔๗.	การรักษาอุโบสถศีล นิยมรักษากันวันไหน ? ก. ทุกวัน ข. วันพระ ค. วันวิสาขบูชา ง. วันเข้าพรรษา	ข
๔๘.	ผู้รักษาอุโบสถศีล ควรประพฤติดนอย่างไร ? ก. ไหว้พระสวดมนต์ ข. ฟังเทศน์ ค. เจริญพระกรรมมัฏฐาน ง. ถูกทุกข้อ	ง
๔๙.	รักษาอุโบสถศีลอยู่ที่วัด แต่พูดเรื่องชาวบ้าน ศีลขาดหรือไม่ ? ก. ขาด เพราะห้ามพูดเรื่องคนอื่น ข. ไม่ขาด แต่ไม่ควร ค. ขาด หากเรื่องนั้นไม่จริง ง. ข้อ ข. ข้อ ค. ถูก	ง
๕๐.	การรักษาอุโบสถศีล มีประโยชน์อย่างไร ? ก. ละความชั่วได้ ข. เป็นที่ตั้งแห่งสมาธิ ค. เป็นที่ตั้งแห่งปัญญา ง. ถูกทุกข้อ	ง

จำนวนนักเรียนธรรมศึกษา/ผลการประเมินคุณภาพของสนามหลวงในปีการศึกษา ๒๕๕๕^๓

โรงเรียน	ธศ.ตรี	ธศ.โท	รวม	สอบผ่าน	ร้อยละ	หมายเหตุ
----------	--------	-------	-----	---------	--------	----------

^๓ ฝ่ายการศึกษา, สำนักศาสนศึกษาวัดครุין, เอกสารสรุปผล การประเมินผลประจำปี ๒๕๕๕.

ชุมชนวัดครุใน	๑๔๖	๕๐	๒๑๔	๑๖๒	๖๕.๖	
สายอนุสรณ์	๕๐	๕๓	๑๐๓	๖๔	๕๑.๕	
ราชประชาสมาสัยฯ	๑๕๘	๑๕๑	๓๔๕	๓๒๑	๖๑.๘	
รวม	๔๑๒	๒๕๔	๖๖๖	๕๕๖	๘๓.๖	

ภาคผนวก ก.

จดหมายเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลวิจัย

ที่พิเศษ/๒๕๔๕

วัดครุใน อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๑๓๐

๒๒ ธันวาคม ๒๕๔๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ออกหนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถาม
เรียน คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ด้วยกระผม พระมหาไชยา ชยสิทธิ (แสนแสนยา) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาทัศนคติและ
ความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา” ซึ่งในการทำวิจัย
ดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลจากพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา ครู
และนักเรียนธรรมศึกษา

ฉะนั้น กระผมจึงขอความเมตตาอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อออกหนังสือ
อนุญาตแจกแบบสอบถามจากคณะและบุคคลดังที่กล่าวมาแล้ว ขอกราบขอบพระคุณเป็น
อย่างสูง

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระมหาไชยา ขยลิตฺติ)

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๑๓๐๑/๓๒๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
๑๐๒๐๐

๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตทำการเก็บข้อมูล
เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนวัดครุใน

ด้วย พระมหาไชยา ขยลิตฺติ (แสนแสนยา) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้
ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุ
ผู้สอนธรรมศึกษา” โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากแบบสอบถาม
ของครูและนักเรียนในโรงเรียนของท่าน

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ในการสนับสนุนข้อมูลดังกล่าวเพื่อ
ประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บัณฑิตวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี
จึงขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๑๓๐๑/๓๒๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
๑๐๒๐๐

๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตทำการเก็บข้อมูล

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนราชประชาสมาสัยฯ ฝ่ายประถมศึกษา

ด้วย พระมหาไชยา ชยสิทธิ (แสนแสนยา) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้
ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุ
ผู้สอนธรรมศึกษา” โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากแบบสอบถาม
ของครูและนักเรียนในโรงเรียนของท่าน

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ในการสนับสนุนข้อมูลดังกล่าวเพื่อ
ประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บัณฑิตวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี
จึงขออนุโมทนาขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๑๓๐๑/๓๒๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดมหาธาตุ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
๑๐๒๐๐

๒๔ ธันวาคม ๒๕๔๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตทำการเก็บข้อมูล
เจริญพร ผู้จัดการโรงเรียนสาขอนุสรณ์

ด้วย พระมหาไชยา ขยลพิฐ (แสนแสนยา) นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้
ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุ
ผู้สอนธรรมศึกษา” โดยในการทำวิจัยดังกล่าว มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากแบบสอบถาม
ของครูและนักเรียนในโรงเรียนของท่าน

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ในการสนับสนุนข้อมูลดังกล่าวเพื่อ
ประกอบการศึกษาและวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บัณฑิตวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี
จึงขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสมจินต์ สมมาปญฺโณ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ง.
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา
(สำหรับพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา)

คำชี้แจง : แบบสอบถามมี ๒ ตอน

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ รายการแบบสอบถามความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อหลักสูตรธรรมศึกษา

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในหน้าข้อความหรือเติมคำลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑. สถานภาพ (.....) พระภิกษุ (.....) สามเณร

๒. อายุ.....ปี พรรษา.....

๓. ระดับการศึกษา

ก. ระดับการศึกษาสายพระปริยัติธรรม (ระบุ)

๑. แผนกนักธรรม นักธรรมชั้น.....

๒. แผนกบาลี เปรียญธรรม.....

ข. ระดับการศึกษาสายสามัญ

(.....) ประถมศึกษา ๖ หรือต่ำกว่า (.....) มัธยมศึกษา ๑ หรือเทียบเท่า

(.....) มัธยมศึกษา ๖ หรือเทียบเท่า (.....) ปริญญาตรี

๔. โรงเรียนที่ทำการสอน (ระบุมากกว่า ๑ แห่ง)

(.....) โรงเรียนชุมชนวัดครุใน

(.....) โรงเรียนวัดครุнок

(.....) โรงเรียนราชประชาสมาสัยฯ ฝ่ายประถมศึกษา

(.....) โรงเรียนสายอนุสรณ์

๕. ประสบการณ์ในการสอนปี

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นของพระภิกษุที่มีต่อหลักสูตรธรรมศึกษา

คำชี้แจง : แบบสอบถามที่ใช้ถามนี้ แบ่งเป็นคำถาม ๒ ส่วน คือ

ก. ส่วนนี้ขอให้ท่านอ่านข้อความแต่ละข้อ เพื่อแสดงความคิดเห็นของท่านต่อเนื้อหาวิชาที่ทำการสอนธรรมศึกษา ว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับใด

ข้อที่	เนื้อหาของหลักสูตร	ระดับความเหมาะสม				
		มากที่สุด	ค่อนข้างมาก	ปานกลาง	ค่อนข้างน้อย	น้อยที่สุด
๑	เนื้อหาของหลักสูตรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร					
๒	เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านทฤษฎี (หนังสือหลักสูตรธรรมศึกษา)					
๓	เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ทางด้านปฏิบัติ (ธรรมวิภาค เบญจศีลเบญจธรรม และศาสนพิธี)					
๔	ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ไขปัญหาโดยใช้เหตุผล					
๕	ส่งเสริมให้ผู้เรียนยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น					
๖	ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นพุทธมามกะที่ดี					
๗	สามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน					
๘	เนื้อหาของหลักสูตรเป็นความรู้ที่ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน					

๕	เน้นความรู้พื้นฐานในการศึกษาชั้นสูงต่อไป					
๑๐	เน้นให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถดำรงชีวิต ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข					

ข. ส่วนนี้ขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นและความคาดหวังของท่านต่อเนื้อหาวิชาที่
ทำการสอนธรรมศึกษา ที่ท่านต้องการอยากจะทำให้เป็น

๑. โปรดแสดงความคิดเห็นของท่าน

จุดอ่อน/เพิ่มเติม	แนวทางพัฒนา/แก้ไข
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒. แนวความคิดและข้อเสนอแนะทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตร

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา
(สำหรับครู)

คำชี้แจง : แบบสอบถามมี ๒ ตอน

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามทัศนคติและความคาดหวังของครู ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอน
ธรรมศึกษา

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในหน้าข้อความหรือเติมคำลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑. เพศ (.....) ชาย (.....) หญิง

๒. อายุ.....ปี

๓. ระดับการศึกษา

(.....) ต่ำกว่าปริญญาตรี (.....) ปริญญาตรี

(.....) ปริญญาโท (.....) ปริญญาเอก

๔. สถานภาพ

(.....) ข้าราชการประจำ (.....) ครูเอกชน

๕. ตำแหน่ง

(.....) ผู้อำนวยการ (.....) ผู้ช่วยผู้อำนวยการ

(.....) อาจารย์ใหญ่ (.....) ครู

๖. ประสบการณ์ในการสอนปี

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามทัศนคติและความคาดหวังของครูที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

คำชี้แจง : รายการแบบสอบถามนี้ แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ

ก. แบบสอบถามถึงบทบาทที่แสดงออกทางบุคลิกภาพด้านคุณธรรมและจริยธรรม

ขอให้ท่านพิจารณาอ่านข้อความแต่ละข้อ เพื่อประเมินคุณลักษณะของพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาว่า หลังจากได้ทำการสอนแล้ว จัดอยู่ในระดับใด

ข้อที่	บุคลิกภาพ	ระดับความเหมาะสม				
		มากที่สุด	ค่อนข้างมาก	ปานกลาง	ค่อนข้างน้อย	น้อยที่สุด
๑	ให้การศึกษ้อบรม และสนใจนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ					
๒	การมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่					
๓	การมีความรับผิดชอบต่อการทำงาน					
๔	การเป็นผู้มีจรรยาบรรณ					
๕	ความเป็นผู้มีความสามารถ อดทน มีความเข้าใจนักเรียน และสามารถควบคุมอารมณ์ ให้มีความมั่นคงอยู่เสมอ					
๖	การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรในโรงเรียนและบุคคลอื่น					
๗	การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่ลบหลู่ศาสนาอื่น					

ข. แบบสอบถามถึงบทบาทที่แสดงความสามารถในการสอน

ขอให้ท่านอ่านข้อความแต่ละข้อในบทบาทแต่ละด้าน เพื่อความสามารถของ
พระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษาว่ามีความสามารถทำงานอยู่ในระดับใด

ข้อที่	ความสามารถด้านงานสอน	ระดับความเหมาะสม				
		มากที่สุด	ค่อนข้างมาก	ปานกลาง	ค่อนข้างน้อย	น้อยที่สุด
๑	การเตรียมการสอน ๑.๑ เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร ๑.๒ เตรียมความพร้อมล่วงหน้าเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์การสอน ๑.๓ ใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ต่างๆ มาส่งเสริมในด้านเนื้อหาวิชา					
๒	การดำเนินการสอน ๒.๑ การนำเข้าสู่บทเรียน โดยการใช้วาจาหรืออุปกรณ์ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ ๒.๒ การมีความแม่นยำในเนื้อหาทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ๒.๓ การใช้ภาษาชัดเจน ไม่วกวน ๒.๔ เลือกใช้วิธีการสอนแบบต่างๆ ได้เหมาะสม ๒.๕ การนำสื่อการเรียนการสอนมาใช้ประกอบการสอน มีความประสาน					

	<p>สัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียน</p> <p>๒.๖ ใช้เทคนิคในการตั้งคำถามได้เหมาะสมกับสถานการณ์</p> <p>๒.๗ มีวิธีการเสริมกำลังใจให้นักเรียนเกิดกำลังใจ เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้</p> <p>๒.๘ ใช้ปฏิภาณไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในชั้นเรียนได้</p> <p>๒.๙ สอดแทรกจริยธรรมเพื่อการอบรมควบคู่ไปกับการเรียนการสอน</p> <p>๒.๑๐ สร้างบรรยากาศและควบคุมชั้นเรียนได้อย่างราบรื่น</p> <p>๒.๑๑ การสรุปบทเรียน กระทั่งรัดชัดเจน</p>					
๓	<p>การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน</p> <p>๓.๑ จัดทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการฝึกหัดและทบทวนบทเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียนเป็นระยะๆ</p> <p>๓.๒ นำหลักเกณฑ์ในการสร้างข้อสอบและวิเคราะห์ข้อสอบเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน</p> <p>๓.๓ นำผลการสอบที่ได้จากการวัด และประเมินผลใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้น</p> <p>๓.๔ รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านทฤษฎีมีความเหมาะสม</p> <p>๓.๕ รูปแบบการประเมินความรู้ทางด้านปฏิบัติมีความเหมาะสม</p>					

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ศึกษาทัศนคติและความคาดหวังของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา
(สำหรับนักเรียนธรรมศึกษา)

คำชี้แจง : แบบสอบถามมี ๒ ตอน

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

ตอนที่ ๑ สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในหน้าข้อความหรือเติมคำลงในช่องว่างที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑. ระดับชั้น (.....) ธรรมศึกษาชั้นตรี (.....) ธรรมศึกษาชั้นโท

๒. เพศ (.....) ชาย (.....) หญิง

๓. อายุ.....ปี

๔. โรงเรียนที่กำลังศึกษาอยู่

(.....) โรงเรียนชุมชนวัดครุใน

(.....) โรงเรียนราชประชาสมาสัยฯฝ่ายประถมศึกษา

(.....) โรงเรียนสายอนุสรณ์

๕. ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน จำนวน..... คน (รวมทั้งตัวท่านด้วย)

๖. ท่านเป็นบุตรคนที่..... (นับจากพี่คนโตลงมา)

๗. บิดาประกอบอาชีพอะไร

๑ (.....) รับราชการ

๒ (.....) ค้าขาย

๓ (.....)รับจ้าง

๔ (.....) อื่นๆ (ระบุ).....

๘. มารดาประกอบอาชีพอะไร

๑ (.....) รับราชการ

๒ (.....) ค้าขาย

๓ (.....)รับจ้าง

๔ (.....) อื่นๆ (ระบุ).....

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนธรรม
ศึกษา

คำชี้แจง : ส่วนนี้ เป็นแบบสอบถามทัศนคติและความคาดหวังต่อพฤติกรรมการสอน

ขอให้นักเรียนอ่านข้อความแต่ละข้อ เพื่อแสดงทัศนคติและความคาดหวังของ
นักเรียน ต่อการแสดงพฤติกรรมของพระภิกษุในการสอนธรรมศึกษา ว่าอยู่ในระดับใด

ข้อที่	พฤติกรรมการสอน	ระดับความเหมาะสม				
		มากที่สุด	ค่อนข้างมาก	ปานกลาง	ค่อนข้างน้อย	น้อยที่สุด
๑	<p>ด้านการใช้อุปกรณ์ในการสอน</p> <p>๑.๑. ใช้อุปกรณ์การสอนที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน</p> <p>๑.๒. ใช้อุปกรณ์การสอนที่เตรียมไว้พร้อมจะใช้ทันที</p> <p>๑.๓. ใช้อุปกรณ์การสอนนำเข้าสู่บทเรียน</p> <p>๑.๔. ใช้อุปกรณ์การสอนประกอบการอธิบายเนื้อหาบทเรียน</p> <p>๑.๕. ใช้อุปกรณ์การสอนสรุปบทเรียน</p> <p>๑.๖. ใช้อุปกรณ์การสอนโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้อุปกรณ์</p> <p>๑.๗. ใช้อุปกรณ์การสอนตรงกับเนื้อหาบทเรียน</p> <p>๑.๘. ใช้อุปกรณ์การสอนสร้างความสนใจของ</p>					

	นักเรียน ๑.๕. ใช้อุปกรณ์การสอนอย่างคล่องแคล่ว					
ข้อที่	พฤติกรรมการสอน	ระดับความเหมาะสม				
		มากที่สุด	ค่อนข้างมาก	ปานกลาง	ค่อนข้างน้อย	น้อยที่สุด
๒	ด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน ๒.๑ สร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้ สนุกสนานมีชีวิตชีวา ๒.๒ ให้ความสนใจนักเรียนได้ทั่วถึง ๒.๓ สร้างบรรยากาศให้นักเรียนเกิดความ สนใจในการเรียน ๒.๔ สร้างบรรยากาศให้นักเรียนมีความ กระตือรือร้น ๒.๕ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น ๒.๖ ยอมรับความคิดเห็นของนักเรียน					
๓	ด้านการใช้วิธีการสอน ๓.๑ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการ เรียนการสอน ๓.๒ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เพื่อ ค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเอง ๓.๓ ให้นักเรียนช่วยสรุปบทเรียน ๓.๔ เปิดโอกาสให้นักเรียนซักถามระหว่าง นักเรียนด้วยกัน ๓.๕ ให้นักเรียนรู้ผลการปฏิบัติงานทันที ๓.๖ จัดเนื้อหา มีกระบวนการตามลำดับขั้น จากง่ายไปหายาก					

ข้อเสนอแนะ.....

.....

ภาคผนวก จ.

ค่าอำนาจจำแนกรายชื่อของแบบสอบถาม

ตารางที่ ๖ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในด้านบุคลิกภาพ	
ข้อที่	ค่าอาร์
๑.	๐.๐๐๖๓
๒.	๐.๐๒๒๕
๓.	๐.๐๒๓๐
๔.	-๐.๐๐๐๔
๕.	๐.๐๒๖๒
๖.	๐.๐๑๖๐
๗.	๐.๐๑๓๔
ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด = ๐.๘๘๘๔	

ตารางที่ ๗ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในด้านการเตรียมการสอน	
ข้อที่	ค่าอาร์
๑.๑	-๐.๐๑๘๕
๑.๒	-๐.๐๔๕๕
๑.๓	-๐.๐๓๔๐
ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด = ๐.๘๓๕๘	

ตารางที่ ๘ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในด้านการดำเนินการสอน	
ข้อที่	ค่าอาร์
๒.๑	-๐.๐๓๓๘
๒.๒	-๐.๐๐๕๐
๒.๓	-๐.๐๓๘๘
๒.๔	-๐.๐๔๖๘
๒.๕	-๐.๐๕๓๕
๒.๖	๐.๐๐๗๒
๒.๗	๐.๐๒๐๒
๒.๘	-๐.๐๓๑๐
๒.๙	-๐.๐๑๑๖
๒.๑๐	๐.๐๑๑๒
๒.๑๑	๐.๐๒๖๑
ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด = ๐.๕๑๖๘	

ตารางที่ ๙ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของครู ในด้านการวัดและการประเมินผลการเรียนการสอน	
ข้อที่	ค่าอาร์

๓.๑	-๐.๐๓๑๕
๓.๒	-๐.๐๑๓๑
๓.๓	๐.๐๑๘๘
๓.๔	-๐.๐๑๕๒
๓.๕	-๐.๐๐๓๘
๓.๖	๐.๐๑๐๐
๓.๗	-๐.๐๐๕๓
๓.๘	-๐.๐๕๐๑
ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด = ๐.๘๕๔๒	

ตารางที่ ๑๐ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ในด้านการใช้อุปกรณ์การสอน	
ข้อที่	ค่าอาร์
๑.๑	๐.๐๐๑๕
๑.๒	๐.๐๐๒๔
๑.๓	๐.๐๐๒๘
๑.๔	๐.๐๐๓๓
๑.๕	๐.๐๐๑๕
๑.๖	๐.๐๐๐๕
๑.๗	๐.๐๐๓๗
๑.๘	๐.๐๐๑๐
๑.๙	๐.๐๐๓๒
ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด = ๐.๘๓๐๕	

ตารางที่ ๑๑ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ในด้านการสร้างบรรยากาศในห้องเรียน	
--	--

ข้อที่	ค่าอาร์
๒.๑	๐.๐๐๔๕
๒.๒	๐.๐๐๑๗
๒.๓	๐.๐๐๑๕
๒.๔	๐.๐๐๒๑
๒.๕	๐.๐๐๑๘
๒.๖	๐.๐๐๒๕
ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด = ๐.๘๑๒๐	

ตารางที่ ๑๒ ผลการวิเคราะห์ทัศนคติและความคาดหวังของนักเรียน ในด้านการใช้วิธีการสอน	
ข้อที่	ค่าอาร์
๓.๑	๐.๐๐๒๒
๓.๒	๐.๐๐๒๔
๓.๓	๐.๐๐๐๘
๓.๔	๐.๐๐๒๒
๓.๕	๐.๐๐๒๒
๓.๖	๐.๐๐๑๔
ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด = ๐.๗๗๗๗	

ตารางที่ ๑๓ ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตร	
ข้อที่	ค่าอาร์

๑.	-๐.๑๕๑๕
๒.	-๐.๓๐๑๒
๓.	๐.๐๕๔๔
๔.	๐.๐๗๒๐
๕.	-๐.๐๔๘๘
๖.	-๐.๐๑๘๘
๗.	-๐.๐๔๘๘
๘.	-๐.๒๘๕๖
๙.	๐.๐๗๒๑
๑๐.	๐.๐๗๓๐
ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัด = ๐.๘๕๒๒	

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ- นามสกุล	: พระมหาไชยา ชยสิทธิ์ (เสนแสนยา)
เกิด	: เมื่อวันที่ พฤศจิกายน ที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๗ ปีบาล
สถานที่เกิด	: ณ ๕๕ หมู่ ๔ บ้านโนนศิลา ตำบลโนนเมือง อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู
บรรพชาเมื่อ	: ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๐ ณ วัดกลางโกสุม ตำบลหัวขวาง อำเภอกอสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีพระครูพิสัยสารคุณ เป็นพระอุปัชฌาย์
อุปสมบทเมื่อ	: ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ณ วัดคฤหบดี แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร มี พระราชรัตนเมธี เป็นพระอุปัชฌาย์
วุฒิทางธรรม	: สอบได้นักธรรมชั้นเอก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ณ วัดศรีบุญเรือง สำนักเรียนคณะจังหวัด จังหวัดเลย

- วุฒิสามัญ : สอบได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ วัดครุใน
สำนักเรียนคณะจังหวัด จังหวัดสมุทรปราการ
- ปัจจุบัน : สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) รุ่น๔๔ (คณะมนุษย-
ศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๐
- ปัจจุบัน : เป็นครูสอนนักเรียน ธรรมศึกษา และบาลี ประจำสำนักศาสน-
ศึกษาวัดครุใน ตำบลบางครุ อำเภอพระประแดง จังหวัด
สมุทรปราการ
- เข้าศึกษาชั้นปริญญาโทที่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อ
ปี พ.ศ. ๒๕๔๔